

מחברות

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון רס"ז
פר' יושב
תשפ"ו

עמ' י"ג
עמ' י"ז
מכתלי בית ההוראה
עמ' כ"א
עמ' כ"ט
בבחרת בחיים

חדש בהיכל <<<

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

עין יעקב ב. החסידות מועד ה (מגילה-תענית)

עין יעקב כולל כל האגדות מתלמוד בבלי וירושלמי שאספם רבי יעקב ב"ר שלמה בן חביב ז"ל, טקסט הגמרא הוגה ונוקד בניקוד מלא, עם מפרשי העין יעקב הידועים 'הבונה' הכותב 'ירא'ף', 'עיון יעקב', 'עץ יוסף' וענף יוסף' עם אוצר מפרשים.

במהדורתנו נוספו המדורים היחודיים ביאורי החסידות - אמרות קודש ופנינים יקרים על דברי הגמרא, מתורתם של צדיקי הדורות וצ"ל תלמידי הבעש"ט, עם לקט מספרי מוסר דרוש ואגדה, ומדור תורה אור.

סט אוצר החסידות (29 כר')

סט ספרי חסידות, במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה מנוקדת ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק וניקוד, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, עם פרקי תולדות.

להלן רשימת הספרים שבסדרה זו:
אור המאיר להרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר זיע"א (2 כר')
אור לשמים להרה"ק רבי מאיר מאפטא זיע"א
חיים וחסד להרה"ק רבי חיים חייקא מאמדור זיע"א
מאור ושמשי להרה"ק רבי קלונימוס קלמן הלוי זיע"א (2 כר')
שארית ישראל להרה"ק רבי ישראל דוב בער מווילענדיק זיע"א
פת עין להרה"ק רבי אברהם דב מאווריטש זיע"א
דגל מתנה אפרים להרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקאב זיע"א
ישר דברי אמת להרה"ק רבי משולם פייבוש מזריזא זיע"א
נעם אלימלך להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א
קדשת לוי להרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א
יסוד האמונה להרה"ק רבי ברוך מקאסוב זיע"א
עמוד העבודה להרה"ק רבי ברוך מקאסוב זיע"א
ערכי נחל להרה"ק רבי דוד שלמה אייבשיץ זיע"א
עבודת ישראל להרה"ק רבי ישראל מקאז'ניץ זיע"א
אוהב ישראל להרה"ק רבי אברהם העשיל מאפטא זיע"א
מנחם ציון להרה"ק רבי מנחם מגדל מרימנוב זיע"א
סדרנו של שבת להרה"ק רבי חיים מטשערנאוויץ זיע"א (2 כר')
מאור עינים להרה"ק רבי מנחם חנום מטשארנאביל זיע"א
מגן אברהם להרה"ק רבי אברהם מטריסק זיע"א (2 כר')
דברי יחזקאל להרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זיע"א
זרע קדש להרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זיע"א (2 כר')
תפארת שלמה להרה"ק רבי שלמה מרדאמסק זיע"א (2 כר')

להזמנת ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: השבוע בגליון: אקטואלי: האם מותר לקטן להדליק נר חנוכה שבבית הכנסת | עמ' ח' |

מה עשה בעל המנחת אלעזר ממונקאטש לאחר שביא אותו | עמ' י' |

האור החיים הק': איך ניזוק יוסף והלא היה שליח מצוה | עמ' ב' |

פניני אביר יעקב | עמ' ד' |

ומה רצה לומר בסיפור, שאיננו יודעים מאומה, לא מה טוב ולא מה רע, החסרון עלול להתברר כמעלה ולהפך, ואין עלינו אלא ללכת בתום, וההולך בתום ילך בטח.

(הגדה - פר' מצורע, הובא בדברים של טעם)

רב תנחום ראה בעצמו שאין שליטה לחיות רעות על איש צדיק - לכן יכל לדרוש על פסוק זה

והבור רק אין בו מים (לו, כד). בגמ' (שבת כב). דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום מאי דכתיב והבור רק אין בו מים וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

יש לומר דדוקא רב תנחום דרש כן, דאף שהיו נחשים ועקרבים מ"מ הוי ליה הצלה (ראה כאן ברא"ם באריכות), הדנה איתא בסנהדרין (נט, א) שהקיסר התווכח עם רב תנחום ונצחו רב תנחום, ואמר לו הקיסר מימיר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלא לשדיהו לביבר (מקום חיות רעות של מלכות. רש"י), שדיהו לביבר ולא אכלוה, א"ל ההוא צדוקי האי דלא אכלוה משום דלא כפיין הוא (שאינם רעבים), שדיהו לדידיה ואכלוהו עיי"ש.

הרי דרב תנחום ראה בעצמו שאין שליטה לחיות רעות על איש צדיק, שהרי הוא עצמו לא שלטו בו חיות רעות שבביבר, ועל כן לשיטתו שפיר דרש והבור רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, ולא תקשי דא"כ איך התכוין ראובן להצילו ע"י השלכתו לבור מלא נחשים ועקרבים, דראובן ידע בצדקת יוסף וידע שאם ישליכהו בתוך הבור נחשים ועקרבים, לא יאונה לצדיק כל און.

זה שהעידה רוח הקודש שראובן התכוין להצילו, דאי לאו רוח הקודש לא הוי ידענין שהתכוין להצילו, דאדרבה השלכתו לבור מלא נחשים ועקרבים הוי מיתה ודאית, אלא שרוח הקודש העידה שראובן ידע בצדקתו של יוסף ועל כן היה מובטח שינצל כי לא ישלטו בו נחשים ועקרבים. ודוקא רב תנחום היה יכול לדרוש כן, כי הוא חזי בנפשיה שהצדיק אין חיות רעות שולטות בו.

(להורות נתן - בפרשתנו)

רמז לימי החנוכה ותיקון עקבתא דמשיחא

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו וגו' ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר (לה א-1).

נראה כי בכל עניני מעשה זה נוכל למצוא כאן רמז לימי החנוכה.

ימי החנוכה מתחילים בסוף חודש כסלו, ימים שבהם הלבנה מתמנעת ומידת המלכות יורדת, ועל זה נאמר שירד יהודה מאת אחיו. והנה לשיטת בית שמאי סדר הדלקת

החינוך לעולם לא נגמר ואי אתה רשאי להבטל ממנה

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (לו, א). וברש"י בקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו'.

שח מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל: נראה דודאי רוצה השי"ת בשלוות צדיקים שהנאה להן והנאה לעולם, ומי סני לצדיקים דאכלי תרי עלמא (הוריות י, ב). אבל הכוונה לענין החינוך והלימוד להבנים, שיעקב חשב שאינו צריך שוב לדאוג עבור חינוך בניו, שהם כולם בחירי ה' וצדיקי עולם שהקב"ה משתבח בהם, וקפצה עליו רוגזו של יוסף, שמוזה חזינן שלעולם אף בבנים היותר גדולים בעולם וביותר צדיקים צריך האב שלא להסיח דעתו מהם ולהוכיחם ולהורותם איך להתנהג.

ובספר דרכי משה (ישב) מוסיף: הגר"מ זצ"ל הוסיף פעם בהתרגשות: "טאטע'ס און מאמע'ס זיידע'ס און באבע'ס, מען דארף וויסן די חינוך ענדיגט זיך נישט, מען דארף אלע מאל מחנך זיין" (הורים יקרים, תדעו, שהחינוך לעולם לא נגמר ואי אתה רשאי להבטל ממנה).

(דרש משה - בפרשתנו)

כשנזר טוב על האדם - למרות חסרונו ושיגהו

ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו וגו' (לו, ט). שח הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: שמעתי מהראש ישיבה הג"ר אברהם יהו"ל זצ"ל מנובהרדוק: היה בחור נער וסכל, הסתובב נע ונד, וכולם ריחמו עליו מה יהא בסופו, ומה הגרלה וזכה, היה לו נחש קופיקעס ומילא טופס הגרלה וזכה, הוא נחש נכונה שלש המספרים, וכל העיר רועה, זכה בה' אלפים רובלים.

כשהחמיאו לו על מזלו הטוב, אמר: לא היה זה מזל כי אם הארה מן השמים... והסביר: באמת לא חשבתי להשתתף בהגרלה, אבל ראיתי בחלום המספרים, ארבע חמש ושש מאות, הבנתי שמראים לי המספרים, ואכן זכיתי בהגרלה.

שאלוהו: אבל היו רק ג' מספרים, ובחלומך ראית יותר. חייך ואמר: אכן צריכים פקחות להבין חלום, התבוננתי שפתרון החלום הוא שיש לצרף ארבע וחמש ושש מאות, וסך הכל של המספר (שהוא אכן ג' מספרים) הוא הנכון, ועשיתי החשבון ועלה לשש מאות ועשרים, ואכן זכיתי.

שאלוהו: אבל הצירוף עולה רק שש מאות ותשע, ולא שש מאות ועשרים.

אמר הבחור: ככה? את זה כבר לא ידעתי, איזה מזל שאיני יודע חשבון...

הנרות הוא על דרך 'פוחת והולך', וידוע כי לעתיד לבוא הלכה כבית שמאי, כי הדורות מתמעטים והולכים, והתיקונים הנכבדים והנשמות הגדולות יצאו כבר מן הכח אל הפועל בימים הקדמונים, ואילו דורנו השפל מצד העקב הוא בא - דור עקבתא דמשיחא, ובו ירדנו ירידה אחר ירידה. ואחר כך נאמר ביהודה (שם פסוק ב) "וַיַּעַל גֹּי' תְּמַנְתָּהּ", והרי שמונה בארמית 'תמנא', הרי כאן רמז לשמונת ימי חנוכה. וכן נאמר אחר כך (פסוק יד) "וַיִּתְּשֵׁב בְּפֶתַח עֵינָיִם", (פסוק כא) "הֲקִדְשָׁהּ הוּא בְּעֵינָיִם", רמז לכך שעיקר הקדושה תלויה בעינים, וימי החנוכה הם זמן התיקון לזה, על ידי ההתבוננות בקדושת הנרות חנוכה. וכן נפסק להלכה (ראה שבת כג). שלחן ערוך אורח חיים סימן תרע"ו סעיף ג) כי לא רק המדליק נרות מקיים מצוה ומברך, אלא גם "הרואה נר של חנוכה צריך לברך".

ענינו של נר חנוכה - להאיר את חשכת רשות הרבים, המקום שמחוץ לגבולות הקדושה. ובאה תמר וביארה כי דבר זה נעשה בכח 'חותמך מטך ופתילך' - פך השמן, הכלי והפתילות.

כבימים ההם - כן מקווים אנו גם בזמן הזה, לראות בצמיחת קרן לבית דוד שמבית יהודה, בביאת משיח צדקנו במהרה.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

יום הולדת היתה ישועה ליעקב אבינו ולבניו

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּלָת אֶת פְּרֵעָה וַיַּעֲשֶׂה מִשְׁפָּה לְכָל עַבְדָּיו (מ, כ).

הרה"ק רבי מנחם נחום מטאלנא (נפ' י"ט כסלו תרע"ו) ה' מרגלא בפומיה לומר, שיש סמך ושורש למנהג לחוגג יום הולדת, דהנה מצינו שהיתה לישראל ישועה ע"י יום הולדת, דהנה איתא בדברי חז"ל (שבת פט, ב) 'ראוי ה' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו ע"כ.

והנה דבר זה נמנע ע"י כך שיוסף הצדיק עלה לגדולה ונעשה משנה למלך. והנה ענין זה שיוסף עלה לגדולה נתגלגל על ידי כך שביום ההולדת של פרעה נתקיימו דבריו של יוסף בפתרון החלומות של שר המשקים ושר האופים, וע"כ הוא נקרא לפתור את חלומותיו של פרעה והוא עלה לגדולה, נמצא שע"י יום הולדת היתה ישועה ליעקב אבינו ע"ה ולבניו. (מטמוני מנחם נחום עמ' מא)

דבר האמונה:

"מי כאלקינו מי כדוננו", ולאמת אצלו אמונת השם על ידי מופתים עיוניים וראיות שכליות. עד כאן לשונו.

אמונה פשוטה השער לכל מדרגות הקדושה

כל יסוד אומתנו הקדושה הוא דבר זה, אמונה פשוטה בתכלית כי "אין כאלוקינו" והוא אחד יחיד ומיוחד ללא ספקות ובדיקות. וכשהאדם הולך בדרך זו זוכה לדרגות קדושה אף למעלה מהשגתו. ניתן לראות זאת בראשי התיבות של "אמונה", שכתבו בספרן של צדיקים כי הם האמור בנבואת יחזקאל (א, א) 'נִפְתָּחוּ הַשְּׁמַיִם וְאֶרְאָה מְרָאוֹת אֱלֹהִים'. כי באמונה פשוטה ובהליכה בתמימות זוכה לדבקות בקדוש ברוך הוא וזוכה להארות עצומות משמיים.

וידועים הם הדברים שאמר הבעל שם טוב הקדוש ע"ה קודם פטירתו: "אחיי כל השגות שהשגתי למעלה בשורשי התורה והמצוות ואחר כל התענוג מהשגותיי, אני מניח את כל ההשגות ומחזיק אני באמונה פשוטה".

הבעל שם טוב הקדוש, שהאיר את העולם באור יקרות 'אור מופלא רום מעלה', וכל רז לא אניס ליה כפשוטו, מעיד בעדות אישית, כי מניח את כל קדושתו והשגותיו שאין בכוח בר אנוש להבין בשכלו להיך העפיל בקדושתו, ומחזיק עצמו באמונה הפשוטה.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה ובטיחות)

הסתר בתוך הסתר - כדי שיאמין שגם בהסתר גדול כל כך נמצא ה' יתברך לעוזרו

תחילה לכל - אמונה פשוטה

בבואנו לעסוק בענייני האמונה, יש לנו להקדים ולומר מה שכתב הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצא ע"ה (מאיר עיני חכמים תניינא דרוש למסכת ברכות) וכן רגיל על לשון חסידים וישרים. אומרים אנו בתפילה "אין כאלקינו אין כדוננו וכו'", מי כאלקינו מי כדוננו? וכו'. ולכאורה תמוה, מן הראוי לשאול שאלה בתחילה, ועליה להשיב תשובה. ואילו כאן, עונים את התשובה תחילה "אין כאלקינו" וכו', ורק אחר כך שואלים את השאלה "מי כאלקינו".

תירץ הרבי מאוסטרובצא יסוד גדול בדרך אמונתנו, ונביאו בלשונו: כי מי שרוצה לחקור בשכלו ולהשיג אמיתות מציאות ה' יתברך וכל פרטי אמונתנו על ידי ראיות והקדמות שכליות, צריך מקודם להשריש בליבו היטב היטב אמונה שלמה בפשיטות, מפני שקיבל מאבותיו כן, ולחזקה בליבו כקֶדֶת שלא תמוט. ואחר כך יוכל לחקור בשכלו ולהביא ראיות על זה וכו'.

ולכן סידרו מקודם "אין כאלקינו אין כדוננו", שמיתחילה צריך לאמת בקרבו ולקבוע בליבו ש"אין כאלוקינו אין כדוננו", בלי שום שאלה וחקירה. ואחר כך כשכבר נירשרש זאת בליבו היטב, אזי רשות ניתנה לו לחקור ולדרוש בדעתו ובשכלו

ווארט מהאור החיים הק'

דין חוטף מצווה על פי גדר שליחות יוסף

הָלוֹא אֲחִיקָה רַעִים בְּשִׁכְּם וְגו' לָךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אֲחִיקָה וְגו' (לו, יג-יד).

באור החיים הקדוש הקשה דקי"ל (פסחים ח). שלוחי מצוה אינן נזוקין, ואם כן איך נמכר יוסף לעבד והרי הלך בשליחות אביו. ותירץ דיעקב אבינו ע"ה לא שלח את יוסף אלא לשכם כמו שנאמר הָלוֹא אֲחִיקָה רַעִים בְּשִׁכְּם וְגו', והוא לא מצא אותם בשכם והלך לדותן. וההליכה לשם לא היתה בשליחות האב, ולא היה שליח מצוה עכ"ד.

אומר הרה"ק הישועות משה מויז'ניץ זצ"ל: מדברי אור החיים הק' אלו, אפשר ללמוד חידוש להלכה, הנה מבואר בחושן משפט (ס' שפ"ב ס"א) וכן נפסק להלכה, דמי שחטף 'מצוה' מחבירו צריך לשלם לו עשרה זהובים כמו שמצינו בכיסוי הדם יעו"ש.

וי"ל שאם אחד שלח את בנו לאיזה שליחות אל איש פלוני למקום מסוים, והלך הבן ולא מצאו והלך למקום אחר לבקשו, ובאמצע הדרך חטף חבירו מידו את המצוה והלך לשם כדי לעשות הדבר שציווה אבי חבירו לאותו האיש, אין צריך לשלם לו על שלא הניחו לעשות שליחות אביו.

דמדברי רבינו האוה"ח הק' מבואר דכבר סיים את המצוה בהגיעו למקום שאמר לו אביו, אע"פ שעוד לא גמר שליחותו בפועל, ודו"ק (הובא באוצר אפרים)

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	ניו יורק	לונדון
מסכת השבת איתת השבת רבנות	מסכת השבת איתת השבת רבנות	מסכת השבת איתת השבת רבנות	מסכת השבת איתת השבת רבנות	מסכת השבת איתת השבת רבנות
16:01 17:16 17:54	16:15 17:18 17:50	16:10 17:18 17:40	15:36 17:49 18:49	17:03 18:49 19:03

מחוברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיניפי
"ספרי אור החיים"

ספרי אור החיים

מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמ"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

מחוברים

את חייליכם!
הגיון יהודי מבית עוז והדר - אור לישרים

newsletter.mechubarim@gmail.com | להצטרפות:

קו מענה הלכה

02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ועימוד: שוקי קער

ועל ישועתך:

הציל חתונה מבושה כששילם חוב של 10,000 דולר בכרטיס האשראי שלו, גילה לאחר מכן כי ההשגחה הפרטית דאגה להחזיר לו את הסכום המדויק על ידי הבטחה רגעית.

מעשה אירע לאחרונה באחד מנדיבי העם מעיר 'לאס אנג'לס' שעשה בר מצווה לבנו במוצאי שבת, ולכבוד השמחה ערך את השבת, ביחד עם בני המשפחה וידידים. והנה לתפילת שחרית ביום השבת ניגש חזן מפורסם מלווה במקלה משרורים שסלסלו בקולם להנאת הקהל, ומחמת כן התארכה התפילה יתר על המידה, ובנוסף לכך גם קריאת התורה לקח זמן רב מחמת שעשו הרבה הוספות בכדי לכבד את האורחים בעליות, והדבר גרם חלישות הלב לאחד מן האורחים בשם ר' שמעיה, שהיה גיסו של בעל השמחה ועשיר גדול בפני עצמו. חבריו שעמד סמוך אליו וראה שהוא עומד בחוסר מנוחה "הרגיעו": 'מה לך ר' שמעיה? אתה יכול לשבת על מקומך במנוחה, עוד יקח זמן רב עד שיסיימו כאן, כי המנהג במקום זה הוא שבחור הבר מצווה דורש את ה'פשעטיל' אחר קריאת התורה קודם תפילת מוסף, וכמו כן שמעתי שראש ישיבה אחד מארץ ישראל יקדים לשאת דברים לכבוד השמחה, כך שבכל אופן עוד יקח שעה ארוכה עד שיקדשו על הכוס'. לשמע הדברים חלשה דעתו של ר' שמעיה והוא קרא והכריז באוזני ידיו: 'אני מוכן לשלם עשרת אלפים דולר טבין ותקילין למי שיגש ויתחיל לומר קדיש של מוסף מיד אחר קריאת התורה!'

והנה לתפילת מוסף ניגש אחד בשם ר' פייבל רייזמאן, והלה שלא ידע ממנהג המקום התחיל לומר קדיש מיד אחר שהכניסו את הספר תורה לארון, כמובן שמיד הפסיקו אותו והבחור נעמד לדרוש את הפשעטיל, אך ידיו של ר' שמעיה קרץ לו בעינו בשחוק: 'התחייבת עכשיו לתת עשרת אלפים דולר לחזן הלז, הרי הוא התחיל קדיש מיד אחר קריאת התורה...' והמשיכו בסדר התפילה.

אמנם במוצאי שבת התיישב ר' שמעיה בדעתו והחליט לקיים את הבטחתו, אף על פי שברור שלא לכך נתכוון כשאמר את דבריו, ומסתמא אם ייאלל דיין יפטרנו בוודאי, אך אף על פי כן, מחמת שיצא מפיו כן לא ישנה. וממחשבה למעשה, הוא ניגש אל ר' פייבל רייזמאן ומסר בידו 'צ'ק' על סך עשרת אלפים דולר טבין ותקילין. ר' פייבל הסתכל עליו בתמהון: 'מדוע אתה נותן לי סכום גדול כל כך?! בוודאי טעית ואתה מחליפני באדם אחר', אך ר' שמעיה הרגיעו: 'הכסף שייך לך בדיוק ולא לשום אדם אחר', והוא סיפר לו את כל השתלשלות הדברים.

כססיים את סיפורו ראה שר' פייבל אינו יכול לדבר מרוב התרגשות. משנגרע נענה ר' פייבל ואמר לו: 'הבה ואספר לך את הסיבה האמיתית למה נתת לי מתנה זו. לפני כמה שבועות הגעתי להשתתף בשמחת נישואין של אחד מידידי, והנה אחר החופה התיישבנו לשולחנות והמתנו להתחלת הסעודה, אך משום מה התמהמהו האחראים ולא התחילו להוציא את המאכלים. משעברו דקות ארוכות קמתי ונכנסתי אל המטבח לברר את פשר העיכוב. פגשתי את האחראי והלה אמר לי שהכלל במקום זה הוא שאין מוציאים שום דבר מאכל לפני שהמחותנים שילמו הסעודה עד פרוטה אחרונה, וכיון שהמחותן עוד לא סיים לשלם את חלקו אי אפשר להתחיל בסעודה. כשמעתי דברים מפורשים אלו לא חשבתי פעמיים, הוצאתי מכיסי את ה'קרדיט קארד' שלי ואמרתי למנהל 'הא לך, הורד מכאן את כל סכום החוב של בעל השמחה והתחל מיד בחלוקת הסעודה'. הלה פנה מיד ל'אופיס' לסדר את התשלום, ומיד לאחר מכן התחיל בחלוקת המנות והחתונה התנהלה כסדרה.

והנה למחרת בדקתי כמה הוריד בעל האולם וראיתי שהוא חייב את ה'קרדיט קארד' שלי בעשרת אלפים דולר, איני נגיד, ולא ידעתי מהיכן אשלם סכום זה, אך לא התחרטתי על מה שעשיתי, ידעתי שהצלתי את המחותן מביזיונות נוראים ביום שמחתו והמתנתי לישועת ה', והנה עכשיו באת עם מתנה של עשרת אלפים דולר בדיוק, לא פחות ולא יותר, לכן אני נרגש עד מאוד בראותי בגלוי את יד ה' עכ"ל המעשה.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גל' אור המאיר)

"להדליק נר חנוכה":

הנר החמישי שהיה קריאת השכמה, סיפור מרגש על בחור שהיה מנותק לגמרי מדרך התורה, וכיצד הזדמנות אחת להדליק נרות חנוכה הובילה אותו לבכי תמרורים ולתשובה שלמה.

הוא היה בחור צעיר לימים, כאשר נחשף לניסיונות הטמונים בכלי הטכנולוגיה של ימינו. ליבו לא עמד בניסיון, יצרו גבר עליו, והוא שלח יד בנפשו הרוחנית וטעם מפרי העץ המרעיל נשמות. עד מהרה החל להידרדר מדחי אל דחי, עד שהתחבר לחברים שכבר פרקו עול לגמרי. עם זאת, שמר על קשר עם בית הוריו. הוא אמנם כבר לא נראה כמוהם ובוודאי שלא נהג כמוהם, אבל שמר עימם על קשר - שהוביל להזמנתו ל'ערב לביבות' משפחתי, שנערך בלילה החמישי של חנוכה.

הבחור, שכאמור כבר היה מנותק לחלוטין, בקושי ידע כי ימי החנוכה מתקרבים. הוא היה עסוק בחגיגות לקראת סיום השנה האזרחית, רחמנא לילצן... אולם עתה, משהזכיר לו אביו וציין בפניו כי חשוב לו מאוד לפגוש אותו במסיבת חנוכה המשפחתית, נענה הבחור והופיע למסיבה, כשהוא עוטה על עצמו תלבושת שאיכשהו תסתדר עם מראה אחריו...

הוא נכנס אל המסיבה, התקבל בחיבה, ולפתע אביו קראו הצידה. 'בני יקירי', לחש האב כממתיק סוד, 'אני יודע שלא עשית זאת בלילות האחרונים, ובכל זאת... אני מזמין אותך לסור אתי לחדר צדדי, נניח יחדיו את מנורת החנוכה בחלון, אתן לך חמישה נרות, תברך ותדליק, מצווה אחת, קטנה, להאיר את החשיכה...'

הנער ניאות, ולו בשל הנימוס. האב הסתנן לסלון, הוציא ממנו בחשאי כמה נרות וגפרורים, והמשיך לחדר הילדים. שם ניצב לו הנער, נעץ את הנרות בקנים, הצית את האש בנר השמש, ובמבע קפוא החל לברך. אלא שלפתע - - -

בעיצומה של הברכה, החל הנער להשתק ולבכות בכי תמרורים. הוא בקושי הצליח להוציא מפיו מילה או שתיים, ושוב הציפו אותו דמעות כאב. הוא עמד והתייפח כשנר השמש בידו, הצליח אך בקושי להוציא מפיו את המילים: 'להדליק נר חנוכה... שְׁעֶשֶׂה נְסִים לְאַבְרָהָם...'

כשהגיע לברכת 'שְׁהַחְיֶנּוּ', תקפו אותו הרהורי תשובה עזים. הנה, עם ישראל כולו מדליק הלילה נר חמישי, ואתה מברך עכשיו שהחינוך - צבט את עצמו, ושוב שבו הדמעות והציפו אותו...

וזהו. באותו ערב כבר לא חזר ל'חבריו' מהרחוב. הלילה הזה היה עבורו קריאת השכמה. עד מהרה נענה ברצון להצעות לסייע לו, ושב אל דרך התורה והמצוות כמקדם...

סיפור נפלא זה, שסיפר המשפיע הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א, אין כמוהו כדי להוכיח מה כוחה של מצוה אחת, ועד כמה גדול הכח הטמון בלהבות הקטנות של חנוכה. הנה כי כן, השלהבת הקטנה הזו, המצוה הבודדת הזו, יש בהם מספיק כח להשיב בחור לכור מחצבתו, להשיבו לאמונתו ולחינוך עליו גדל.

יהודים יקרים, בימי החנוכה, לימין כולנו עומד הכח הזה הטמון בנרות, לתפוס את מעשה המצוה הקטן הזה, ולמנף אותו לחישוב מסלול מחדש ולהתחזקות אישית. נזכור ונדע, כי בכל מצוה טמון כח, יש בה כור אנרגטי חזק ויוצא דופן. וככל שנייחס יותר חשיבות ויותר הערכה לכל פעולה או מצוה שלנו - כך נזכה לראות כי הן באמת רבות עוצמה, ויש להן את הכח להשפיע עלינו לטובה ולברכה! (פניני פרשת השבוע)

עצות וסגולות:

ענייני תפילה (ג')

תפילה בהשכמה היא השלמת תיקון השכינה

וישכם יעקב בבקר וייקח את האבן אשר שם מראשתי וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה (בראשית כח יח). בא לרמוז, שכשם שגודרו אדם בלילה לקום לעסק בתורה, כך צריך לזהר ביותר ויותר להשכים לבית הכנסת להתפלל, כי כל זה לתקון השכינה, ומחצות ואילך מתחלת להתמקן ולא נשלם תקונה כראוי עד תפלת שחרית, לפיכך יהא זריו להתפלל בהשכמה כראוי.

(פיתוחי חותם פרשת ויצא, ד"ה וישכם)

יחשוב השליח-צבור כי אין כלום חוץ מהקב"ה

כשיבוא לאהל מועד שהוא בית הכנסת להתפלל, יחשב שאין שום אדם ולא שום דבר, וצריך השליח צבור שיחשב שלא יש בעולם לא אדם ולא דבר וזולתי הוא והקדוש ברוך הוא. וזה צריך לחשב מתחלת התפלה עד סופה.

(פיתוחי חותם פרשת אחרי מות, ד"ה וכל אדם)

יזהר בתפילת מנחה הגורמת מנוחה מהדינים

זאת התרומה עם הכולל גימטריא 'זו תפלה של מנוחה בזמנה, דצריך האדם להתפלל תפלת מנוחה בזמנה, משום דבאותה שעה הוא זמן תגברת הדינים ומתרבה הקטרוג רחמנא לצלן (וזהו ח"ב ס"ג ל"ג), לכן צריך האדם להתפלל באותה שעה ולהתחנן לפני ה' לעורר הרחמים ולמתק הדינים על ידי התפלה, ומשום הכי נקראת 'תפלת מנוחה' ולא נקראת 'תפלת הצהרים' ולא 'תפלת בין הערבים', משום דאותה שעה הוא שעת הדין והרגז, ועל ידי תפלה משתפכים הדינים וחתם המלך שכתב, וזהו 'מנוחה' לשון מנוחה ונחת רוח.

(מחשוף הלכן פרשת תרומה, ד"ה דבר)

אף באמצע מלאכתו יפסיק לתפילת מנוחה

צריך להזהר בתפלת מנוחה שלא לבטלה. אף על פי שהוא בעל מלאכה או עסוק במשא ומתן, בשעת מנוחה צריך לבטל מכל עסקיו ולפסיק אמרו בגמרא (ברכות ו) לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנוחה שהרי אליהו הנביא וכו' לטוב לא נענה אלא בתפלת המנוחה. וכונת רבותינו ז"ל, דכיון שבני אדם עסוקים באותה שעה בצרכיהם ויצר הרע מפתה אותם שלא להתבטל, לפיכך אמרו ברע הרע מפתה אותם גדולה לעולם יהא זהיר בתפלת המנוחה. ובאמרו 'לעולם' דהינו בשום יום מימיו יזהר שלא לבטל תפלת מנוחה, אף על פי שבשביל זה יש לו הפסד גדול מכל מקום לא ימנע מלהתפלל אותה בזמנה.

(גני המלך, תיקון התשובה אות ב')

התפילה מביאה סייעתא דשמיא

התפלות שהוא מתפלל בכל יום ויום הם שהיו לו סייעתא דשמיא. דאמרו בגמרא (ברכות לב): גדולה תפלה יותר ממעשים טובים, שהרי משה רבנו עליו השלום אף על פי שהיו בידו מעשים טובים הצריך לתפלה. ועוד אמרו רבותינו ז"ל (שם): גדולה תפלה מכל הקרבנות, שנאמר (ישעיה א טו) 'גם כי תרבו תפלה וכו'. אך באמת צריך שתהיה התפלה ככונה שלמה, וכשיתפלל בכונה שלמה מלב ומנפש, כל השגות הקדשה הם בתפלה. וזהו שאמר 'את היתה לי', דהינו, מי גרם לי שזכיתי ללמד תורה ולעשות מצות כדי לנצח הקלפות, 'כי פקדיך נצרת', 'פקדיך' הם תפלותיך, 'נצרת', דהינו, עשיית שמירה מעלה לתפלה שלא יוכל המקטרג להשיגה.

(אלף בינה אות וי"ן, ד"ה זאת)

יזהר שלא לבטל שום תפילה

יש לפרש מה שאמר התנא עליו השלום (אבות פ"א מ"ד) אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשו אימתי. והוא דבא להזהיר התנא עליו השלום על התפלה ביותר, דכיון דהתפלה במקום הקרבן, אם מבטל האדם תפלה בטל הוא ובטלים חיו כי אין לו על מי לסמוך, וטוב לו שלא נברא דטוב מותו מחייו. לכן צריך האדם להיות זהיר בתפלה ביותר, וכשמתפלל צריך להיות לבו כי אם בתפלה, שהיא תלויה בלב כמו שכתוב (דברים יא יג) 'ולעבדו בכל לבבכם', כי אם מתפלל ולבו בל עמו לתפלה רק לצרכי עצמו תפלתו בטלה ומבטלת. ועוד גם כן כיון שתפלת שמנה עשרה יש בה גם כן שאלת צרכי האדם כמו ברכו רפאנו. לא יהיה מכון ומשים לבו רק לברכות שהם צרכי גופו, וברכות שהם להודאות ה' אינו נותן לבו להם, שאם הוא עושה כן גם בזה תפלתו בטלה ומבטלת.

(שערי ארוכה אות צ)

התפילה בציבור היא קידוש ה'

הזהרו מלהתפלל יחיד, שהעקר היא תפלת הצבור. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ח), כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל, נקרא שכן רע. וזהו שאמר ולא תחללו את שם קדשי, דהינו להתפלל יחיד, את ראשי תבות תפלת אחד, דבזה איכא חלול ה' בדבר, דאיכא בית הכנסת בעיר ואינו בא להתפלל. ועקר קדוש שמי הוא בתפלה בעשרה, וזהו שאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, שהם עשרה. אני ה' מקדשכם, כשתהיו ברבים, אני מוריד קדשתי עליכם:

(פיתוחי חותם פרשת אמור, ד"ה וכי תובחו)

פיניים

ביאור מדרש 'שאלו לחכמה' כנגד ד' הגלויות

במדרש וילקוט תהלים איתא שם (רמז תש"ב) על פסוק הנזכר (תהלים כה ח) 'טוב וישר ה' וכו', דהינו שאלו לחכמה חוטא מה ענשו, 'חטאים תרדף רעה' (משלי יג כא). שאלו לנבואה חוטא מה ענשו, אמרה להם 'הנפש החטאת היא תמות' (יחזקאל יח ד). שאלו לתורה וכו', אמרה להם יביא קרבן ויתכפר לו. שאלו להקדוש ברוך הוא וכו', אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו, שנאמר 'טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך', עד כאן [וכו']. אפשר שהוא לעמת ארבע גלויות הידועות, שהן המה בכל מדי יון אדום וכו'. ונודע הוא גם כן ששלמה המלך עליו השלום הוא שבנה בית ראשון דהיה מקדש וכו', אשר נתן למלכות בכל כידוע וכו'. ומנה ובה גילה יחזקאל הנביא בגולה ההיא עד שהגיד על פיו בנבואתו, גם לעמת מדי שהיתה כטור הגלות ההיא וכו'. אכן גלות יון היתה בבית שני, כידוע שבטלו אותם מדברי תורה התורה וקרבנותיה, כידוע ממשמעות המטבע שטבעו רבותינו ז"ל בתפלת 'בימי מתניתוה בן יוחנן' וכו', 'כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם מתורתך וכו', ואחר כך וכו' וטהרו את מקדשך' וכו'. אך כל שלשה אלה כבר עברו ונענשו עליהם במרא וחצינא אנתו ואבותינו כמעט כלנו אבדנו לולי רחמי יתברך וכו', אך ואך היא הגלות הזו של אדום שהיא סתומה וחתומה כמה וכמה, עד גדר שכל הקצים פלו ואין הדבר תלוי אלא בתשובה כידוע וכו':

'שאלו לחכמה' כנגד גלות בבל

וזהו שאלו לחכמה לעמת גלות בכל כפזר לעיל וכו', שעוד בה גם כן חכמת שלמה אשר בנה בית הראשון ששלוש בו אנשי בכל וכו', חוטא. זה ישראל שחטאו להם עד שגרמו להחריב וכו', מה ענשו ודינו שכל כך גדול ומר דינם וכו', אמרה להם חטאים תרדף רעה, שהאמת הוא שגדול עונם מנשא על שגרמו חרבן הגדול אשר זהו עולם ומלאו כידוע, על פי חטאים תרדף רעה אחר רעה עד יאשמו כמדתם וכו', כי מי לנו גדול מתרבן הבית וכו', ומה גם בית ראשון המעלה כידוע וכו', ודברי ירמיהו גם באיכה יוכיחו גם על כל אותה הרעה וכו':

'שאלו לנבואה' כנגד גלות מדי

שאלו לנבואה לעמת גלות מדי כפזר לעיל וכו', שעוד בה גם כן שלעמת גזרתם שהייתה להשימד להרג ולאבד וכו', הינו נמי הנפש החטאת היא תמות, זה לעמת זה עשה האלהים וכו', ולעמת חרבן הנזכר לעיל היתה גזרתם שיה וקשה וכו', שזה גורם לזה שבחטא מחתא ניהו וכו':

'שאלו לתורה' כנגד גלות יון

שאלו לתורה לעמת גלות יון כפזר לעיל וכו', שעוד בה גם כן יביא קרבן ויתכפר לו, ודי להם שלא יענשו כענש הראשונים וכו', וכידוע נמי בגלות חשמונאי ובניו שהייתה בגלות ההיא וכו', וכן יביא קרבן וכו' לעמת שהיו כותבים על קרן השור וכו':

שאלו להקב"ה כנגד גלות אדום

שאלו להקדוש ברוך הוא לעמת גלות אדום כפזר לעיל וכו', שעוד בה גם כן ללבי גליתי ולא יבירי לא גליתי (תיק"ו ס"ו). שלעמת גלות זה אתי שפיר גם כן 'הנסתרת לה' אלהינו' וכו' (דברים כח כט), וכפזר נמי שאין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים וכו', וזהו טוב וישר ה' וכו':

(שכל טוב ח"א, מאמר 'שאלו לחכמה')

לא יערב עם התורה שיחה אחרת

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (תהלים קיט ז). בזה בא לדבר על ענין אהבתו בתורה שאינו נפרד ממנה כלל ואינו מחשב בהבלי העולם כלל כי אם בדברי תורה. וכבר כתבנו דהטעם דנקראת התפלה 'שיחה', משום דצריך המתפלל שלא יערב שום הרהור שיחה אחרת בתפלתו רק שיחת התפלה דוקא, ולהכי קרי לה 'שיחה', שלא יש בדעתו כי אם שיחה זו:

והכא נמי לענין התורה, צריך האדם שלא יערב עמה שום שיחה אחרת, וזהו שאמר מה אהבתי תורתך, דהינו, כמה גדולה בעיני אהבת תורתך, שהרי כל היום היא שיחתי ואיני מערב עמה שום שיחה אחרת: (אלף בינה, תהלים קיט אות ח)

ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: ה"חפץ חיים" זצ"ל אמר פעם בדרך צחות: בברכת החודש מבקשים פעמיים על יראת שמים - "חיים שיש בהם יראת שמים" ו"חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים". מהי הסיבה לכך?

אלא שבין שתי הבקשות הללו ישנה בקשה על עושר וכבוד, ובנוהג שבעולם שאצל אנשים שמתעשרים נחלשת יראת השמים. לפיכך לאחר שהתפללנו על עושר וכבוד, יש צורך לבקש על יראת שמים נוספת...

אצל יוסף הצדיק לא היה כן, והכתוב מדגיש שעל אף שהיה איש מצליח, לא ייחס זאת לעצמו וזכר כל הזמן את ה'.

שעל אף שהיה איש מצליח, לא ייחס זאת לעצמו וזכר כל הזמן את ה'.

אם ירצה ה'

על המילים "כי ה' אתו" מפרש רש"י: "שם שמים שגור בפיו".

השל"ה הקדוש כתב, כי מכלל האמונה בהש"ת, שיאמר אדם על כל פעולה שרוצה לעשות 'אעשה את זה אם ירצה ה''. וסימן לזה: "עצת ה' היא תקום" - 'היא' ראשי תיבות אם ירצה ה', אם ירצה ה' - הדבר יתקיים ויקום.

יוסף הצדיק התנהל כל הזמן באופן ששם שמים שגור בפיו. בכל ענין שבעולם ובכל מעשה אמר "אם ירצה ה'" ו"בעזרת ה'", וזו היתה הסיבה לכך שאכן הצליח.

ר' ליפמן מאיר וולף, מעשירי ברלין ונכבדי קהילתה היהודית, בר אוריין ובר אבהן, היה נוהג לעשות את עסקיו בלי בחינה ובדיקה יתירה, סומך על הנס ומצפה לרחמי שמים.

פעם אחת הסתבך בעסק שקיבל מידי המלך פרידריך הגדול. באותם ימים ישב בברלין יהודי אחד, מאיר הירש, שהיה מפורסם כמנהל חשבונות גדול, ואליו פנה ר' ליפמן מאיר שיבקר את חשבונות עסקיו.

הביא לו ר' ליפמן מאיר את פנקסיו בשעה ארבע אחר הצהריים, ומאיר הירש ישב ובא חשבון, חקר ובירר, ניפה וסידר את החשבונות עד השעה שתיים אחר חצות הלילה.

כאשר כילה את עבודתו לקח בידו את מטרייתו, שכן היה זה בליל גשמים מלילות מרחשון, והלך לביתו של ר' ליפמן מאיר וולף ודפק על דלתו.

"מי דופק?" נשמע קול מן הבית.

"אני, מאיר הירש".

"מה רצונך?"

"ר' ליפמן!" החזיר הלה, "זה עתה גמרתי את החשבון המסובך, ועל פיו נראה, שכבודו יפסיד בעסק זה סך תשעים ושמונה אלפים ושבע מאות ושישים מארק ושבעים פרוטה!"

"ורצון ה' ועזרתו, האם הבאת בחשבון?"

"לא".

"אם כן", קרא אליו ר' ליפמן מתוך חדר השינה שלו, "שוב נא לביתך ותערב עליך שנתך. אם ירצה השם, ארויח עוד בענין זה". והצדק היה עם ר' ליפמן, ה' היה בעזרו ועסק זה התפתח יפה והכניס לו כמה מאות אלפי מארקים רווח.

כך מתנהל אדם ששם שמים שגור בפיו, ולא יפלא, אפוא, שה' עמו בכל אשר יפנה.

(הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א - מתוק האור יוסף הצדיק)

כך היה, למשל, אצל לוט בבורח מסדום. הוא אמנם ניצל, אך מאחר והנס נעשה לו בזכות אברהם, הוא לא היה רשאי לראות את ההפיכה ולחזות בנס הצלתו, וכאשר הביטה האישה אחורנית היא מתה.

זהו שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (קיה, ו): "ה' לי בעוזי ואני אראה בשונאי" - אם ה' לי בעוזי, והנס נעשה בזכותי, אז אני זוכה לראות את הנס המתרחש לנגד עיני במפלת שונאיי.

אף כאן - מאחר וחכיות יוסף גדלו במידה מרובה, ובזכותו עשה לו הקב"ה את הכבוד ועזר לו בכל אשר עשה בניגוד לדרך הטבע - הוא זכה לראות את הנס שלו בעיניו ממש, וצורתם של הדברים שבידו התהפכה לנגד עיניו. אם היו הניסים קורים על ידי התהפכות מחשבותיו של פוטיפר ושינוי רצונותיו, בלתי אפשרי היה שהנס יתגלה לעיניו של יוסף הצדיק.

לפי זה מדוקדק היטב לשון הפסוק: "וירא אדוניו כי ה' אתו" - שעושה לו ניסים בזכות עצמו ולא בזכות אבותיו, ומהיכן ידע? מכך ש"וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" - שהחפצים שבידו מתהפכים ומשנים את מציאותם בהתאם לרצון אדונו, ואין הקב"ה מהפך את רצונו של האדון.

יוסף זקף את הצלחותיו לה'

דרך העולם, שאדם שמצליח מרגיש ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ה, יז), ותולה את הצלחתו בעצמו. רבי יעקב גלינסקי זצ"ל נהג לומר על הפסוק "אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה'" (רות א, כא) - כשזה 'מלאה' זה 'אני', וברור לי שאני הוא זה שהצליח. נכון שכמובן הייתה לי סיעתא דשמיא, אבל אחרי הכל לא כל אחד היה מצליח כמוני... אך כשזה 'ריקם' - זה 'השיבני ה'', ואני מרגיש: מה יכולתי לעשות? זה ה' שלא רצה שאצליח, ואם ה' לא רוצה שום דבר לא זו...

הרב דן מחבר מפרש לפי זה את הכתוב "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" - גם בשעת הצלחתו ידע כי יד ה' עשתה זאת, גם בשעה שהיה "איש מצליח" הוא זכר כי "ויהי ה' את יוסף".

ה"חפץ חיים" זצ"ל אמר פעם בדרך צחות: בברכת החודש מבקשים פעמיים על יראת שמים - "חיים שיש בהם יראת שמים" ו"חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים". מהי הסיבה לכך? אלא שבין שתי הבקשות הללו ישנה בקשה על עושר וכבוד, ובנוהג שבעולם שאצל אנשים שמתעשרים נחלשת יראת השמים. לפיכך לאחר שהתפללנו על עושר וכבוד, יש צורך לבקש על יראת שמים נוספת...

אצל יוסף הצדיק לא היה כן, והכתוב מדגיש

יוסף בבית פוטיפר - נס גלוי לעין

העבד החדש שהגיע לבית פוטיפר התברר עד מהרה כתופעה בלתי שגרתית - "וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו" (לט, א). כמו כל אדון נטה פוטיפר להתעלל בעבדיו, ובנער העברי שהזדמן לידו עוד יותר מבכולם. הוא פקד עליו פקודות ושינה אותן בכל רגע לפקודה חדשה, אך במקום שהעבד ירוץ הלוך ושוב - התרחשו אצלו דברים מופלאים, כפי שמתואר במדרש:

פוטיפר היה פוקד על יוסף להביא לו כוס מים. "מיד", עונה יוסף ורץ להביא לו כוס מים קרים. רואה אותו פוטיפר מתקרב עם כוס המים, ואומר: "התכוונתי למים חמים".

אלא שבמקום שהנער ירוץ חזרה למטבח, הוא עונה לו: "זה מים חמים", והכוס, אכן, מעלה אדים.

"לא כל כך רותח!" צועק פוטיפר.

יוסף מחזיק את אותה כוס ואומר "זה בסדר, זה פושר", וזה באמת מה שהיה בידו.

"אבל לא הכנת תה!"

"זה תה"

"אבל רציתי קפה".

"זה קפה"

"אבל אני אוהב בלי חלב".

"זה בלי".

"יודע מה? התחרטתי. אני רוצה עם חלב".

"יש חלב בקפה".

כך בדיקו התנהלו העניינים.

זו לשון הזוהר הקדוש (מקץ קפט ע"א) "בכל מה דהוה עבדי הוה מצלח בידיה, דאפילו מאי דהוה בידיה, והוה תבע ליה מאריה בגוונא אחרא הוה מתהפך בידיה להווא גוונא דרעותא דמריה הוה רעי ביה" - בכל מה שעשה יוסף היה ה' מצליח בידו, שאפילו מה שהיה מונח בידו, וביקש אדונו באופן אחר, היה מתהפך בידו לאותו אופן שרצון אדונו חפץ בו!

וכאן שואל ה"בן איש חי" שאלה גדולה: לשם מה עשה הקב"ה ניסים גלויים כל כך, הנוגדים את דרך הטבע? הלא יכול היה לעשות את הנס באופן נסתר יותר, על ידי שינוי רצונו של פוטיפר, כך שיתנהג כמו אדם נורמאלי, ותמיד ירצה את מה שיוסף מביא לו. הפיכת רצון אינה נס גלוי כל כך כמו הפיכת החפץ למשהו אחר!

הביאור בזה, שישנו כלל, שרק מי שנעשה לו נס בזכות מעשיו - זוכה לראות את הנס כמו עיניו, אבל מי שהנס נעשה לו בזכות אחרים, אינו זוכה לראותו.

כ"ק אדמו"ר מלעלוב שליט"א: בטרם גזירת היוונים היו כלל ישראל אגודים בצוותא, כאיש אחד בלב אחד, עד שאפשר היה לכתוב על כולם בלשון יחיד. אכן היוונים נקבצו עלי', הם שמו להם למטרה להפר את האחדות בעם ישראל, לגזול מעמנו את העלי' בלשון יחיד, את הכאיש אחד בלב אחד. וזהו שממשיך הפייט וְטִמְאָו כָּל הַשְּׁמָיִם, היאך ניסו לעשות זאת? ע"י שמנעו מהם להדליק את הנרות המשפיעים אחדות.

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

נקבצו עלי', בלשון יחיד

על זו הדרך יתבאר גם לשון הפייט לחנוכה (בפיוט 'מעוז צור ישועתי') "וְיָנִים נִקְבְּצוּ עָלַי", דלכאורה היה לו לומר נקבצו עלינו - בלשון רבים, אך להאמור מובן דהנה בטרם גזירת היוונים היו כלל ישראל אגודים בצוותא, כאיש אחד בלב אחד, עד שאפשר היה לכתוב על כולם בלשון יחיד. אכן היוונים נקבצו עלי', הם שמו להם למטרה להפר את האחדות בעם ישראל, לגזול מעמנו את העלי' בלשון יחיד, את הכאיש אחד בלב אחד. וזהו שממשיך הפייט וְטִמְאָו כָּל הַשְּׁמָיִם, היאך ניסו לעשות זאת? ע"י שמנעו מהם להדליק את הנרות המשפיעים אחדות, וכנ"ל.

טעם שמדליקים נרות ביום הראשון

ובדברים אלו יש לתרץ גם קושיית האחרונים על תירוצו של הפרי חדש' על קושיית הבית יוסף הידועה (אורח חיים, סימן תר"ע) למה נקבע חנוכה לשמונה ימים, והלא ביום הראשון לא היה נס, שהרי שבפך השמן היה בו כדי להדליק לילה אחת כדאייתא בגמרא (שבת כ"א, ב), ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות.

ומתרץ הפרי חדש' שהיום הראשון של חנוכה אינו לזכר נס פך השמן אלא על עצם הניצחון שנצחו את היוונים במלחמה. והקשו המפרשים, דאם כן לדבריו היו צריכים לעשות את יום הראשון יום טוב רק בהלל והודיה, ולמה תיקנו גם להדליק בו נרות.

אך לפי דברינו יבואר שפיר, שהרי כל הניצחון במלחמה היה בזכות נרות המנורה הרומזים לכוח האחדות, הוא הכוח שהיוונים ניסו לקלקל ולהפר אותו ולא עלתה מזימתם ברוך ה'; כלל ישראל נשאר באחדותו ובזכות זה זכה לרחמים מרובים ולסייעתא דשמיא בלא כדרך הטבע, וניתנו רבים ביד מעטים וגיבורים שיד חלשים. מטעם זה אנו מדליקים נרות גם ביום הראשון אף שעניינו הוא לזכר הניצחון במלחמה לדברי הפרי חדש, כי אמנם רק בזכות האחדות הרמוזה בנרות ניצחו ישראל את היוונים.

(כ"ק אדמו"ר מלעלוב שליט"א - גל אוהל מועד)

אחד מהשישה נרות אל הקנה האמצעי, אז - וְאִירו שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת, כל השבעה יאירו וישפיעו אור עליון לישראל, שיוורו היות אור הימניים העוסקים בחיי עולם והמשמאלים העוסקים בחיי שעה העוזרים למיימינים - כאומרם (חולין צ"ב, א) 'אילמלא עליא [עוסקי חיי שעה] לא מתקיימין [לא מתקיימים] אתכליא [עוסקי התורה]' - תהיה להפיק רצון האל יתברך, באופן שיושג מכווננו בין כלנו, וירוממו את שמו יחדיו כמו שקבלו עליהם, כאשר העיד באמרו (שמות י"ט, ח) וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ, כָּל אֲשֶׁר דָּבַר יְקֹנֶה נַעֲשֶׂה, כלומר בין כלנו נשלים כְּפִנְתוֹ עַכְלָה"ק.

כשאין אחדות - כבר הם אבודים

ומדברי הספורנו למדנו שהמנורה האירה והשפיעה אחדות בין כלל ישראל לשבטיו, בין אלו העוסקים בחיי עולם ובין העוסקים בחיי שעה, שששת נרותיה המכוונים לנר האמצעי רמזו כי לכל שבטי ישראל מטרה אחת, לעשות רצונו יתברך, ורק כאשר הם מאוחדים אז מבין כולם תושלם כוונתו ית'.

ובזה מובן היטב למה נטפלו היוונים להדלקת הנרות דווקא, כי הם זממו להפר את כוח האחדות בקרב עם ישראל הנרמזו ומושפעת מהמנורה ונרותיה, לבטל את השלום בין הנרות המיימינים למשמאלים, בין העוסקים במלאכתם ללומדי התורה וכנ"ל, בידועם נאמנה שכאשר אין שוררים שלום ואחדות בעם ישראל, אזי באמת הם אבודים ח"ו.

וכידוע מאמר הצדיקים שביארו מהו החילוק בין עונשם של דור המבול שנענשו בעונש הקשה ביותר ונאבדו כליל מהעולם, לבין עונשם של דור ההפלגה, שהפיצם ה' בכל העולם אך לא השמידם, וזה אף שהעזו פנים למרוד ולהילחם בקונם כביכול. אך העניין הוא שדור הפלגה היו מאוחדים כדכתיב (בראשית י"א, ו) הָיָה עִם אֶחָד וְשֵׁפֶה אֶחָת לְכָלָם, וברש"י, "כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולן", ומכיון שהיתה אחדות ביניהם לא איבדם ה', אלא פירם בעולם כמאמרם "וַיִּפֶץ ה' אֶת הָאֵם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ" (בראשית י"א, ח) שאז תתבטל מהם האחדות, וכאשר לא יהיו באחדות אזי יהא אפשר להענישם, וחזינו מכאן כמה גדול כוח האחדות.

האמונה שאין עוד מלבדו

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אַבְיוֹ וְגו' (בראשית לו, א). ובמדרש (בראשית רבה פ"ד, א) כתיב (ישעיהו נ"ז, י"ג): בְּזַעֲקוֹךָ יִצְלִיחַ קְבוּצָתְךָ, תני: כְּנוֹסוּ וְכְנוֹסוּ בְּנֵי הַצִּילוֹ מִיַּד עֲשׂוֹ עַכ"ל.

וביאר כ"ק מרן אאמו"ר [הרה"ק רבי שמעון מלעלוב] ז"ל כי המדרש משמיענו עד היכן מגיעה מעלת האחדות, כי כאשר יהודים שרונים באחדות ואחוזה, אז יש להם הכוח להתגבר על היצר הרע ולנצחו, וזהו שאמר 'כְּנוֹסוּ וְכְנוֹסוּ בְּנֵי יְדֵי שְׂכִינָס יַעֲקֹב אֵת בְּנֵי הַיְהוּת בְּאֶגְדָּה אַחַת, זֶה הַצִּילוֹ מִיַּד עֲשׂוֹ רִמּוֹז לַיצַר הָרַע, בְּכּוּחַ זֶה יִכּוֹל הִיָּה לַהֲתַגְבֵּר עַל הַיְצַר הָרַע וּלְנַצְחוֹ.

והסמך לזה כ"ק אאמו"ר ז"ל מאמר צדיקים על הכתוב (בראשית מ"ט, א): הָאֶסְפוּ וְאֶגְיְדָה לְכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, דהנה ידוע שבימי עקבתא דמשיחא יבואו זמנים קשים (עיי' סנהדרין צ"ח ע"ב), ועל ידי שיתאספו ישראל ויהיו אגודים באגודה אחת יועיל להם שיוכלו להתגבר על הכל. וזהו הפירוש "הָאֶסְפוּ וְאֶגְיְדָה", לשון אסיפה ואגודה, שעל ידי זה יינצלו מהדברים "אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים".

"כלומר, בין כולנו נשלים כוונתו" - טוד

האחדות במנורה

ונראה להוסיף על יסוד דברי קדשו, דהנה הב"ח בהלכות חנוכה (אורח חיים, סימן תר"ע, ד"ה והיה אומר מהר"ם) הביא הבריייתא על גזירת היוונים, שגור עליהם אותו רשע על הנרות דבית המקדש, שאמרו "מצווה אחת יש בידם, אם אתם מבטלין אותה כבר הם אבודים, ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה (שמות כ"ז, כ) לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד, כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדים" עכ"ל.

ויש להבין מהי סגולתה המיוחדת של מצוות הדלקת המנורה, יותר משאר המצוות בתורה, עד שאף היוונים הרשעים ידעו שאם יבטלו מצווה זו מישראל כבר הם אבודים.

ויבואר על פי מה שכתב הספורנו בפרשת המנורה על הפסוק (במדבר ח, ב) בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יִאִירוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת וז"ל, "שתדליק את שש הנרות, אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה, שהוא הקנה האמצעי, וזה כשתפנה שלהבת כל

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: והנה ידוע שבאותה שנה שאירע בה נס חנוכה חל להיות כ"ה בכסלו ביום השבת, ובוודאי כאשר ראו החשמונאים את הנרות דולקים בדרך נס היו שמחים ומרקדים לפניהם, והא דלא חששו לאיסור, על כרחך שהיו במדרגה זו האמורה שלא היה שייך אצלם איסור בורר לרוב קדושתם ופרישותם.

ארכיון עוז והדר

עצמו למעלה ונפרד מן הארציות, עיי"ש. וכיון שאהרן הכהן כבר זיכך את עצמו, ולא היה מעורב במעשיו החומר העכור, לא שייך בו ענין של בורר

יום, ואפילו ביום השבת, שהרי גם אז הדליקו את הנרות, ואם כן קשה, דהא קיימא לן (אורח חיים סימן של"ט סעיף ג) שאין מרקדין בשבת. אכן יש לתרץ, על פי מה שכתב השם משמואל (דרוש לחתונה, בתוך פרשת קורח) בטעם הדבר שאין מרקדין בשבת, כי ענין הריקוד הוא כמו בורר, שהאדם מרים את

רקידה בשבת לפני נרות חנוכה

התוספות (חולין עה, א ד"ה מאי) הביאו בשם המדרש על אהרן הכהן שבשעה שהיה רואה את הנרות דולקים בבית המקדש היה מתמלא שמחה ורוקד כנגדם, עיי"ש. ומשמע לכאורה שכן היה בכל המשך בעמ' ט'

השבוע במדור:

האם מותר לקטן להדליק נר חנוכה שבבית הכנסת | האם מדליקים נרות חנוכה בברכה בתפילת ערבית בציבור באולם? | הוצרך להחליף הפתילה אחר הברכה | הנוסע לשבת חנוכה, היכן ידליק במוצ"ש | סופגניות שהיו על שולחן עם בשר - אכילתם עם חלב | בחור בישיבה - היכן להדליק | השתמשות במנורה של חנוכה במשך ימות השנה

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

אין לנו לשנות ממנהג אבותינו, ואלולא המנהג אמינא לברך על הדלקת נ"ח בבית הכנסת רק תוך חצי שעה, שמעיקר דינא דגמרא הדלקה היא דוקא תוך חצי שעה עד שתכלה רגל מן השוק, רק היום שמדליקין בפנים לאנשי הבית נהגו אף לאחר ולברך, אבל הדלקה שבבית הכנסת ששורשה הוא לקיים כדינא דגמרא שהפרסום לרבים ולא לב"ב לבד, ראוי להדליק בזמן שתיקנו חז"ל כשמדליקין לרבים וכעיקר התקנה, ודעת הגר"א ומהר"ל אפילו בזה"ז דהוא לעיכובא תוך חצי שעה, ועכ"פ בבית הכנסת ראוי לנהוג כן, אבל אין המנהג כמ"ש, רק מאחרים מעריב לפעמים כשעה שעתים ומדליקין בבית הכנסת בברכה, וצ"ל דס"ל דהיום שאני שעד אז לא כלה עדיין רגל מן השוק.

ולעיל (סימן ש"ז) הבאנו שהיום שיעור כלה רגל מן השוק היינו כחצי שעה אחרי זמן שרוב חנויות סגורות והיינו בשעה שבע וחצי בערב, ולפי זה היכא שנתאספו אחר זמן זה בבית הכנסת כדי להתפלל, הנה לדברינו ראוי למנוע מלברך כיון שעבר הזמן למדליקין כדינא דגמרא, אבל נהגו לברך גם אז וצ"ב, וכן ראיתי בספר נימוקי א"ח שמלמד זכות על אדמו"רים שהדליקו מאוחר כיון שאז בא קהל גדול ויש יותר פירסומי ניסא ובהכי עדיף טפי אף שמאוחר, עכ"פ היינו הדלקה דיחיד בזה"ז, אבל גם בבית הכנסת נראה להקל, אבל בבית חתונה דהוא עראי אין להקל ובפרט כשמאוחר וכמ"ש.

ונראה שראוי להזהיר לציבור לשמוע ההדלקה בבית הכנסת שיש פירסומי ניסא דרבים, ולכן נהגו להדליק אחרי מנחה שכל הציבור היו שם, משא"כ לפני מעריב יש מאחרים ויפסידו ההדלקה, ואף שלפני שקיעה, כיון שלאחרי פלג המנחה יוצאין בדיעבד עדיף להו, ואצלנו המנהג להדליק לפני מעריב שהזמן לכ"ע, ואמרת לציבור שראוי לבוא לביהכ"נ ולשמוע הברכות והדלקה שיש בזה מצות פירסומי ניסא למנהגנו, ובע"ש אנו מתפללים מנחה מוקדם מאד ואח"כ מדליקין נ"ח כל אחד בביתו, ועוררתי לציבור שראוי לכולם לבוא, כדי שמיד עם קבלת שבת נדליק נרות בברכה בביהכ"נ אם יש ציבור, ואף שיש באחרונים שמקילין אפילו אין שם עשרה לברך אם אח"כ יבואו העשרה, דבריהם צ"ע טובא שחיובו מצות ציבור, וכמבואר בב"י סי' תרע"א שעיקר המצוה במה שמברכין על ההדלקה בציבור משום במקלות ברכו אלוקים ע"ש, וקיי"ל להדלקה עושה מצוה וכן מוכח מנוסח הברכה "להדליק" נ"ח, ולכן בשעה שמדליקין נ"ח בבית הכנסת אם אין ציבור אין ראוי לברך, וכן שמעתי על הגר"ח מבריסק צ"ל שדרש שיהיו ציבור דוקא להדלקה בבית הכנסת.

ישראל וכדאיאתא בשו"ע סוס"י תרע"א, וידוע שהגאון הח"ס זצ"ל מנע עצמו לברך, כמובא במהר"ם שיי"ק (י"ד שיע"ד), אבל בברכי יוסף ס"ס תרע"א כ' שכמה רבנים נהגו בעצמם להדליק בברכה בבית הכנסת ולברך בביתם, וכדאיאתא בשו"ע שמדליקין ומברכין בבית הכנסת, אבל כיון שבעיטור כתב בטעם המנהג שהוא עבור האורחים או מי שאין לו שמן, לכן יש שפקפקו לענין ברכה היום בבית הכנסת כיון שכל אחד מדליק בביתו, וחששו לברכה לבטלה, ולכן יש שנהגו להדליק בקטן שאין בו איסור ברכה לבטלה כשמכווין למצוה וכמבואר בתוס' פסחים פת. (ד"ה שה) ואם כן לדבריהם יש קפיידא שקטן ידליק ויברך ונסמוך על דעת הפוסקים שמוציא, כאשר הגדולים מונעים עצמם מליכנס לחששות בזה"ז, ומיהו אם גדול רוצה להדליק ולברך פשיטא שאין מונעין אותו שיש לו על מה לסמוך כיון שכן המנהג.

האם מדליקים נרות חנוכה בברכה בתפילת ערבית בציבור באולם?

שאלה: נשאלתי בחתונה בחנוכה שהתפללו שם מעריב ורצו שחזן ידליק נר חנוכה בברכה.

תשובה: הוריתי דעתי שאין בזה דין הדלקה בברכה כלל, שעיקר ההדלקה בבית הכנסת היא מחודשת ודנו בה טובא הפוסקים איך מברכין על המנהג והבו דלא לוסף עלה, ואין לנו אלא מה שמבואר בפוסקים דוקא בבית הכנסת והיינו בציבור קבוע, אבל בציבור שאינו קבוע ונאספים באקראי לא תיקנו הדלקה לברכה, (ושייך בזה כל הטעמים שבי הראשונים ז"ל להדלקה, ששייכים טפי בבית הכנסת) וכעין זה בברכה מעין שבע דליל שבת שתיקנו לציבור, אינו אלא לציבור קבוע ולא בבית חתנים וכו' דאינו מנין קבוע וכדאיאתא בשו"ע ס"ס רס"ח, וכן כאן שעיקר הדלקה מנהג ולא תלוי בתפלה דוקא כלל, אלא בבית הכנסת או מקום קבוע לתפלה נהגו ואין להוסיף עלה.

ולפי זה נראה שחובת הדלקה בבית הכנסת בברכה אינו אלא במקום קבוע לתפלה ולא כשנאספו באקראי, אבל בביאור הגר"א שם בהלכות חנוכה מדמה להלל בליל פסח בבית הכנסת שמברכין והתם המנהג פשוט אף במנין שאינו קבוע, אמנם בהלל דליל פסח יש סוד גדול ואין להקיש ממנהג למנהג, וכוונת הגר"א היא רק דחזינו שמברכין על מנהג ומשו"ה כאן דעיקרה מנהג בעלמא די לנו במה שנהגו וספק לקולא. לכן נראה שכל ספק שהדלקה בבית הכנסת ראוי להקל ולא לברך, ודי לנו במה שנהגו, אבל

האם מותר לקטן להדליק נר חנוכה שבבית הכנסת

שאלה: הדלקת נר חנוכה שבבית הכנסת אם נכון לקטן להדליק.

תשובה: נראה שראוי לגדול להדליק ולברך ואין לחשוש, ויוכל אח"כ לחזור ולהדליק בביתו. רק לענין ברכת שהחיינו לילה ראשונה אם כבר בירך בבית הכנסת אינו חוזר ומברך בביתו אלא כשמוציא גם את בני ביתו, אבל בהדלקת קטן כיון שלא מועיל לחד דיעה בש"ע (תרע"ה סעיף ג') וסתם כן (שהרי דיעה שניה הביא בשם יש מי שאומר) ראוי לגדול להדליק בבית הכנסת וכמו שיבואר.

והנה עיקר מנהג הדלקת נרות בבית הכנסת הוא משום פירסומי ניסא, ובפרט היום כיון שאין מדליקין ברה"ר ע"כ תיקנו להדליק בבית הכנסת במקום רבים. ועוד מבואר בב"י הטעם שתיקנו כן כדי להוציא האורחים שאין מדליקין, ולפ"ז ודאי מעיקר התקנה הוא שגדול ידליק, ולכן לדעתי ראוי להשתתף ולשמוע הברכה בהדלקת נרות בבית הכנסת בחנוכה, שזוכה להשתתף במצות פירסומי ניסא, ולכתחילה נראה שאין להקל בהדלקת קטן אף שנהגו כן, ויש גם פוסקים דס"ל דיכול קטן להדליק [וטעמם, דכתבו הפוסקים דבשעת הדחק סומכין על שיטת העיטור (עיי' בסי' תרפ"ט סק"ו) אף לענין מגילה, וכשי"כ לענין חנוכה דלהרבה פוסקים קיי"ל דשיטת העיטור עיקר. עי' מג"א וא"ר ופר"ח שם] ושפיר בהדלקת ביהכ"נ שיסודו מנהג ולא תקנה דרבנן מניחין לקטן לכתחילה להדליק בברכה.

ומאיך המדליק בחוץ בזה"ז כדינא דגמרא, וכמנהג בכמה מקומות בארץ ישראל, אין טעם לתקנה זאת היום, מאחר ואין אורחים בבית הכנסת, ונשאר רק טעם הכלבו משום פרסומי ניסא הואיל ומדליקין בפנים, ולפי זה עדיף שידליק בבית הכנסת גדול שמדליק בפנים דוקא, שבזה זוכה ומזכה אחרים להדליק בפרסומי ניסא, ומי שמקיים המצוה בחוץ כדינא דגמרא, אפשר שאין אצלו מקום להדליק בבית הכנסת, רק אז נשאר כבזמן הגמרא שלא נהגו להדליק בבית הכנסת.

ולכן מצוה מן המובחר שידליק גדול בבית הכנסת שמדליק בביתו בפנים, ומקיים ומוציא אחרים במצות פירסומי ניסא בבית הכנסת, ומתקיים בכך מנהג ישראל לקיים גם בזה"ז שמדליקין בפנים מצות פירסומי ניסא.

ונראה דאלו שנהגו בקטן הוא כיון דעיקר הדלקה בבית הכנסת בברכה רפיא בידו, שאין לזה מקור מהגמרא והרמב"ם, אלא שמי"מ כן מנהג

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

הוצרך להחליף הפתילה אחר הברכה

שאלה: אם בירך על הדלקת המנורה, ואינו יכול להדליק הפתילה (כגון שהיא רטובה בשמן עד שאינה נדלקת), ומביא פתילה אחרת, האם צריך לברך שוב.

תשובה: אינו צריך לחזור ולברך, אבל לא יפסיק בינתיים בשיחה ולא ישתהה כלום שלא לצורך ההדלקה.

לכאורה תלוי בפלוגתא השבות יעקב (חלק א, סימן ל"ז) והחכם צבי (שו"ת סימן מ"ה) [הובאו בשערי תשובה סימן תרע"ג, ס"ק א'] בדין מי שהכין נרות שעווה להדלקה, ובעוד שעסוק בכך הביאו שמן זית, לחכם צבי ידליק בשמן זית, ולשבות יעקב ימשיך בהדלקת נרות השעווה. וכתב על זה בשערי תשובה, שאם כבר התחיל הברכה - אף שכבר מוכן השמן - גומר הברכה ומדליק, וגם יש בזה ספק אם צריך לברך מחדש כמבואר בסימן ר"ו בדין תורמוס, עכ"ד עיין שם. ולפי דבריו לכאורה בכהאי גוונא שלוקח פתילה חדשה שלא היה דעתו עלי' צריך לחזור ולברך, כמו גבי תורמוס.

מיהו נראה דשאלה זו דומה למה שכתבו הפוסקים גבי עולה לתורה שבירך ונמצא שהספר תורה פסול, וצריך להוציא אחרת, דנפסק בשולחן ערוך (סימן רע"ט, סעיף ב') שגומר קריאתו בספר תורה הכשר בלא ברכה לפניו, כי ברכה שבירך בספר תורה הפסול עלתה להם בדיעבד, עיין שם. ומבאר עלה ה"ט"ז (שם, ס"ק ב'; ובאר"ח סימן ק"מ, ס"ק ד') דלא דמי לתורמוס, כי בספר תורה שמצווה עלינו לקרות, בוודאי נתכוין שאם ימצא פסול שיקרא בשנית, משא"כ תורמוס, עיין שם, אך הב"ח (יור"ד שם) ומגן אברהם (סימן קמ"ג, ס"ק ד') חולקים על זה, וסוברים דצריך לחזור ולברך, כי דומה לתורמוס, עיין שם ואכמ"ל.

ולדינא, כתב החיד"א במחזיק ברכה דספק ברכות להקל, וכך פסק בשערי אפרים ועוד פוסקים.

ולכאורה נראה דנידוננו דומה להתם, שהרי חייב בנר חנוכה ואי אפשר להיפטר מזה, ותלוי בפלוגתא הנ"ל, וכיון דספק ברכות להקל, אין צריך לחזור ולברך. [ובאמת נראה דבנידוננו כולי עלמא מודים שאינו צריך לחזור ולברך, שהרי הוא מדליק באותו שמן שהכין מתחילה ורק הפתילה [מחליף].]

הנוסע לשבת חנוכה, היכן ידליק במוצ"ש

שאלה: המתארח ב'שבת חנוכה' מחוץ לביתו, כגון אצל הוריו וכדומה, היכן צריך להדליק במוצאי שבת, האם באותו הבית שהיה בשבת, או כשחוזר לביתו.

תשובה: האופן המובחר, שישתהה במוצאי שבת במקום שהיה בשבת, ויאכל שם סעודת מלווה חנוכה, וידליק שם בברכה את הנרות חנוכה.

דנהא, קיימא לן שמקום אכילתו עיקר, עיין רמ"א (סימן תרע"ז, סעיף א') ומשנה ברורה (שם, ס"ק י"ב), דמקום אכילתו עיקר.

נמצא דכיון שמדליק במקום שאוכל סעודה מלווה מלכה, שפיר אריך. ובצירוף לזה מה שכתבו פוסקי הזמן שידליק במקום ששבת בפרט אם אוכל שם. כן הורו הגר"ש ז"א אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה, פרק י"ד, סעיף י"ט), הגרי"י פישר זצ"ל בשו"ת אבן ישראל (חלק ט', עמ' קכ"ט), מו"ח הגר"מ הלברשטאם זצ"ל בהליכות משה חנוכה (סימן ב', סעיף י'), הגרי"י בלוי זצ"ל בחובת הדר (פרק א', הערה ס"ה), והגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובות והנהגות (חלק א', סימן שצ"א).

ודעת הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי, חלק י', אורח, אות ד'), שאם אינו חוזר מאוחר ידליק בביתו, ואם חוזר מאוחר ידליק היכן שהיה בשבת. ושם בהערה (ס"ק ד'), ורגיל לומר, כי עד השעה 10:30-10 לא נחשב מאוחר.

אמנם דעת החזון איש (שלמי תודה חנוכה, סימן כ"ג, ס"ק ב') שימתין וידליק בביתו, ואם רוצה להדליק במקום שהיה בשבת, עליו לישון שם בלילה ולאכול סעודות עיין שם.

סופגניות שהיו על שולחן עם בשר - אכילתם עם חלב

שאלה: סעודת בשר שהביאו בסיומה מגש עם סופגניות, ונשארו כמה סופגניות, האם מותר לאוכלם עם חלב.

תשובה: נראה דאם וודאי לא נגעו הסופגניות בבשר, שפיר יכול לאוכלם עם חלב, ואין כאן בית מיחוש מדברי השולחן ערוך (סימן צ"א, סעיף ד'), דמבואר בטור (שם) דטעם האיסור הוא שמא נגע

הלחם בבשר. וכך מוכח משו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א', סימן ל"ח) שהתיר בפת גדולה - שזוהרין שלא יגע בגבינה - לאוכלה עם בשר. ואף דברכי תשובה (סימן פ"ט, סוף אות נ') כתב בשם ספר ויכוח מים חיים (כלל ע"ז, דין ז') להחמיר אף בפת גדולה, נראה דהיינו דווקא בפת שהדרך לאוכלו עם בשר או עם חלב וכדמשמע מדבריו עיין שם, אבל סופגניות שאין הדרך לאוכלם יחד עם הנ"ל אף לדבריו אין לחוש.

בחור בישיבה - היכן להדליק

הן מעיקר הדין צריך להדליק במקום אכילה כמבואר בדברי הרמ"א (סימן תרע"ז, סעיף א') וכן דעת החזון איש (עיין ספר חוט שני חנוכה, עמ' ש"ט). אמנם כתבו הפוסקים [עיין מנחת יצחק (חלק ז', סימן מ"ח), אגרות משה (אורח חיים סימן ע', אות ג'), שבה"ל (חלק ג', סימן פ"א)] דידליק במקום שינה, דזהו מקום מיוחד יותר ממקום האכילה שאינו מיוחד לבחור זה. ולמעשה יכול להדליק בכל מקום, גם בבית המדרש דזה נקרא שפיר 'בי רבנן' כמבואר בשבה"ל (שם), אך העדיף שידליק במקום שינה ויאכל שם על כל פנים מיני מזונות. ואמנם באופן שהבחור מתארח באחד מהלילות אצל הוריו וכדומה ואוכל שם סעודה, ידליק שם בבית ואינו צריך לחזור ולהדליק כשחוזר לישיבה, עיין משנה ברורה (סימן תרע"ז, ס"ק י"א) ושער הציון (שם, ס"ק י"ט).

השתמשות במנורה של חנוכה במשך ימות השנה

נשאלתי מאחד שעשה מסיבה לכבודו של איש נכבד, ורוצה להדליק לכבודו את המנורה דחנוכה, והוריתי כי אין להשתמש בו. כמבואר בפרי מגדים (אורח חיים סימן כ"א, אשל אברהם ס"ק א'): "שופר ולולב העומדין למצוותן משנה לשנה אסור להשתמש בהם לשימושי הדיוט" עכ"ל, ואם כן, הוא הדין במנורת חנוכה יש להימנע משימוש הדיוט מפני כבוד המצווה. אמנם הבני יששכר ז"ע כתב בספרו חידושי מהרצ"א (דף ה') להתיר בכהאי גוונא, אך זה חזי לצירופי לשימוש של מצווה, וכמו שכתב בשו"ת שבות יעקב (חלק ב' סימן מ"א) דיש שנהגה להדליק נרות בבית הכנסת כל השנה במנורה של חנוכה, וכן שמעתי מכ"ק הגה"צ רמ"א פריינד זצ"ל כי נוהג להשתמש במנורה שלו להדליק בהם נרות בליל הסדר (עיין מרא דשמעתתא, אות ר"ץ).

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גל' המאיר)

המשך מעמ' ז'

אוצרות הפרשה

ושפיר יכול לרקד בשבת.

ואפשר לפרש בזה את דברי רש"י הקדוש בפרשת בהעלותך (במדבר ת, ג), 'לְהַגִּיד שְׁבָחוֹ שֶׁל אֱהָרֹן שֶׁלֹּא שָׁנָה', כלומר, שלא שינה מנהגו ביום השבת מימות החול, כי לגודל מדרגתו היה יכול לרקד גם בשבת.

והנה ידוע שבאותה שנה שאירע בה נס חנוכה חל להיות כ"ה בכסלו ביום השבת, ובוודאי כאשר ראו החשמונאים את הנרות דולקים בדרך נס היו שמחים ומרקדים לפניהם, והא דלא חששו לאיסור, על כרחך שהיו במדרגה זו האמורה שלא היה שייך אצלם איסור בורר לרוב קדושתם ופרישותם. ובוזה יש לתרץ הקושיא הידועה מדוע תקנו חנוכה שמונה ימים אף על פי שהנס היה רק שבעה ימים, דיש לומר שעשו כן לזכר נס זה שאפילו בימי היוונים הטמאים הצליחו בני חשמונאי להחזיק את עצמם בקדושה כזו עד שהיו יכולים לרקד ביום השבת, ואפשר שזה מרומז בנוסח של הנרות הללו, 'עַל יְדֵי כְהֻנְיָהּ הַקְּדוּשִׁים, וְכֵן שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנֻכָּה וכו'', דהיינו, שבגלל 'כְהֻנְיָהּ הַקְּדוּשִׁים' תקנו שמונת ימי חנוכה.

מלון ירוזן וזוזושים נלאים מלוקט
מזכרות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביזערא שליט"א

מִילְתָּא

חֻזְרָא

חֻזְרָא דְאִוְרֵייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

בימי החנוכה וכן בכל המועדים מתעוררת הארת הקדושה בכל הדורות

נושע על ידי היום טוב. ועל ידי האמונה יזכה לישועות גדולות, כמו שפירש הרה"ק השפת **אמת ע"ה** (שם) בפסוק (ישעיה לג ו) 'והיה אמונת עתיך חוסן ישועות' וגו', כי על ידי האמונה שהאדם מאמין בעתיד, בזמנים הטובים ובמועדים, זוכה לחוסן ישועות ולישועות גדולות, וכפי מה שהאדם מאמין בעתים ובזמנים המקודשים כך הם באמת חוסן ישועות. כי גם עתה בזמן הזה יש התגלות הקדושה, שמתגלים האורות וההארות כמו שהיה בזמן שנעשה הנס באותה בחינה ממש, בימים ההם בזמן הזה.

כביאורו הנודע של **הקדושת לוי** (חנוכה קדושה א): אלא הנס שראו אבותינו ונביאים הקדמונים ואנשי כנסת הגדולה שעשה גם כן פעולה במעשינו הטובים, שאלו החסדים נתגלה בכל שנה ושנה ובכל דור ודור, ומאירים אלו הנסים לפי גודל מעשיהם אשר עשו הקדמונים שיתגלה תמיד, עשאונו יום טוב **כגון חנוכה**, ופורים, ושלש רגלים וכו', וזה היה כוונת אנשי כנסת הגדולה 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', כלומר, שאלו החסדים והניסים וההארות שהיו אז וכו' נתגלה עד עכשיו בזמן הזה.

המבזה את המועדות - שאינו מאמין שבכח היו"ט להושיע אותנו

וזהו שבא התנא באבות ללמדנו באומר "המבזה את המועדות" כעין מה שדרש הרה"ק **רבי אברהם מרדכי מגור האמרי אמת ע"ה** (יום א' דפסח תרפ"ד) על דברי הגמרא (פסחים קיח.) כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה, וביאר מהו הביזיון האמור, שהוא כמו שנאמר לגבי שאול המלך (שמואל א' יז) 'ובני בליעל אמרו מה ישיענו זה ויבזוהו', אם כן המבזה את המועדות היינו שאומר על הזמנים המקודשים 'מה ישיענו זה', צריכים להאמין שהימים טובים נותנים כח על כל ימות השנה.

ולראות ולהשתחוות ולקיים העליה לרגל בפועל ממש, עדיין נשאר הארה בזמנים הללו שהיו מיוחדים להארות פני ה', ועתה מתקיים בפה על ידי התפילות וההלל שהוא התגלות הקדושה.

יש להאמין בקדושת המועדים והשפעות המתגלות בהם

והעיקר להאמין בקדושת ההשפעות והארות הזמנים הטובים והמועדים הנשפעים על האדם לכל השנה, ודוקא כשהאדם אינו רואה בנושע על ידי היום טוב, אז היא עיקר עבודת האמונה ויאמין בכל כוחו שהוא

בימים ההם בזמן הזה (נוסח על הניסים). **בשפת אמת** (פסח תרמ"ז ד"ה במצות) מביא דברי הזהר (פר' אמור צג) שפירש הפסוק (תהלים כז ח) 'לך אמר לבי בקשו פני דקאי על הימים טובים והמועדים. ומבאר את העניין, שבזמן המקדש שהיו עולים לרגל היה זה מתקיים בפועל ממש שהיו רואים פני ה' יתברך כביכול, כמו דכתיב (שמות לד כג) 'שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלהי ישראל', ומכל מקום זה ההתגלות שהיה במועדות היה הכנה על כל השנה, ואפילו בזמן הזה שאין אנו יכולים לעלות

מִילְתָּא דְפְלִיאָה

מעלת נס פך השמן שנעשה גם לפחותים

יש להבין מה חשיבות נס פך השמן בחנוכה, הרי גם רבי חנינא בן דוסא זכה שיהיה החומץ דולק אצלו כמו השמן (תענית כה.). וכן יש להתבונן מדוע מפליגים כל כך במעלת הניסים שנעשו לאבותינו בקריעת ים סוף, הרי רבי פנחס בן יאיר זכה גם כן שנבקע לפניו נהר גינאי, עד שאמרו עליו שהוא שקול כמשה רבינו וששים ריבוא מישראל (חולין ז.).

נס פרטי לאדם ראוי לכך אך נס לציבור הוא גם למי שאינו ראוי

אלא בודאי הצדיק שכל הנהגותיו בעבודות ה' מחוץ לדרך הטבע, מתנהגים עמו כך מן השמים מידה כנגד מידה, כמו שכתוב (תהלים קכא, ה) 'ה' צלך על יד מינך', שהנהגת ה' עם הצדיק היא כמו הצל של האדם [כמבואר בשל"ה (פר' משפטים תורה אור) בשם מדרש: מהו 'ה' צלך' (תהלים קכא ה), כצלך, מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוברות אף הוא נותן לך כך, אף הקדוש ברוך הוא 'ה' צלך], כשם שאתה הווה עמו הווה עמך], אבל נס הנעשה לציבור זה פלא גדול יותר שישנה ה' את הטבע בשביל פחותי בני ישראל, כי אם לא היה נקרע הים לפני הפחות שבישראל הרי היה טובע בים, וכן בחנוכה השמן למנורה הוא של הציבור שיש בהם גם פחותים ביותר ונעשה הנס עבור כולם. וכן נס פורים היה עבור כלל ישראל לרבות הפחותים שבהם, וזהו גודל מעלת הניסים שנעשו לכלל ישראל [ראה שפתי צדיק (לחנוכה אות ה, אות טו, לפ"ר וראא אות טז), בשם זקיננו החידושי הרי"ם. וראה גם בשפת אמת (לפסח תרל"ב ד"ה ומצינו)].

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

דיוקנו של אביו - כח לכל יהודי לעמוד בנסיונות

והאמהות, ונרמז בראשי תיבותיהם, 'יצחק יעקב שירה ריבקה רחל אברהם לאה, ונקראו גם בניו בשם 'ישראל' כי התאספו בהם כל הכוחות הללו לדורות עולם, וכן מציינו שהזכירו את זכות רחל ולאה בנישואי בועז ורות, 'יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל' (רות ד יא), ונמשך כוחם אחריהם לכל בית ישראל.

זכות אבות בשלמות עומדת

עוד יעלה על ליבו כי כוחם נמצא עם כל אדם מישראל בכל הדורות והמצבים, שזכות אבות עומדת להם לבני ישראל בכל שנות הגלות, ובכל עת ובכל תפילה מזכירים את זכות האבות הקדושים אשר בזכותם יש לדורותיהם אחריהם עמידה וקיום, ואף שבגמרא נחלקו אם זכות אבות עודנה קיימת או שכבר תמה אותה הזכות, מכל מקום היו צדיקים מפרשים בדרך רמז שבדאי גם היום עומדת לנו זכות האבות, ואדרבה עודנה תמימה ושלמה ולא נגעו בה כל עיקר, וזהו הרמז בדברי חז"ל 'תמה זכות אבות', 'תמה' לשון תמימות, לומר שזכות אבות עומדת בשלמותה, ובמשך כל הדורות עדיין לא השתמשו בה והיא שלמה ותמימה ובכוחה להגן על בני ישראל בכל מצב שהוא.

כוח האבות להתגבר על היצר

ובכל מצב וקושי שאדם נמצא יכול למצוא עזרה וחיוזוק מכוח האבות, כמו שנרמז בכתוב שהובא לעיל 'אשא עיני אל ההרים', לשאת עינים בכל עת צרה אל האבות הקרויים 'הרים', ועל ידי כן 'יבוא עזרי', והוא הדבר שיש לכל אחד ללמוד מיוסף הצדיק, שאף אם הוא טרוד ביצרו יכול הוא ללכת בדרכי יוסף, וכמו שרואים אצל יוסף הצדיק שעמד בניסיונות קשים ביותר, והיה מחזק את עצמו בכוח אביו יעקב, והיה זיו איקונין של יוסף דומה לשל יעקב, עד שלא משה מנגד עיניו דיוקן צורתו של אביו, לקיים האמור (ישעיה ל ט) 'והיו עיניך רואות את מוריקך', ודבר זה עמד לו להתגבר ולסרב לעצת יצרו, בכוח דמות דיוקן אביו שנגלתה לו בשעת הניסיון.

'צורים' הם האבות ו'גבעות' הם האמהות, וכל עבודת האדם ללכת בדרכי האבות כמו שאמרו (תנא דבי אליהו רבה פכ"ג) חייב כל אחד ואחד לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב, כי כל יהודי יש לו שייכות באבות הקדושים ובמעשיהם הטובים, ואף שאין לנו שום השגה בקדושת נשמתם ובגודל עבודתם, מכל מקום לעולם יש לבנים נגיעה באבותיהם, ועל שם כן הם קרואים אבות כי הניחו כוחם לבניהם אחריהם, ולפיכך חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי.

משלו על כך שהוא כמו היוצא לדרך, שאף שלא הגיע עדיין למחוז חפצו, הרי הוא נמצא בכל זאת בדרך הרצויה, כך גם ההולך בדרכי האבות אף שאינו זוכה לעשות כמעשיהם, מכל מקום הוא זוכה להיות נוגע במעשיהם ואפילו נגיעה בעלמא, וכל נשמות ישראל היו כלולות בנשמת אברהם אבינו, וכל מצוה שקיים היה כולל בה את נשמות יוצאי חלציו, וכן אנו זרעו אחריו מתקשרים בו בכל מעשה מצוה שאנו מקיימים, כי כל מעשי ישראל נעשים מכוח האבות הקדושים שקיימו את מצוות התורה במסירות נפש ובכל הכוונות הראויות בשלימות.

כשהולכים בדרכי האבות והאמהות זוכים לברכות האמורות בתורה, כמו שנרמז בפסוק 'אם בחקותי תלכו ואת' ראשי תיבות 'אבות', וכן סופי תיבות עם התיבות בגימטריא 'אמהות', ועל ידי ההליכה בדרכיהם יזכו לכל האמור בפרשה בברכה גשמית ורוחנית.

כוח האבות והאמהות מיוחד כאחד

וכחם של האבות והאמהות מאוחד הוא יחד, וכמו שמצינו אצל שרה אמנו שנעשו עמה ניסים גדולים, והיה הענן קשור על האוהל שלה, והברכה היתה שורה בעיסתה והנר היה דלוק מערב שבת לערב שבת, ואף על פי שלאחר פטירתה הסתלקו כל אותם הניסים, מכל מקום כשנכנסה רבקה לאוהלה של שרה חזרו כל הניסים למקומם, כי היה כוח קדושתם נמשך מדור לדור, עד שהתאספו כל הכוחות אצל יעקב אבינו, ועל שם כן היה נקרא בשם 'ישראל' הכולל את כל האבות

ותתפשוהו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצצה (לט יב).

אמרו בגמרא (סוטה לז): באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו, יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות, דכתיב (משלי כט א) 'ורועה זונות יאבד הון'. מיד 'תשב באיתן קשתו'. ואמרו בגמרא (יומא לה) 'יוסף מחייב את הרשעים'. וכמו שאומרת הגמרא שם: רשע אומרים לו, מפני מה לא עסקת בתורה. אם אמר, נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו, כלום נאה היית מיוסף. הרי לנו שעל כל אדם מוטל ללמוד מניסיונו של יוסף כדי שגם הוא יוכל לעמוד כנגד טרדת היצר. ואם ראינו שיוסף התגבר בזכות דמות דיוקנו של אביו, אם כן אף אנחנו צריכים להתבונן ולהעלות על ליבנו דמות דיוקנם של אבותינו הקדושים.

לימוד מדרך האבות הקדושים

כל אדם מישראל צריך ליתן אל ליבו להיות מהלך בדרכם של האבות הקדושים, וללמוד מהם דרך בעבודת ה', ועל ידי ההתבוננות בדרכיהם אפשר לזכות להגיע לאהבת ה', כמו שכתב בעל הטורים (דברים ו ה) 'ואהבת' אותיות האבות, 'בכל לבבך' כאברהם שנאמר בו 'ומצאת את לבבו' (נחמיה ט ח), 'בכל נפשך' כיצחק שמסר נפשו להקב"ה, 'ובכל מאדך' כיעקב דכתיב ביה (לעיל כח כב) 'וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך'. והיינו שיתנהג כמו האבות במסירות נפש, וגם אם היצר הרע יחלישו יתגבר עליו, ולא יחוס על ממונו בקיום המצוות ובלימוד התורה.

הליכה בדרכי אבות

יהודי עובד ה' נותן דעתו בכל עת ללכת בדרכי אבות ואמהות, כמו שכתוב (תהלים קכא א) 'אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי', 'הרים' אלו האבות, ועל ידי שנושאים עינים ללכת בדרכיהם זוכים למצוא עזר וסיוע, וכל עיקר חוזקם של ישראל בא להם מן היסודות שהעמידו אבותינו הקדושים, כמו שכתוב (במדבר כג ט) 'כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו',

בזילין וקירין

פרקי הדרכה ועבודה ה'

תכלית ירידת הנשמה וקיומה בגוף

שוב, שנשארת בו רשימה קדושה כדי שיוכל אחר כך ביציאתו לעולם להיאחז בהארות שנשארו בו מקודם לידתו וכדאיאתא בתיקוני זוהר (תקון ע' קלו): [זה לשונו: אמאי כד נפיק ינוקא ממעי אמיה איהו עינוי סתימין. אמר לון, ודאי דא איהו רזא 'ותכהין עינוי מראות' (בראשית כו א) באלין מראות דאחזיאו ליה במעי אמיה כמה נהורין כמה דחמא יחזקאל במרכבה, לכל ינוקא אחזיין ליה כפום דרגיה, אחזיין ליה מאתר דאיהו נשמתיה, דאי ישתדל באורייתא ובפקודין דינהיר ההוא אתר דאנטילת נשמתיה בכמה נשמתין ואיך נחתין בגיניה כמה מרכבות, ואולפין ליה כל אורייתא, ואי אשתדל בה אדכיר ליה כל דהוה אולפין ליה במעי אמיה, לבתר אחזיין ליה גיהנם דאם עבר על פקודי אורייתא מהו עונשא דיליה כמה דאחזיאו ליה אגריה].

עבודת האדם להשיב לו ההארה שהיתה לו קודם לידתו

בדרך זו מבואר בקדושת לוי (פר' וישב ד"ה ויהי) הכתוב (בראשית לח כח-כט) 'ויהי בעת לדתה ויתן יד וגו', ויהי כמשיב ידו' וגו', שבעת לידתו של האדם מתעוררת איתערותא דלעילא שיוכל להתקרב אל ה' בשלימות, אבל מיד אחר כך מסתלקת ההתעוררות ונשארת כעין מחיצה המבדילה בינו לעליונים, וניתנת בידו הבחירה בין טוב לרע ולהתקרב על ידי מעשיו אל ה', וזהו הרמז בפסוק 'ויהי בעת לדתה ויתן יד', שבעת לידתו של האדם נותנים לו סיוע שיוכל להתקרב, אבל אחר כך נהיה כמין 'יד' המסתירה וחוצצת בינו לקדושה, אבל אם יתן האדם אל ליבו לשעבד עצמו לעבודת ה', יזכה לזכך את חומריותו ולהסיר את המחיצה המפסקת ולשוב אל המדרגה הראשונה כבשעת לידתו, ואז מתקיים בו 'ויהי כמשיב ידו', שיזכה לסלק את היד המסתירה ויאיר לו האור הראשון כבתחילה, ויקרא את שמו פרץ וגו', ואחרי כן יצא אחיו ויקרא שמו זרח', שיפרוץ את המניעות המפריעים לו ויזרח עליו אור גדול 'באור פני מלך חיים' וזה הפירוש 'יצא אחיו' היינו שהקב"ה קורא ישראל בשם אחים, כמו שאמר הכתוב (תהלים קכב ח) 'למען אחי ורעי' (קה"ר ד ח).

מאחר שזו תכלית ירידת הנשמה לעולם הזה עומדים לנגדה כוחות עולם הזה, רצונות ותאוות המושכים את הגוף ללכת אחריהם כבהמה, וכשמתגבר עליהם למרות כל הקשיים וההסתרות זוכה לפעול נחת רוח לשולחו הקדוש יותר מכך שאדם עושה נגד טבעו ומכריז במעשיו כי בכל מקום ונקודה נמצא כח הבורא יתברך וכי הוא מלך העולם. וזוהי עבודת האדם בעולמו - למסור נפשו ורצונו למרות המפריעים ובכך לגלות כבוד ה' בעולם. שמשמעות 'נפש' הינה הרצון כמו שכתוב (בראשית כח ח) 'אם יש את נפשכם' ופירש רש"י ע"ה 'רצונכם'. [וראה בשפת אמת (פר' בלק תרנ"ו): להיות כל רצונו תמיד רק לעשות רצון הבורא ואין לו דבר אחר בעולם זה מקרי מסירת נפש כי נפש הוא רצון וע"י מסירת נפש בפועל זוכין לזה הרצון].

ה' מסייע ונותן כוחות לגבור על הטבע והבלי היצר

אך לא עזב ה' חסדו ואף כי ההתגברות היא סיבת השכר, אך כבר אמרו (סוכה נב) 'אלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו אינו יכול לו', לפיכך מקדים הקדוש ברוך הוא לסייע לאדם לצלוח במשימתו, ועוד קודם לידתו אמרו חז"ל (גדה ל:) שבהיות העובר במעי אמו נר דלוק לו על ראשו והוא צופה ומביט לאורו מסוף העולם ועד סופו, וקודם יציאתו לעולם מתחייב לשמור הנשמה כראוי, ומשביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, כדי שכח השבועה אף היא תעמוד לו לזכור מאין בא ולשם מה. ומלמדים אותו כל התורה כולה, ובשעה שיוצא לאוויר העולם משכחים ממנו כל מה שלמד ואותה ההארה מסתלקת ממנו. אך אף שעתיד לימוד זה להשתכח ממנו, עדיין תועלת גדולה ועצומה יש בלימוד התורה שעל ידי המלאך, כי מכוח זה יוכל תמיד לשוב ולהיזכר בחלקו בתורה, כדרך הלומד תורה ומשכחה שבקלות יכול להיזכר בה על ידי לימודה

ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה, ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ (לח, כח-כט).

כל נשמה קודם רדתה לעולם, איננה חפצה להתרחק מבית אביה בעת יושבה תחת כסא הכבוד ונהנית מזיו שכינתו יתברך, אך הקדוש ברוך הוא כופה את הנשמה לרדת לגוף השפל שבעולם הזה דוקא, ועל זאת אמרה המשנה באבות 'על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי'.

ולא רק 'על כרחך אתה נולד' אלא 'על כרחך אתה חי' שבמשך כל החיים רוצה הנשמה לצאת ונשארת על כרחה, כפי שכתב האלשיך הקדוש ע"ה (ויקרא כו) שלרוב רוחניותה מבקשת הנשמה לשוב בכל זמן לשורשה, כמבואר במדרש (תהלים סב ט) שנשמת האדם מבקשת בכל שעה לצאת מגופה ולעלות למעלה, כי כך דרך כל דבר להשתוקק לשוב למקורו, וכשהנשמה מתבוננת איך שהיא חלק מקדושתו העליונה והיא שוכנת בחומר העכור, הרי היא משתוקקת להיפרד מן הגוף ולהידבק בעליונים. אבל כשהיא נזכרת ביוצרה שעם היותו קדוש מכל קדושה הרי הוא שורה בעולם השפל התחתון, נרתעת לאחוריה וחוזרת לשרות בגוף האדם. וזהו שנאמר (ויקרא כו יא) ונתתי משכני בתוכם, שהקדוש ברוך הוא ישרה שכינתו בתוכנו, ועל ידי זה 'לא תגעל נפשי אתכם', היינו שנפש האדם הרוחנית תתנחם בראותה השכינה בתחתונים, ועל ידי כן לא תגעל הנפש מלהתקיים בגוף האדם.

תכלית ירידת הנשמה לעולם

הסיבה מדוע אכן יורדת הנשמה לעולם בעל כורחה, כי בכך מתקיימת תכלית בריאת העולם שהיא להיטיב לבריותיו (עץ חיים שער הכללים פ"א), ומכלל ההטבה שתהיה הנשמה אוכלת ממעשי ידה שבלא זה הרי זה 'נהמא דכיסופא' (מגיד מישרים בראשית), שכך שנו חז"ל (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג) 'מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאיסתכולי באפיה', ולכן יורדת הנשמה לעולם כדי לסגל מצוות ומעשים טובים ועל ידיהם שבה אל בית אביה לזכות בכח מעשיה ולא במתנת חינם.

פני היצירה

היצירה שפותחת מחדש את שער 'ספר של בינונים'

במלאכת מחשבת של 'אור לישרים-עוז והדר', ספר היסוד של החסידות מקבל לבוש חדש: שילוב נדיר של דיוק היסטורי, אצרות גנוזים ונגישות לכל לומד

חרדת קודש. "על אות ו' ב'ספר של בינונים' ראוי להקדיש ששה שבועות". משפט זה של אדמו"ר הזקן מהדהד את האחריות העצומה שאפפה את כתיבת הספר. המחבר העיד כי העביר במחשבתו את כל הספר על כל אות ואות שבו. הרבי הרש"ב הגדיר זאת בקולמוסו: "התניא הוא כחומש... אין שום אחד יודע מאומה, וכל הגדול יותר יודע יותר הפלאת המושג". (אג"ק הרי"צ ח"ז עמ' עה).

עומק. המקובל בקרב החסידים הוא שאין לך תיבה ואות בתניא שאין בהם "תילי תילים של כוונות בעמקי סתרי התורה". הספר בנוי רבדים-רבדים, כאשר כל לומד, מהגאון הגדול ועד "הקטן שבקטנים", מוצא בו את מקומו, אך איש אינו מגיע לסוף עומקו.

ההיסטוריה. מאז ירד הספר לדפוס בשנת ה'תקנ"ז ועד ימינו, נכתבו ביאורים רבים לאין ספור בניסיון להאיר את עומק הדברים. חלקם פזורים באלפי מאמרי חסידות של אדמו"רי חב"ד, חלקם בכתבי גדולי המשפיעים, וחלקם בספרי ביאור ייעודיים - אלו המתמקדים בפשט ואלו המפלפלים בעומק. עושר זה היה עד כה מפוזר ומחייב חיפוש רב.

הבשורה. לראשונה, במהדורת הפאר 'אור לישרים - עוז והדר', מתרחש איחוד כוחות היסטורי. מאות הביאורים מתכנסים כולם ל"פונדק אחד". המהדורה החדשה מנגישה את ים הביאורים במלאכת אומנות, ומאפשרת לכל יהודי למצוא את מבוקשו בספר התניא לפי עניינו ורמתו.

מגיל צעיר נמשכתי ללימוד התניא, וחפשתי ספרי ביאורים שיסייעו לי להבין את עומק כוונת רבינו. עד היום חי אני את אותה נסיעה לצפון - שהיית מרוכז בספר חדש שקניתי על התניא... ב"ה זכיתי לרתום למערכת צוות תלמידי חכמים מביני מדע בתורת החסידות, משפיעים ועוד. מה שעל ידם זוכים אנו לעריכה מדויקת ומפוארת

מסורת. האתגר הגדול שעמד בפני העורכים היה השמירה על ה"קפידא" הידועה שלא לשנות את צורת הדף המקודשת של ספר התניא. הפתרון שנמצא משלב ישן וחדש: צורת הדף המקורית נשמרת במלואה, ולצידה "חונה" מדור הביאור החדש, מבלי לפגוע בקדושת הטקסט המקורי.

דיוק. כדי להגיש טקסט מושלם, הועתק לשון התניא כשהוא מנוקד ומפוסק בדיוק רב, כולל פתיחת ראשי התיבות להקלה על הקריאה. יתרה מכך: בגוף הטקסט הוטמעו כל התיקונים המופיעים ב"לוח התיקון" וכן ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" שבסוף הספר, כך שהלומד מקבל את הנוסח המדויק ביותר.

זרימה. גוף הביאור בנוי בשיטת "ביאור משולב". המילים משתלבות בתוך התיבות עצמן. מתוך ריבוי הביאורים נבחר בדייקנות זה המכוון ביותר לפשט הדברים, באופן שמותאם לרצף הפרקים. התוצאה: ביאור המספק הבנה בהירה תוך שמירה על תמציתיות והיצמדות למהלך המקורי של אדמו"ר הזקן.

עיון. עבור הלומד המעמיק, שולי הגליון הם אוצר בלום. שם הובאו כל המקורות וההרחבות, הנוגעים בכל סוגי השאלות המתעוררות בעת הלימוד. המדור מתמודד גם עם קושיות ממקומות אחרים בספר התניא ובחסידות, ומיישב אותן בבחינת "דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר".

הליקוט. גולת הכותרת היא מדור 'ילקוט ביאורים'. זוהי עבודת עריכה ראשונית מסוגה המלקטת הכל: החל מביאורי רבותינו ונשיאנו, דרך משיכי הדרך, ועד לאחרוני מפרשי התניא שבדורנו. הכל מסודר במקום אחד, "דבר דבור על אופנו".

גילוי. המהדורה חושפת אצרות שהיו גנוזים עד כה. חלקים נכבדים מהביאורים הובאו מתוך כתבי יד נדירים, וחלקם מתוך מסורות וביאורים שנמסרו בעל-פה מדור לדור. כל אלו נערכו כ"שולחן ערוך" - אריח על גבי לבנה, בסוגיות סדורות ונהירות.

העורך. הרב יצחק מאיר ברסקי, ר"מ בישיבה גדולה 'תומכי תמימים', עורך מרכזי ב"תניא המבואר". הניצוץ נדלק אצלו כבר בגיל צעיר, כשחיפש כל ביאור אפשרי שיסייע לו להבין את עומק כוונת רבינו. הוא נוצר בליבו עד היום את הזיכרון מאותה נסיעה לצפון, בה היה מנותק מהעולם ושקוע בספר ביאורים חדש. "בהשגחה פרטית", הוא משתף, "התפקיד בישיבה לגלג אותי להוביל את המפעל האדיר הזה", אליו רתם נבחרת של תלמידי חכמים ומשפיעים כדי להבטיח תוצאה מדויקת ושלמה.

שליחות. המטרה הסופית היא אחת: "כי קרוב אליך הדבר מאוד". מהדורה זו משמשת מפתח יקר ערך, המאפשר גם ללומד המתחיל וגם לבעל העומק לחדור אל תוך האוצרות הגנוזים, ולהפיק מהם אור והארה לחיי המעשה ולעבודת ה' היומיומית.

הבית. יצירת מופת זו היא חוליה נוספת בשרשרת הזהב של ממלכת התורה 'אור לישרים' - עוז והדר'. המכון, שחרט על דגלו להדיר את ארון הספרים היהודי, משקיע משאבים אדירים והון עתק בכל ניסוח ועריכה, עימוד וגימור, מתוך תפיסה ש"תורה מפוארה" ראויה ל"כלי מפואר". התוצאה ניכרת בבתי המדרש: רבבות לומדים בכל העולם מעידים כי ספרי המכון החזירו להם את המתיקות וה"חשק" בלימוד, והפכו את העיון לחוויה צרופה של עונג רוחני.

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזרניץ שליט"א
(רעוא דרעוין
פרשת וישב תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל)

גיליון ט'
וישב תשפ"ו

מי שזמע בת קול?

חד דקיימא ליה שעתא ♦ וישמע ראובן ויצילהו מידם

שתי דרכים

מימות עולם היו בישראל שתי דרכים עיקריות לעבודת הבורא: דרך הפנימית, ודרך החיצונית. היושבים בשער המלך לחזות בנועם ה', היו עוסקים בתורה ובעבודת ה' כל חייהם, ובוטחים בה' יתברך כי ימלא כל צרכיהם תמיד, ואכן דורשי ה' לא חסרו כל טוב. ולעומתם ברוך יאמרו, העוסקים בצרכי פרנסתם, אך אינם עוזבים את התורה חלילה, אלא קובעים עתים ללימודה, ועושים מלאכתם עראי ותורתם קבע. אלו ואלו בנועם מנעימים, ומשניהם תצא תורה, אך ראוי לו לכל אדם לתור אחר הדרך הטובה, אשר תביאנו לחיי עולם.

אילפא ורבי יוחנן

בגמרא במסכת תענית (כא) מובא מעשה על שנים מגדולי האמוראים, תלמידי חכמים ושקדנים מופלגים, ידועים בחריפות שכלם ורוחב דעתם, ובעומק הבנתם בתורה. שנים אלו - היו אילפא ורבי יוחנן. יומם ולילה היו השנים יושבים ועוסקים בתורה מתוך הדחק. פרנסתם לא היתה מצויה להם, ופעמים רבות רעבו ללחם. עד אשר כבר לא יכלו לעמוד בדוחק הנורא, וגמרו בדעתם לצאת ולבקש אחר עסק של פרנסה.

שיחת מלאכי השרת

כך הלכו השנים בדרך, עד אשר החליטו לנוח בצילו של כותל אחד שראו בדרכם. כותל זה - רעוע היה, ומט לנפול, אלא שהם כנראה לא שמו ליבם לכך, וכך ישבו שם וסעדו ליבם בפת. והנה אירע דבר מופלא, ושני מלאכי השרת הופיעו ועמדו שם לצידם, והחלו משוחחים ביניהם. את שיחת המלאכים שמע רבי יוחנן, והנה אומר אחד לחבירו דבר נורא: "הבה ונפיל את הכותל על שני אלו, אשר מניחים חיי עולם - לימוד התורה הקדושה, ועוסקים בחיי שעה - פרנסת העולם הזה".

תורה וחסודה

שמע רבי יוחנן את דברי המלאכים, ופנה לחבירו אילפא ושאלו האם שמע גם הוא את חילופי הדברים. אך אילפא לא שמע כלום. מכך הסיק רבי יוחנן, כי כלפיו אמורים הדברים, על כן הודיע לחבירו כי החליט לחזור בו ולשוב לבית המדרש. ואילו אילפא המשיך בדרכו ופנה אל עולם המסחר. שנים חלפו מאז. רבי יוחנן הצליח מאוד בעסק התורה, עד שנתמנה לראש הישיבה הגדולה בארץ ישראל. ואילו אילפא עשה חיל בעסקיו, אך גם את תורתו לא זנח, והמשיך לקבוע עתים לתורה.

בקיאות ועדותה

והנה לאחר ימים הרבה, שב אילפא לעירו. ראוהו חבריו ואמרו לו: "אילו היית שב ללמוד כפי שעשה

של התמסרות מוחלטת לתורה, להגות בה יומם ולילה, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כז ד): "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בגןעם ה' ולבקר בהיכלו". ולעומת זאת - דרכו של אילפא, שהלך למסחר וזכה לשני שולחנות.

בשמיעת האוזן

ובאמת הדבר צריך תלמוד. כי הנה לכאורה בסיפור המעשה משמע כי כל חזרתו של רבי יוחנן לבית המדרש, היתה רק משום שיחת מלאכי השרת ששמע, ומאחר ששאל את אילפא אם שמע גם הוא ונענה כי הוא לא שמע דבר, הבין רבי יוחנן כי כלפיו הדברים מכוונים, והוא זה שעומדת לו השעה ועומד למלוך ולהיעשות לראש ישיבה, ועל כן שב ללימוד התורה. אם כן, לכאורה אין כאן כל טענה על אילפא, שהרי לא שמע את הדברים, ולא ידע דבר מכל הנאמר, כי לא עליו דיברו.

אם כן עלינו לעמוד על טיבה של אותה שמיעה ששמע רבי יוחנן. ובאמת יש לשאול, מדוע באמת זכה רבי יוחנן לבדו לשמוע את קול המלאכים.

טוב סחרה מכל סחורה

אך הדבר יתבאר על פי דברי המדרש (ויק"ר ל א), שם דרשו חז"ל על רבי יוחנן את הפסוק (ש"ה ש ח ז) "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז ובזו לו", ואמרו כי 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה - בוז יבזו לו'. והטעם שאמרו כן מבואר שם, משום שבתחילה היה רבי יוחנן עשיר מופלג, אלא שמכר את כל נכסיו כדי לעסוק בתורה. וכאשר תמה על כך פעם תלמידו רבי חייא בר אבא, אמר לו רבי יוחנן: "וכי קלה היא בעיניך מה שעשיתי, שמכרתי דבר שנברא בששה ימים, ככתוב (שמות כ"א) 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ', וקניתי דבר שניתן לאחר ארבעים יום, כפי שאמר משה רבינו ע"ה (דברים טו ט) 'אשכח בהר ארבעים יום וארבעים לילה'. אם כן, ודאי התורה חשובה יותר מקניני העולם הזה, ועסק טוב עשיתי".

סופו לקיימה מעושר

ואכן, תוצאות מעשיו של רבי יוחנן הוכיחו כי אכן צדק בדרכו. הקרבתו העצומה היא שעמדה לו להיות מרא דארעא דישאל, לחבר את התלמוד הירושלמי ולהעמיד תלמידים הרבה. ועל ידי ויתורו על העושר הגשמי - זכה לעשיית רוחנית מופלגה, עושר שאין לו שיעור. ונתקיימו בו דברי המשנה (אבות פ"ד מ"ט) "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", בבחינת זה שקיים את התורה מתוך עוני בנכסים גשמיים וזכה לבסוף לנכסים רוחניים רבים. מעיין הנובע היה רבי יוחנן, וממנו שואבים ישראל תורה לדורי דורות.

רבי יוחנן, היית אתה ראש הישיבה עכשיו במקומו". לשמע הדברים, לא הראה אילפא כל סימן חרטה. אך אז הלך ועשה מעשה נורא. טיפס אילפא לראש תורן של אוניה, והכריז, כי כל אחד יוכל לבוא ולשואלו על הברייתות שנשנו בבית מדרשם של רבי חייא ורבי אושעיא - שהיו ברייתות מוסמכות ביותר - והוא ימצא להם את המקור לברייתא בששה סדרי משנה שסידר וערך רבינו הקדוש - רבי יהודה הנשיא. והודיע אילפא, כי אם יצליח אי מי לתופסו בברייתא שאינו יודע לה מקור - אזי יפיל הוא את עצמו מתורן הספינה ויטבע. ובהוצאתו - מהדורת 'מתיבתא' - ביארנו כי ודאי לא רצה לאבד עצמו לדעת חלילה, רק היתה כוונתו שיפיל עצמו ויכנס לסכנת טביעה, אך באמת סמך על כוחו שידע לשחות במים. ועיקר כוונתו היתה להוכיח כי בוודאי אין אפשרות כלל שתימצא ברייתא שלא ידע את מקורה.

תורה עם דרך ארץ - לעומת 'תורתו אומנותו'

מעשה זה - לא היה מעשה של יאוש כפי הנראה באופן שטחי, אלא להיפך, היה בו ביטוי לכל תפיסתו של אילפא, שיצא לסחורה בבחינת 'פה תלמוד תורה עם דרך ארץ' (ראה אבות פ"ב מ"ב). האמין אילפא כי יוכל להתאים את מעשיו החיצוניים למקורו הביכול התורה, כפי שיכול הוא להתאים את הברייתות החיצוניות עם המשניות העיקריות. והיה סבור, כי עם כל היסודות שקנה ודברי התורה שלמד, לא יפסיד מיציאתו לעולם המעשה.

לעומתו, בחר רבי יוחנן להתמסר באופן מוחלט ללימוד התורה, ולא להותיר כלל מקום לחיי שעה. הוא רבי יוחנן, אשר ביאר את ההנהגה המיוחדת הראויה לרבי שמעון בר יוחאי וחבריו, שתורתם אומנותם, אשר עליהם שנינו (שבת י"א) "חברים שהיו עוסקים בתורה - מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפלה". ועל כך אמר רבי יוחנן (שם): "לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו, שתורתן אומנותן. אבל כגון אנו - מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה".

ובאמת, רק מתוך מידת הענווה שהיתה בו דיבר רבי יוחנן על רבי שמעון וחבריו, אך באמת פעל אף הוא לפי דרך זו, וכל ימיו הלך בדרכו של רבי שמעון בר יוחאי. וכפי שרואים במקומות רבים בגמרא, ובפרט במסכת ברכות (ז ועוד), שמביא רבי יוחנן מאמרים משום רבי שמעון בר יוחאי.

משום כך הבין רבי יוחנן כי עליו לשוב לבית המדרש, ואכן 'קיימא ליה שעתא', ונעשה ראש ישיבה, והוא חיבר את התלמוד הירושלמי.

אך הנה, עומד אילפא בראש התורן וטוען כי גם תורתו לא נפגמה אפילו כתגירת ציפורן, ועומדת היא בזכרונו כבשעה שלמדה, ומכך הוא מבקש להוכיח כי גם דרכו נכונה וראויה.

אם כן, שתי דרכים בפנינו; דרכו של רבי יוחנן, דרך

מחלוקת שסופה להתקיים

העולה אכן, כי משאם ומתנם של רבי יוחנן ורבי חייא בר אבא עסק בסוגיא של הלכה, אימתי סומכין על הנס ובמה יש להרבות השתדלות. מעשה זה, והויכוח בין דרכו של אילפא לדרכו של רבי יוחנן - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על מעשים רבים כמותו. ובכל הדורות שרר ויכוח זה, אשר פנים רבות לו, בין תורה עם דרך ארץ לתורה בטהרתה, בין 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיק' ובין 'אספת דגן'.

לחצוב מרות נשברים

נספר מעשה מזמננו אנו, הנוגע גם הוא בשאלה זו. בשנת ה'תש"ד היה המעשה. בחור ישיבה צעיר לימים, בעל כשרון מופלג ומצליח בלימודו, עזב ביום מן הימים את הישיבה, ולפליאת הכל הלך לעבוד בבורסת היהלומים. עשירים היו הוריו של הבחור, ולשואליו השיב כי במשפחתו דואגים לפרנסתו בעתיד, ומבקשים להנחיל לו אומנות מוכונת שהפרנסה ממנה מובטחת. ומשום כך אינו יכול להישאר בישיבה, כי כל קרוביו עוסקים במסחר היהלומים, וכדי לסגל לעצמו את המקצוע מוכרח הוא לנצל את ההזדמנות כדי שתהיה פרנסתו ברורה. חברו עליו רעיו וטענו כלפיו: 'וכי מה יקרה אם תמתין עשר שנים שבהן תעסוק בתורה, ולאחר מכן תלך ללמוד את המקצוע. וכי תברח ממך הבורסה. לא חבל על כשרונותיך הברוכים, על כל הידיעות החשובות שתוכל לקנות בשנים אלו. מדוע לא תחשוב שוב על המעשה הנמנה, ולמה תנהג בפזיזות?'

כך דיברו הללו על ליבו, אך ללא הועיל.

חיי עולם נטע בתוכנו

עד שבא אליו חבירו אשר למד עמו בחברותא, והציע בפניו הצעה. "הן גדול בקרבנו, הגאון בעל החזון איש, ומדוע לא נלך אליו ונציע בפניו את הצדדים, ונשמע את דעתו - דעת תורה?".

סבר הבחור וקיבל, וכך באו השנים ונכנסו אל בית החזון איש.

רבינו קיבלם בסבר פנים יפות, ושמע את השאלה בכובד ראש. כאשר כילו את דבריהם, ניגש רבינו אל ארון הספרים, הוציא מתוכו גמרא מסכת תענית, ולמד יחד עימם את הסיפור הנזכר, על אילפא ורבי יוחנן. וכאשר הגיע לדברי מלאכי השרת, שאמר אחד מהם לחבירו כי יש להפיל את הכותל על המניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, פנה אל הבחור המבולבל ושאלו: "נו, ומה תאמר על זה?".

ואכן, דברי הגמרא הקדושים הנשמעים מפי החזון איש, הכניסו אור גדול בליבם של הבחורים, וגם הבחור העוזב החליט בו במקום לשוב אל הישיבה. אולם אביו של הבחור - לא ויתר. יהודי ירא שמים ובעל צדקה היה, אך הורגל מעודו לזכות לשני שולחנות, תורה וגדולה במקום אחד, ולא הסכין לכגון דא. על כן הלך בעצמו אל החזון איש לשטוח את טענותיו.

אך לאחר דין ודברים, הסכים גם האב כי לפחות בשנתיים הקרובות יניח לבנו לשקוד על דלתי תורה. ואכן, שנתיים ימים עסק הבחור בתורה בהתמדה עצומה, וגדל בתורה ובעבודה. ולאחר שנתיים, חלה הבחור במחלה קשה, ולאחר תקופה קצרה נפטר לבית עולמו. את הנוסח על מצבתו - כתב החזון איש בעצמו.

אך סיפור המעשה עשה רושם עצום; שנתיים ימים נותרו לו לחיות, ובזכות החזון איש מילא שנתיים אלו בתורה, ולא איבדם לריק.

לכ שומע

כל יהודי זוכה לשמוע - אם ישים ליבו אל המתרחש סביבו.

דבר זה - הוא מוסר השכל גדול שיש לנו ללמוד מן המעשה על אילפא ורבי יוחנן. מכך שרבי יוחנן לבדו שמע את קול המלאכים, נוכל ללמוד לפי ערכנו,

כי הדברים שאותם בוחר האדם לשמוע - תלויים בפנימיות נפשו. כל אדם זוכה בחייו להזדמנויות רבות לשמוע את דבר ה'. סימנים רבים מתגלים לעינינו, והתגלויות שמימיות נראות לפנינו. אולם, לאו כל אדם זוכה לשים אל ליבו את הנקרה לנגדו. לאו כל אדם זוכה לשמוע את דברי המוסר כראוי. יודעים אנו להתלהב ולהתפעל לשעה, ולאחר מכן לשכוח, ואין הדברים יורדים לחיי המעשה. חיי השעה גוברים על חיי העולם.

אולם רבי יוחנן שמע את קול המלאכים, שמע את בת הקול הקוראת לו לשוב לבית המדרש. לא לחינם שמע, אלא משום שקול זה ששמע תואם היה לכל מהלך חייו שקודם לכן, עת מכר את כל נכסיו כדי לעסוק בתורה. ובוודאי, גם לאחר השמיעה לא היה הנסיון קל ופשוט. גם לאחר שזוכה אדם לקבל את המסר שיועד לאוזניו, עדיין צריך הוא להמשיך בעבודתו, ולשלב את הדברים ששמע יחד עם מעשיו הקודמים. אולם קודם כל - יש לשמוע.

על פי דרכו

לפי זה נוכל ליישב תמיהה אחת שישנה בסיפור המעשה באילפא ורבי יוחנן. לכאורה אינו מובן, מדוע באמת לא סיפר רבי יוחנן לאילפא על הדברים ששמע מן המלאכים. מדוע הסתפק בכך ששב בעצמו ללמוד תורה, ולא ניסה לשכנע גם את חבירו לעשות כן.

אך לפי האמור יתפרש, כי הבין רבי יוחנן, שאם לא נכנסו הדברים באוזניו של אילפא, אות הוא כי דרכו דרך אחרת היא. אמת, מתורתו של אילפא לא נגרע דבר, וכפי שהוכיח לאחר מכן כשעמד על תורן הספינה. אולם מעלה זו שקנה רבי יוחנן, לעסוק בתורה מתוך הדחק ולהשליך על ה' יהבו לגמרי -

**רבי יוחנן הצליח מאוד בעסק התורה,
עד שנתמנה לראש הישיבה הגדולה
בארץ ישראל. ואילו אילפא עשה
חיל בעסקיו, אך גם את תורתו לא זנח,
והמשיך לקבוע עתים לתורה**

לזאת לא הגיע אילפא. ומאחר ולא היו אוזניו כרויות לענין זה, נתברר כי זו אינה דרכו, ומשום כך הלך למקום שהלך. אולם רבי יוחנן ששמע את הדברים - פעל לפי הדרך שהלך בה משחר ימי נעוריו, עזב את עול החשבונות הרבים ודבק בתורה לבדה.

הדרך לבנין עולם התורה בארץ ישראל

אם כן, בחירתו של רבי יוחנן לשוב אל בית המדרש היתה בה הקרבה גדולה. בחיי עוני ודחק בחר, ויתר על חיי הנוחות והסתפק במועט, בפת במלח ובמים במשורה, כי כך היא דרכה של תורה (ראה אבות פ"ו מ"ד).

אמנם, רבי יוחנן בחר בדרך זו, משום שראה בה דבר גדול; לבית המדרש שב, משום שידע כי עתיד הוא להיות מנהיג רוחני לכלל ישראל, להרביץ תורה ברבים ולהעמיד דורות של תלמידי חכמים. והבין רבי יוחנן, כי בכדי להצמיח דור חדש של חכמי ישראל, עליו להקדיש את כל כולו למשימה זו. אם כן, לא היתה זו רק בחירה בעתידו שלו, כי אם צורך אמיתי שהיה אז לכלל ישראל, להקים את עולם התורה בארץ ישראל בתקופה של משבר, כמה דורות אחר חורבן הבית.

ואכן, עמד רבי יוחנן בראש הישיבה בטבריא, ותחת הנהגתו נתרבו הספסלים בבית המדרש, וגדולי האמוראים שבאותו הדור היו תלמידיו, ומסרו תורה משמו. המפורסמים שבהם היו ריש לקיש - אשר היה חבירו ובעל מחלוקתו של רבי יוחנן, והיה מחדד את שמועותיו בקושיותיו, וכן רבי אלעזר - אשר הביא ראיות לדברי רבו, בבחינת 'תנא דמסייע' (ראה בב"מ פד). ומלבדם - עוד אמוראים רבים מאוד המביאים

שמועות מפי רבי יוחנן רבם, הן בתלמוד בבלי והן בתלמוד ירושלמי.

תלמידים הרבה העמיד רבי יוחנן בישיבתו הגדולה, ערך את דברי התלמוד הירושלמי, וקבע את היסודות להמשך קיום התורה בארץ ישראל. והשפעתו עודנה קיימת עד היום הזה, שמו מוזכר אלפי פעמים בש"ס כמקור להכרעת ההלכה, וכדבריו נפסק למעשה במקומות רבים עד אין מספר.

כדי להעמיד יסודות נכבדים אלו, דרוש היה אדם שיקדיש את חייו לשם כך במלואם. להעמיד את עולם התורה - אין זה דבר של מה בכך. ומשום כך בחר רבי יוחנן בחיי דוחק, ושב לעסק התורה, בעוד שאילפא המשיך בדרכו.

שמיעת ראובן את הבת קול

ועתה נראה כיצד מתקשרים הדברים לפרשתנו - פרשת וישב.

על קשר זה עומד הרה"ק בעל ההפלאה זי"ע א, בספרו 'פנים יפות' בפרשתנו (בראשית לז כ). אחי יוסף שטמוהו וביקשו להורגו, ואמרו איש אל אחיו (שם פסוקים ט-כ) "הֲגַהּ בְּעַל הַחֲלָמוֹת הַלְזָה בָּא: וְעַתָּה לָכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמְרֵנוּ חַיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהוּ וְנִנְרָאָה מֵה זֵהוּ חֲלָמָיו". והביא רש"י שם מדברי חז"ל (ראה ב"ר פד יז): "רוח הקודש אומרת כן. הם אומרים 'הנהגה', והכתוב מסיים 'ונראה מה יהיו חלומותיו', נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי". כי לא יתכן שהאחים אמרו כן, כי מאחר ובקשו להורגו, ודאי שלא יתקיימו חלומותיו. אם כן ודאי רוח הקודש אמרה כן כלשון רש"י, או כלשון ה'פנים יפות' - בת קול יצאה ואמרה כן.

אמנם ראובן שמע והציל את יוסף מידם, ואמר 'לא נכנו נפש', והציע להם להשליכו בינתיים אל אחד הבורות, וכוונתו היתה למען הציל אותו מידם, להשיבו אל אביו.

ומפרש רבינו, כי ראובן שמע את אותה בת קול שיצאה ואמרה 'ונראה מה יהיו חלומותיו', ומשום כך הלך והציל את יוסף. והביא דוגמא לדבר ממעשה זה של אילפא ורבי יוחנן, כפי שרבי יוחנן שמע לבדו את קול מלאכי השרת המשוחרים ביניהם, ועל ידי זה שב לדרך התורה.

לשמע את דברי ה'

מכך יש ללמוד יסוד גדול: בשני המקרים, יכולת הצדיק לשמוע את קול ה' המהדהד ברמה, היא שנתנה לו את היכולת לעשות מעשה. ראובן שמע את הבת קול, פנה כה וכה והבין כי מלבדו איש מאחיו לא שמעה. אין לדעת האם בירר אצלם אם שמעו כפי ששאל רבי יוחנן את אילפא, או שהיה הדבר מובן מאליו שלא שמעו. אך על כל פנים, מאחר ששמע - הבין כי כלפיו מכוונים הדברים, וכבכור האחים מוטלת עליו החובה להציל את יוסף. וכך גם רבי יוחנן שמועה שמע ובה, והבין כי עליו מוטל עול הנהגת כלל ישראל, בהמשך מסורת התורה.

יכולת זו, לשמוע ולהפנים את הקול הנשמע - מדרגה רוחנית רמה היא. מעלה גדולה היא לו לאדם המטה אזונו אל הקולות השמימיים, ומבין מתוכם את המשימה המוטלת עליו. פעמים נשמעים הדברים כענינים של מה בכך, כמו שקורין הבריות 'צירוף מקרים'. ודאי, אנשי אמנה אנו, ויודעים כי אין מציאות כזו בעולם כלל, והכל בהשגחה פרטית, אולם כן עלול הדבר להיראות למראית עין. אך באמת בא הדבר ללמד לאדם על חובתו המוטלת עליו בשעה זו.

המשנה הראשונה שסידר רבי - סמל לתיקונו של ראובן

והנה, רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא נתגלגלה בו נשמת יעקב אבינו, כמו שאמרו עליו חז"ל (ב"ר צו ה): "בחיי היה דר בצירוף שבע עשרה שנה, והיה קורא על עצמו, ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה, ויחיה יהודה בצירוף י"ז שנים".

וכאשר סידר רבי את המשנה, ובא לפתוח את התורה שבעל פה, ולסדר את המשנה הראשונה שבששה

ואמר שאם ימותו בני יבואו אחרים ויקבלו את ממונו תחתיהם, אזי בין אם אמר 'תנו להם שקל' ובין אם אמר בלשון 'אל תתנו להם אלא שקל', אין מוסיפין להם על שקל, כי באמירתו זו הראה שענינו צרה בירושת בניו, ומבקש לצמצם בה כדי שיוכלו אחרים לזכות בכספו.

עד כאן הדין הנופיע בברייתא. ולדין זה ביקש אותו סבא מקור מן המשנה.

אמר אילפא, כי ברייתא זו - לפי רבי מאיר היא שנויה, שאמר במשנה כי מצוה לקיים דברי המת. וכונתו למשנה השנויה **במסכת כתובות** (ט:): "המשליש מעות לבתו, והיא אומרת נאמן בעלי עלי, יעשה השליש מה שהושלש בידו, דברי רבי מאיר". כלומר, מי שהפקיד מעות אצל שלישי נאמן, כדי שיקנה לבתו שדה או נדוניה כאשר תינשא לאחר פטירתו, ולאחר שנפטר האב אומרת הבת לתת את המעות לבעלה שיעשה בהן כרצונו, כי נאמן הוא עליה, אין שומעין לדבריה, ומניחין את המעות ביד השליש שיחליט הוא מה יעשה בהן, כי מצוה לקיים דברי המת שאמר לשמור ביד השליש את המעות.

ובדומה לזה גם כאן, הרי מצד הדין שייך כל הכסף לבנים, כי הם היורשים, ומה שציווה האב שלאחר מות בניו יעבור הכסף לאחרים - אין זה פוגע בירושתם, שהרי לא אמר ליתן אלא אם כן ישאר כסף. ואם כן לכאורה ראוי היה להותיר את הדין על כנו, שיתנו לבנים סלע אם צריכים הם לכך. אולם בכל זאת, כיון שרואים אנו כי כך היה רצונו של האב, שתעבור הירושה לאחרים לאחר בניו, מקיימים אנו את דבריו ואין נותנים לבנים אלא שקל.

רמזי הברייתא למעשהו של אילפא

והנה, יש לשאול, מדוע ביקש ההוא סבא מקור דווקא לדין זה, ולא לדינים אחרים הפזורים ברחבי הברייתא.

על כך כותב **רבינו החתם סופר זיע"א** (בחידישי לכתובות ט:), כי אותו זקן - אליהו הנביא היה, וביקש ללמד לתלמידים שהיו באותו מעמד, כי חזר בו אילפא ממה שהלך לסחורה, ומודה הוא לדברי רבי יוחנן שחזר לתלמודו. [עיין שם שביאר הוכחתו לזה].

ויש מפרשים, כי ביקש אותו זקן לנחם את אילפא על צערו במה שהלך לסחורה ולא נתגדל כרבי יוחנן, לכן הביא לו ראיה כי לפעמים רוצה האב שיעסקו בניו בסחורה, ולכן אומר 'תנו להם שקל' אף שכוונתו ליתן להם סלע, אלא שרוצה לזרזם.

צמצום וחלוקה

אמנם נוכל לבאר מהלך נוסף בזה. הנה ימי החנוכה נזכרו מעט פעמים במשנה, אולם נס פך השמן נעלם ממנה לגמרי, ולא נתבאר אלא בברייתא המובאת בגמרא (שבת כא:).

הנה, בשני המקרים מדובר בחלוקה מסויימת שנועדה כדי לקמץ. בברייתא שהשמיע הזקן לאילפא - הדבר ברור, כי בא האב לחלק את ירושתו לבניו, ואינו נותנה להם בשלימותה, אלא ונתן שקל לשבוע, ובזה הנידון אם יתנו להם סלע לשבוע. וגם בנס פך השמן, ידועה קושיית **הבית יוסף** (או"ח סי' תר"ע) מה היה הנס ביום הראשון, שהרי הספיק פך השמן ליום אחד, ועל כך מתרץ הבית יוסף בתירוצו הראשון כי חילקו הכהנים את השמן לשמונה חלקים, ונתנו במנורה כבר ביום הראשון רק שמינית מן השמן, כדי שידלק לכל הפחות מעט בכל יום, ונעשה נס ודלק כרגיל כל הלילה. אם כן גם כאן ישנו ענין הצמצום והחלוקה כדי לשמור בעבור ההמשך, כעין חלוקת אותה ירושה שבברייתא.

נס חנוכה - עבור ימי החשוך שבנלות

ונראה כי בזה נרמז יסודו של נס חנוכה, ויתבאר לפי זה מדוע השמיטו רבי מן המשנה.

כי הנה נתבאר בברייתא, שפעמים שמבקש האב לזרז את בניו לעסוק בסחורה, ומשום כך מצוה לתת להם רק סכום מועט כקצבה לכלכלתם, וכך ילמדו להכין עצמם לתהלוכות החיים. גישה זו - היתה גישתו של אילפא, ומחמתה יצא לסחורה. וכפי שהבאנו, ביקש

בפשטות, 'אלפא' הוא האות אל"ף בשימה היווני, ובאו לומר כי הוא השמן בדרגה א' - המובחר ביותר. אולם מכאן נלמד גם על מהות השם 'אלפא', שגם הוא קשור במהותו לדבר המובחר ביותר, וכן לשמן ולחכמה.

ידוע כי רבי מאיר היה בודק בשמות בני אדם (ראה **יומא פג:**), אם כן לפי דרכנו למדנו ממשנה זו, כי תורתו של אילפא הייתה חכמה מזוקקת כשמן זית זך. שמן זך - הוא שמן נקי, אולם ישנן כמה דרגות בנקיית השמן, וזך' הוא נקי וצלול, דומה לזכוכית שקופה.

השמטת עניני חנוכה מן המשנה

והנה רבי יהודה הנשיא מסדר המשנה, לא ייחד מקום במשנתו להלכות חנוכה, רק הזכיר את חנוכה בכמה מקומות כבדרך אגב. ויש שכתבו לבאר לפי פשוטו, כי רבי שהיה נשיא מביט דוד, היה בלביב על בית חשמונאי שנטלו לעצמם מלוכה אף שלא היו מזרע דוד המלך.

אולם ודאי יש כאן עומק, והענין הוא, כי המשנה שמן זית זך וטהור היא, משנה מלשון שמונה לחמו. ומשום כך העלים רבי יהודה הנשיא את נס חנוכה במשנה ולא סיפר עליו, כי המשנה היא בבחינת השמן הטהור שקדם לנס.

מצוה לקיים דברי המת

כדי לבאר את עומק הענין, נבאר עתה את המשך המעשה על אילפא, בו פתחנו את מאמרנו. כאמור, העמיד אילפא את עצמו על ראש תורן הספינה, ואמר כי כל אחד יוכל לבקש מאיתו מקור לברייתות ששנו רבי חייה ורבי אושעיא, והוא ימצא את מקורן במשנה

דרכו של רבי יוחנן, דרך של התמסרות מוחלטת לתורה, להגות בה יומם ולילה, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה: "אחת שאֵלתי מאת ה' אותה אֶבקש, שְׁבֵתי בבית ה' בל ימי חיי, לחיות בְּנֶעֱם ה' ולבקר בְּחַיְבֹלָה". ולעומת זאת - דרכו של אילפא, שהלך למסחר וזכה לשני שולחנות

שסידר רבי. ובזה הוכיח אילפא כי לא הפסיד כלום מתורתו, גם במשך כל השנים שעברו עליו ואשר בהן עסק בפרקמטיא.

ועתה נביא את המשך המעשה, כפי המובא בגמרא שם (**תענית כא:**, **כתובות ט:**).

בא זקן אחד, והציג לפני אילפא ברייתא לבקש את מקורה. וזה לשונה: "האומר תנו שקל לבניי בשבת והן ראויין לתת להם סלע - נותנין להם סלע. ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל - אין נותנין להם אלא שקל. אם אמר מתו ירשו אחרים תחתיהם, בין שאמר תנו, בין שאמר אל תתנו - אין נותנין להם אלא שקל". ביאור הדברים, מעשה באדם שהפקיד את ממונו אצל נאמן, וקודם פטירתו מן העולם ציווה לפרנס את בניו מכספו. ואמר לו, כי בכל שבוע יתן לפרנסת בניו שקל, שהוא חצי סלע. על כך אומרת הברייתא, כי אם ערכו בית הדין חשבון ומצאו כי צריכים הבנים לסלע - שיש בו שני שקלים - ולא די להם בשקל, יתנו להם סלע, כפי צרכם.

וטעם הדין, פירש **רש"י** בתענית שם, כי אם באמת היה האב רוצה שיתנו שקל ולא יותר, היה אומר בלשון 'אל תתנו להם אלא שקל'. אלא ודאי הסכים שיתנו להם סלע, ומה שאמר ליתן להם שקל, לא אמר כן אלא כדי לזרזם, כדי שיעסקו במשא ומתן ויוויחו כל צרכם.

אכן, אם באמת אמר האב 'אל תתנו להם אלא שקל', נותנים להם שקל ולא יותר. כי בזה גילה דעתו בביורר שאינו מוכן ליתן להם יותר.

ועוד מוסיפה הברייתא דין נוסף, שאם הוסיף האב

סדרי משנה, בחר דווקא ברבי אליעזר להיות התנא הראשון המוזכר בה, כמו ששינונו (**ברכות פ"א מ"א**): "מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר".

על כך כותב **הרה"ק בעל ה'בני יששכר' זיע"א** בספרו **'מגיד תעלומה'**, כי בחר רבי ברבי אליעזר משום שהוא גלגול ראובן בכור ישראל (ראה **ספר הלכות לרבינו האריז"ל**, פרשת וישב), ואמנם בחטאו ניטלה ממנו הבכורה וניתנה ליוסף, אולם רבי אליעזר הרי תיקן את חלקו של ראובן, וממילא ראוייה עתה הבכורה לשוב אליו, לכן נזכר ראשון במשנה.

ובזה יש למצוא רמז גם לדברי המדרש (**במד"ר יט ז**) שביקש משה רבינו כי יצא רבי אליעזר מחלציו, והובא שם הפסוק 'ישם האחד אליעזר', 'האחד' הוא הראשון, כי רבי אליעזר פתח את התורה שבעל פה.

[הן אמנם, כי בגמרא (**ברכות ב**) מבואר כי על חלקה הראשון של המשנה חולק רבי אליעזר, וסובר כי תחילת זמן קריאת שמע בערבית הוא משעה שקדש היום בערבי שבתות. אך מכל מקום, ממה שלא ציין רבינו הקדוש שהזמן הנזכר במשנה הוא רק לדברי רבי יהושע, מוכח שבא לומר כאן דבר מה על דרך הרמז, ותיכף סמך לזה את דברי רבי אליעזר שאמר 'עד סוף האשמורה הראשונה'. ומוכח שרצה לקשר את שיטת רבי אליעזר לדין הפשוט שאמר מקודם להלכה 'משעה שהכהנים נכנסים', שיש בזה ללמד שלדין הזה שייכות עם הדברים שאמר אחר כך רבי אליעזר.]

אל קול הענר כאשר הוא שם

יסוד זה של שמיעת הבת קול והיכולת להסכים ולקיים את דבריה, מצינו גם בימי חשמונאי, בזמן נס חנוכה.

כי הנה בגמרא (**סוטה לג**) מסופר: "יוחנן כהן גדול שמע על בת קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא לאנטוכיא". כלומר, ניצחו הצעירים שיצאו למלחמה באנטוכיא. ופירש **רש"י** שם כי היו אלו פרחי בית חשמונאי שיצאו למלחמה בימי יוונים לפני יום הכפורים, ונלחמו גם ביום הכפורים עצמו, ושמע יוחנן בת קול כשהיה עובד עבודת יום הכפורים.

ומה שנקטה הבת קול תיבת 'טליא' - היינו ילדים, בא לרמז כי עיקר מלחמת החשמונאים עם היוונים הייתה על נפש הילד וחיונו, ועל כך נתקן לומר בימי החנוכה "מְזֻמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת" (**תהלים ל א**), כנגד חינוך הילדים.

אשרי העומדים על סדך

הרי כאן מעגל שלם לאורך הדורות. ראובן שומע את קול השכינה ומציל את יוסף; יוחנן כהן גדול שומע בת קול המבשרת את נצחון החשמונאים על היוונים; רבי אליעזר שמע קול פנימי הקורא לו ללכת וללמוד תורה; ורבי יוחנן שומע את דברי המלאכים ושב לבית המדרש.

ותכלית כל המעשים הללו - הצלת התורה ולומדיה. ראובן הלך והציל את יוסף, יוחנן וחבריו החשמונאים הרימו קרן ישראל ושלטון התורה, רבי אליעזר הלך לבית רבו ללמוד תורה, ורבי יוחנן עזב את עניני העולם הזה ושב אל התורה.

כי בכל זה ודור, זוכים הצדיקים לשמוע ולהבין את צו השעה.

אלפא לשמן

נשוב עתה למעשה אילפא ורבי יוחנן. שם מיוחד היה לו לאילפא, והרבה יש ללמוד ממנו בענין החכמה.

במשנה **במסכת מנחות** (פה:): איתא "תקוע אלפא לשמן". היינו, שהשמן המובחר המיועד להדלקת המנורה ולמנחות, מובא ממקום ששמו 'תקוע'. וכמקור לזה הביאו בגמרא שם את הפסוק (**שמואל ב י ד**) "וַיִּשְׁלַח יְאֹבָב תְּקוּעָה וַיִּקַּח מִשֶּׁם אֶשֶׁה חֲכֵמָה", וביארו כי מתוך שרגילין בשמן זית - חכמה מצויה בהן.

הקדושים והרבו תורה בישראל, ודברי התורה פרו ורבו בתלמודים, אולם אז נוצר הצורך לשמור את היסודות ולעסוק בלימוד המשניות.

בימי הגלות הוצרכו ישראל לאור המשנה ויסודותיה

ובזה נבין גם את ענין נס חנוכה, הסתרתה במשנה וגילוייה בברייתא.

שכן כאמור, מצות הדלקת נר חנוכה נקבעה לפי אלו אשר מלאכתם בכל עבודה בשדה, עד שתכלה רגל התרמודאים מן השוק. וכן נרמז הדבר במה שתיקנו חז"ל להניח את נר החנוכה על פתח הבית מבחוץ, כדי להאיר באור המצוה גם את חשכת הרחוב, ולהשפיע מקדושת רשות היחיד לרשות הרבים.

על כן אמר רבי, כי מצוה כזו אין לה מקום במשנה. אמנם יסודותיה חצובים מן המשנה, ולא עוד אלא שנרמזו במשנה הראשונה, ככהנים הנכנסים לאכול בתרומתן, לגלות את סוד מסירות הנפש בקריאת שמע, בזמן ראשית הגלות - באשמורה הראשונה. כי אז נצרכה מסירות נפשם של התנאים והאמוראים לעסק התורה, להאיר לבני ישראל את חשכת ימי הגלות. אולם עדיין, לא ניתן לכתוב את הדברים בצורה מפורשת, שכן אז עלול כל אדם לחשוב שיוכל לעשות כאילפא. להיות מיושבי השוק ולחבר את התורה לחיי המסחר. והנהגה זו - אינה רצויה בימים אלו, כי אז הוצרכו החכמים לשמור על יסודות התורה, על פך השמן הטהור החתום בחותמו של כהן גדול. וכמה נאה הדבר, כי גם המאמר העוסק בזמן הדלקת נר חנוכה, "עוד דכליא ריגלא דתרמודאי", נאמר בגמרא (שבת כא:) משמו של רבי יוחנן, כי הוא זה שעמד על משמעות ימי החנוכה.

עלה בידינו, כי מה שהעלים רבי את מצות הדלקת נר חנוכה מן המשנה, הוא משום שחיבור התורה לחיי המעשה - דרך קשה היא, ולא נועדה לכל אדם, והרבה עשו כאילפא ולא עלתה בידם.

ימי החנוכה מסוגלים לקרב את העומדים בחוץ

אמנם, בימי החנוכה עצמם, נפתחים שערי שמים, ויש בהם סייעתא דשמיא נפלאה לכל אדם באשר הוא שם לזכות לחיבור לתורה. וזהו הסוד שגילה רבי אליעזר, שהוא החוט המקשר בין יוסף הצדיק והצלתו בידיו ראובן כאשר הושלך אל הבור - יחד עם נר חנוכה. אכן, כל ענינים אלו של נר חנוכה מתבארים בברייתא, וכפי שנתבאר שהברייתא היא לימוד מבחוץ. ומשום כך התאמץ אילפא למצוא מקום בפנים המשניות גם לדברי הברייתות, כדי ללמד שגם העומדים מבחוץ יוכלו להתחבר אל התורה שבפנים.

דרך השווה לכל נפש

אך כאמור, דרך זו נועדה לאנשי המעלה הזוכים לחכמה מיוחדת, ולא כל אדם זוכה לזה. ואילו רבי יוחנן הורה את הדרך הסלולה והישרה, המיועדת לכל אדם, וטובה היא לכל.

ביקש רבי יוחנן דרך השווה לכל נפש, דרך שיוכלו ישראל ללכת בה לא רק בימי החנוכה שבהם מאיר אור התורה לרחוקים העומדים בחוץ, אלא גם בכל ימות השנה.

כדי שיוכל רבי יוחנן לסלול דרך זו וללמדה לבני ישראל, זכה לשמוע את קול המלאכים, אשר מדבריהם הבין כי בכדי שלא תשתכח תורה מישראל חלילה, עליו לעסוק בחיזוק היסודות - בלימוד המשנה והתורה שבפנים.

בימים ההם - בזמן הזה

ואכן, כפי שהיה 'בימים ההם' - כך הוא גם 'בזמן הזה'. כאשר מתקברים ימי החנוכה, נזכור את יסוד הדברים האמורים כאן, כי גם העומד מבחוץ יוכל לזכות בימים אלו להאיר את נשמתו, אף אם עסוק הוא בכלל עבודה בשדה, כי ירחק ממנו המקום אשר יבחר ה'. אולם נשוב ונזכיר, כי מיד לאחר מכן, יש להיכנס אל תוך ההיכל, לעסוק בתורה ותפילה, ולעבוד את ה' יתברך בתכלית הדיקות.

יימצא מי שישאלנו מן הברייתות ולא יפשוט לו מן המשניות, יפיל עצמו מתורן הספינה ויטבע.

ומבאר, כי המשנה יסודה במידת המלכות, ומקבילה כנגד האיברים הפנימיים שבאדם, ואילו הברייתא - מלשון בר, היינו חיצון - היא כנגד החלק החיצוני לגוף, ומשום כך יש בה יותר פרטים.

ואילפא - מלשון 'אלפא לזיתים', רמז לחכמתו הגדולה, ולכוחו העצום למצוא את כל החלקים החיצוניים בתוך המשנה עצמה. דבר זה, לאו כל אדם זוכה לו, ושמו מעיד עליו שחכם גדול היה.

וזהו שנקט בלשוננו 'לא פשיטנא', מלשון 'פשיטת יד', כי לא זו בלבד שהיה בכוחו להבין ולדעת את הברייתא בשעת לימוד המשנה, אלא שיקל גם לחבר ביניהן ולמצוא מקור במשנה לדין הברייתא, לראות כיצד הדברים שנתפשטו ונתרחבו מצויים כבר במקורם.

לחכמה זו - זכה אילפא, וכשמו שהוא מלשון 'אלפא' - היא החכמה הרמוזה בשמן הזית.

ואכן, בדורות הבאים שלאחר רבותינו האמוראים, הוצרכו החכמים להוסיף ולברר עוד את דברי המשנה, וכבר לא היה די בברייתות ובתלמודים, אלא נוספו ספרי הפוסקים כרמב"ם והטור וכל הבאים אחריהם, כי התורה ממשיכה ומתפשטת עוד ועוד. אולם השורש לכל - במשנה שסידר רבינו הקדוש.

משנה ונמרא - איזו מהן עדיפה

יסוד זה ששמענו כאן, יסייענו להשלים את הבנת הדברים.

הנה, הגמרא בסוף פרק אלו מציאות (בב"מ לג.) מביאה ברייתא שיש בה שתי מימרות, אשר על פניו נראה כי

יכולת זו, לשמוע ולהפנים את הקול הנשמע - מדרגה רוחנית רמה היא. מעלה גדולה היא לו לאדם המטה אזנו אל הקולות השמימיים, ומבין מתוכם את המשימה המוטלת עליו

קיימת סתירה ביניהן.

וזה לשון הגמרא: "תנו רבנן, העוסקין במקרא - מדה ואינה מדה, במשנה - מדה ונוטלין עליה שר, בתלמוד - אין לך מדה גדולה מזו. ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד."

והקושיא עולה מאליה, כי הא גופא קשיא, בתחילה אמרה הברייתא כי העוסקים בתלמוד היא המידה הגדולה ביותר, ומיד אומרת היא כי יש לרוץ למשנה יותר מן התלמוד.

והנה, דווקא רבי יוחנן הוא שמיישב סתירה זו, ואומר כי ברייתא זו נשנתה בימי רבינו הקדוש, אשר ביקש לעודד לקרב העם את העמקת הלימוד ופלפול התלמוד, כי גם לאחר שסידר את ששה סדרי המשנה, ביקש ללמד את בני ישראל כי אין לך מידה גדולה מן הגמרא, ורק על ידי הבנת הטעמים ושורשי הדינים בכח קושיות ותירוצים יוכלו לעמוד על כוונת הדברים. אולם לאחר מכן ראה שהכל עזבו את המשנה ורצו בתלמוד לבדו, וחשש כי ישכחו את היסודות ויתחילו לומר סברות שאין להן בית אב ואין להן מקורות, לכן שב ואמר כי לעולם יש לרוץ למשנה יותר מן הגמרא.

מעתה בין נבין, כי רבי יוחנן עצמו עמד על יסוד חשוב זה, כאשר בחר לעזוב את עניני המסחר שפנה אליהם מתחילה, ושב לעסק התורה בישיבה. הבין רבי יוחנן את הצורך לשמור את הקשר האיתן בין יסודות הלימוד המצויים במשנה ובין התלמוד והפלפול שבברייתא. ובפרט בשעה קשה זו לישראל, זמן שבו היתה סכנה מוחשית כי תשתכח חלילה תורה מישראל, בראשית ימי הגלות - סוף האשמורה הראשונה, אשר בהם אמנם עמדו חכמי ישראל התנאים והאמוראים

הזקן לרמוז לאילפא כי יש מקור לדעתו בדברי הברייתא, ובכך לנחמו.

ובדומה לזה, נזכר נס חנוכה רק בדברי התלמוד, ולא במשנה. הגמרא היא סמל לימי הגלות, זמן החושך שלאחר החורבן, שבו פעלו האמוראים והאירו בתוך החשיכה באור התורה. בימים אלו הוצרכו ישראל לאור המנוחה, לנס פך השמן שהאיר בימי מתותיה ובניו בימי בית שני, וממנו האירו לאחר מכן בזמן הגלות.

בזמן שביית המקדש היה קיים, האיר האור האלקי בגלוי, והשראת השכינה נראתה לעיני כל. אולם עיקר סודו של נר חנוכה, הוא כי גם בתוך חשכת ימי הגלות יכול לנצנץ אור השכינה, בתוך הצמצום וההסתור. גם פך שמן קטן - יש בכוחו לדלוק ולהאיר שמונת ימים. אם כן, שתיקת המשנה והעברתה על מצות הדלקת נר חנוכה - לא על חיסנם היא, אלא דבר גדול רמזו בזה חכמים, וכפי שיתבאר.

עד שתכלה רגל מן השוק

והנה, נוכל להוכיח שנס חנוכה שייך לאלו מישראל שהיתה שיטתם כשיטת אילפא, והרגישו כי יכולים הם להאיר בתורתם גם את חיי המעשה. וראיה לדבר, כי שיעור הדלקת נר חנוכה נקבע לפי הזמן שבו כלתה רגל מן השוק, והוסיפו וביארו בגמרא (שבת כא:) כי שיעור הזמן המדויק נקבע לפי רגל התרמודאים - אומה שאנשיה עוסקים בליקוט ענפי עץ דקים, ומוכרים אותם לאנשים הבאים לביתם ומרגישים את קור החורף ובאים וקונים מהם, ומשום כך הם האחרונים לעזוב את השוק. אם כן, בין אם נפרש שזמן זה נקבע משום התרמודאים עצמם, ובין אם משום הקונים מאיתם - מבואר כאן שפרסום הנס נועד דווקא לאלו הסובבים בשוק, כי גם אותם יש לחבר אל אור התורה.

ודאי, לא קלה היא דרך זו. מי שמבקש להיות כשמן זית זו, מוטב לו אם יבחר בדרכו של רבי יוחנן, וישוב לבית המדרש. ומשום כך נכתב נס חנוכה דווקא בתלמוד ולא במשנה, כי גדול תלמוד - שמביא לידי מעשה (קדושין מ:), זו היא הארה היוצאת מתוך דברי המשנה, ובה יוכל אדם לפלפל בתורה ולקבוע את מקומו בבית המדרש.

אולם בימי החנוכה נפתחים השערים, ובהם גם העוסקים במלאכתם בשדות ובשווקים יכולים למצוא מקום. זהו סוד כוחו של רבי אליעזר, שכן עשרים ושמונה שנה היה ולא למד תורה, אלא היה חורש בשדות אביו. אך כאשר האיר בו אור התורה - מיד עזב בכל והלך ללמוד תורה, עד שנעשה כבור סוד שאינו מאבד טיפה, וידע את כל התורה כולה (ראה פרקי דרבי אליעזר פ"א).

אם כן, רבי אליעזר הוא האות והדוגמא לכך שיש בכוחו של אדם מישראל לעזוב את כל נכסיו מאחוריו ולצאת מעולם המעשה אל עולם התורה. וגם אילפא, אשר הלך לעסוק במסחר, ביקש למצוא רמז במשנה לשיטתו, ונזהר שלא לאבד אפילו דבר אחד מתלמודו.

משנה וברייתא - מלכה ופילגש

בענין זה, ישנה נקודה נפלאה המאירה את הדברים האמורים כאן, מתורתו של הרה"ק רבי שמואל מליובאוויטש זיע"א.

בדבריו מביא שם את הפסוק (שיר השירים ו ח) "ששים המה מלכות ושמונים פילגשים וְעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר", עליו דרשו חז"ל (ראה במד"ד יח כא, שיהש"ד פרשה ו, ובתיקוני הזוהר הקדוש קמד:; נספח מעמ' קלט) כי שישים המלכות הן שישים מסכתות המשניות, ושמונים פילגשים כנגד הברייתות. וטעם מה שנמשלו הברייתות לפילגשים, משום שהברייתא כפילגש היא כנגד המשנה המלכה, כאותה שפחה המכינה את המאכל העולה על שולחן המלך, כך הברייתא מבררת את דברי המשנה באופן מפורש אחר המשנה נסדרה בקיצור מופלג. ולאחר מכן בגמרא בא הכל מבורר ומפורש ביותר.

כאן מביא הרבי את לשונו של אילפא, שאמר כי אם

ספר אהלים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם ענדל פוערנץ שליט"א

פרשת וישב

שבת קודש אכסוף נעים שבת בקדושת השבת וסגולתה

וכעין זה מצאנו שאמרו צדיקים אודות שמירת השבת על דקדוקיה והלכותיה, שכפי יגיעת האדם לשמור את השבת מחללה, כן זוכה הוא שתשמור השבת על נפשו ומתברכים כל מעשי ידיו תוך שמירה עילאה. דבר מוכח הוא שאנשים שמסרו נפשם למען שמירת השבת, לא רק שלא הפסידו במלאכתם אלא שראו הצלחה וברכה בעסקיהם וברכת ה' גרמה להם לעושר גדול, וסיפורים רבים סופרו אודות כך.

באגרת שכתב הגאון רבי מנחם ישעיה הכהן שווארץ הי"ד, בנו של הגאון רבי נפתלי שווארץ זצ"ל בעל 'בית נפתלי', רבה של העיר מאד, מצאנו את המעשה הבא, אשר התרחש עמו:

השעה כבר היתה מאוחרת מאוד, הרבה לאחר חצות הלילה, וחדר האירוח באכסניית הדרכים הקטנה שבביר צ'טלאן, העיירה הרומנית שבחבל טרנסילבניה, היה מלא עד אפס מקום.

בשעות אחר הצהריים והערב המוקדמות באו האורחים שביקשו לנוח את שנת הלילה באכסניה הזולה, ותפסו את כל המיטות שהוצעו. בעל האכסניה כבר ביקש ללכת לישון אף הוא, לאחר שעמל וטרח בסידור האכסניה לקראת יום המחרת, אלא שאז נפתחה דלת האכסניה, והרב מנחם ישעיה הכהן שווארץ נכנס, מבקש מקום לינה.

אורח קבוע הוא רבי מנחם ישעיה באכסניה הזולה. אף הוא מבקש לחסוך ממון ואינו מחפש אחר בתי מלון מפוארים. עסקיו מתנהלים בעיר בעטלאן, שם קונוה הוא שקי בעמל מבעל הטחנה המקומי, ומוכרם במקומות אחרים. פעמים רבות נזקק הוא להעביר את הלילה בבעטלאן ואורח קבוע היה באכסניה.

המשא ומתן העסקי שניהל רבי מנחם ישעיה עם בעל הטחנה במשך שעות רבות לא עלה יפה, הם התווכחו רבות על פרטי העסקה ולא הצליחו להגיע אל עמק השווה. לשני הצדדים היה אינטרס מובהק לקדם את העסקה, אלא ששיניהם התבצרו בעמדתם ולא הסכימו לזוז כמלוא נימה.

הפגישה שהחלה בשעת ערב מוקדמת והייתה אמורה להסתיים בשעה סבירה יחסית התמשכה עוד ועוד

מקור הנפרקה - ברכת השבת

אל תוך כתיבת להניח ברכה

השבת היא מקור הברכה והשפע לכל הנבראים כולם, וכל ההצלחה לה זוכה האדם בימות השבוע נוקפת לברכת השבת שקדמה להם.

אמנם למראית עין בכל ימות השבוע עמל האדם לפרנסתו למען הביא טרף לביתו, ואילו השבת מתייחדת בכך ששבותים בה מכל עשייה ומלאכת חול. וכיון שכך קשה עליו ההבנה:

כיצד יתכן שבכחו של יום השבת המתייחד באי-עשייה, להשפיע ברכה על שאר הימים? לכאורה דוקא יום שכזה נצרך לקבל את חיותו מאחרים, ולא להיפך.

אמנם המתבונן בספרים הקדושים יבוא על אמתת הענין, וכל דברי רבותינו מכוונים למקום אחד:

דוקא בכך שביום השבת נמנעים אנו מכל השתדלות אנושית בעניין הפרנסה, ומתייחדים בדעתנו ומחשבותינו בשרש העליון המחיה את כל הנבראים, זוכים אנו להתחבר לצינורות השפע ולזכות לברכה בכל מעשינו בשאר ימות השבוע.

ויסוד הדברים בדברי התנא הקדוש רבי ישמעאל (מכילתא מסכתא דבחדש ז) שפירש את הפסוק (שמות כ"א) 'על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו', מהי הברכה והקדושה? ברכו במן וקדשו במן.

ויש להבין: הרי ביום השבת לא ירד מן כלל, ומהי ברכתו וקדושתו?

את התשובה לכך נבין על פי דברי הזוהר הקדוש הידועים (ח"ב פת), אודות הפסוק (בראשית ב' ג) 'ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אתו', שכל הברכות שבעליונים ובתחתונים תלוים ביום השבת.

זו הסיבה שלא ירד מן ביום השבת, כיון שכל ברכת ששת הימים תלויה ביום השביעי, דומה הדבר לכלי המריק את תוכנו לכלים אחרים שנותר הכלי הראשון וריקן למרות שהוא סיבת השפע.

וברור הדבר שכפי זהירות האדם לכבד ולייקר את השבת כן זוכה הוא לקבל מברכתה, וכפי שנוהר יותר כן מתברך יותר.

על התורה שלהבות קודש והגיונות חכמה עפרשת השבוע

העיר הזאת אחד מנגידי ק"ק בראד ובא אליו בתוך הקהל ואמר לו: שאלה אחת אני שואל מאתכם, אם תשיבני על נכון מה טוב, ובאם לאו הרי אתם כולכם מכת הרמאים. והוסיף לדבר עתק אין מן הצורך להאריך...

וכה שאל אותו נגיד: היות ששבת בקהלתנו הרב הקדוש המפורסם מה"ר משה הראשון שהיה בפשעווארסק זצוק"ל, והתאספו אליו אנשים המתחסדים והרעישו עולם ומלואו כדרכם. ובזמן הסעודה שלישית אזי אמרתי, אלכה נא אל כת המשתגעים עם רבם המובהק להם ואראה להם בפחותותם מה מנהגם.

והנה בבואי אל המקום הנועד אשר שם היה הקיבוץ, אזי אמר לי הרב המובהק הנ"ל: הנה נואף בא אל הבית. ואני ידעתי בעצמי שלא הייתי נואף מעולם, והאריך לדבר עתק ודברי חוצפה בזה.

והנה אמר לי הרב הקדוש הנ"ל המספר לי המאורע שהתפלל אז אל השם יתברך יראהו נפלאות לתרץ לו תירוץ גמור לפי דרכו, והיתה מונחת גמרא על השולחן וביקש מהשם יתברך שיראהו התירוץ הנכון בתוך דברי חז"ל. ופתח הגמרא והנה המאמר חז"ל (ימא עד): מאי קרא, טוב מראה עינים מהלך נפש כתובה לפניו. אז שמח לב הצדיק בקרבו והראה להנגיד ואמר לו:

הנך רואה את דברי חז"ל שנודמנו לי בעת הצורך לתרץ לך, כי בהיותך הולך מבלי דעת וחוצפך יסגא להיות בווה במלאכי ד', והיית הולך בתוך השוק בעיר הגדולה הנ"ל והיית משוטט בעיניך במקלהות הנשים היושבים אנה ואנה ביום המנוחה והיית נוהג במראה עיניך, ובאת מתוך הראיה הלזו לבית מקום הצדיק, וראה ברוח קדשו קליפת הניאוף אצלך כי טוב מראה עינים וכו'.

ומהיכן ידע זאת? מפרשתו.

ואמר לי שסיפר לו סמוכות לדברינו בתורה הקדושה: 'וישאל את אנשי מקומה, היינו אנשי המקום' יתברך שמו, 'איה הקדשה' רצונו לומר, היכן היא הזונו שאתה אומר שזונית ואני ידעתי בעצמי שלא זונית מעולם?

והתירוץ הוא: 'היא בעינים על הדרך'. רצונו לומר, איכות הזנות הוא על ידי עיניך, כשהיית הולך בדרך ונהנית במראה עיניך... וסיים הרה"ק מדינוב כי 'והאריך הצדיק בזה ובכאן הראתך רק לדוגמא ואתה תשכיל ותבין'.

הנצדיקים הראים רק מה שצדיקים לראות ומה שכרו של מי שמשמר את עיניו ואינו מאפשר להן להביט בלא מחשבה ושמירה? שזוכה הוא לברכה של שמירה, עד שיהיה

איה הקדושה היא בעינים כאשר שומרים על העינים כראות, זוכים להגיע ולהשיג מודינות בקדושה

וישאל את אנשי מקמה לאמר איה הקדושה הוא בעינים על הדרך (בראשית לח כא)

בפרשת השבוע, פרשת וישב, היו גדולי החסידות מוצאים רמז ליסוד מרכזי בחייו של יהודי, והוא, שעיקר קדושת האדם תלוי בשמירת העינים. דבר זה למדו בדברי הפסוק (בראשית לח כא): 'וישאל את אנשי מקמה לאמר איה הקדושה הוא בעינים על הדרך'.

כי אכן, העין רואה והלב חומד, כך שבכדי להגיע לקדושה יש להשגיח בעיקר, בראש ובראשונה, על העינים שהם שער הנפש. וזהו שאמר הכתוב: איה הקדושה? כיצד מגיעים לדרגות גבוהות בקדושה, הוא בעינים - כאשר שומרים ומשגיחים היטב על העינים.

ואלו דברי הרה"ק רבי שלמה מראדומסק זיע"א בספרו 'תפארת שלמה' (פרשת בלק) על הפסוק 'וכסה את עין הארץ':

ידוע כי עיקר הקדושה של האדם בשמירת העינים, בחינת הראות, כמו שנאמר 'איה הקדושה היא בעינים', הקדושה הוא בעינים, לכן צריך שמירה מעולה מאד כי היזק ראה שמה היזק, רוצה לומר, שפוגם בשם "ה כנודע. וזהו שנאמר אצל בלעם 'וכסה את עין הארץ', לשון 'כסות עינים', שראה בלק את בני ישראל ששומרים בחינת הראות.

ומוסיף ה'תפארת שלמה', שזהו ההבדל העיקרי בין היהודי לגוי. כי בעוד שבני ישראל שמרו על עיניהם מכל משמר, כשעליהם נאמר 'וכסה את עין הארץ', היה דווקא נביאם, בלעם, מפקיר את עיניו ועל כן נפל:

אבל אצל בלעם הרשע כתיב 'נולפ וגלוי עינים', רוצה לומר, זאת הנפילה שלו כי היה גלוי עינים, שלא שמר בחי' הראות כנ"ל.

וישאל האנשי 'המקום'

קבלה בידינו מאת הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זיע"א, שכן גם פירש הרה"ק רבי משה מפשעוורסק זיע"א, שהדרך להגיע למדרגות בקדושה, הרי היא בעינים. וכפי שהביא מעשה נורא בספרו 'דרך פקודי' (מצוה לה):

זכור אזכרנו הטובה מה שסיפר לי החסיד הקדוש הרב המפורסם בקדושה כבוד מה"ר משה זצ"לה"ס ת"מ מפשעוורסקי, במעשה שאירע לו בהיותו בדרך נהוד ד', ובבואו למלון התאספו אליו רבים מאותן אשר קרבת אלקים יחפצו. ואירע שנסע דרך

כאותם הצדיקים שאינם רואים כלל מה שאינם צריכים לראות. כך למדנו, והדברים מובאים בירמיהו צופים (פ"א), שהצדיקים הגדולים והגבוהים אינם רואים בעולם רק דבר יתברך שמתחיה ומהוה את כל דבר שרואים בעיניהם הגשמיים. ויותר מזה: הם אינם רואים הדמות של הדבר, רק האותיות שמתוכם כח הבורא יתברך שמחיה ומהוה אותו הדבר הגשמי מעת בריאת העולם.

ולכן אינם רואים דבר שאין צריכים לראות ולא שומעים, כמו שראיתי אצל כ"ק אדמו"ר הרב הקדוש מו' שלמה יהודה לייב זלה"ה מלענטשנא שהיה בא לפני קוויטל בפני ואמר שאין רואה בו שום כתב. ואמר שבש"ס דפוס וינה (שהודפס על ידי גוי) אינו רואה בו שום אות. והוא לא היה משתמש בבתי עיניים (משקפיים) מעולם...

וסיפרו על הרב הקדוש רבינו נחום מטשערנאביל ז"ל שפעם אחת נדלק אצלו בליל שבת קודש נר על ידי אינו יהודי והוא לא היה שם בתוך החדר. וכשהיה בא אחר כך אמר שחושך בחדר, אך לא בני ביתו וכל האנשים שהיו שם ראו הנר והיה אור בחדר. והיו מתמיהים מאוד ואמר בפה קודשו אפשר שנדלק הנר באיסור?

והתברר שכן היה. שדרכו היה להיות בחדר אחד נר על כל הלילה בשבת קודש, ונכבה הנר. ובני ביתו חדרו על הדבר וקראו לאינו יהודי והדליק הנר, והוא לא ידע ועל כן לא ראה הנר (ירמיהו צופים פ"א).

כי המראה שאנו רואים בעינינו, עיני בשר, ומה שרואים הם בעיניהם הרוחניות, שונה לחלוטין.

מעשה ניסים נעשו לו

וכך מוצאים אנו גם בספרי המוסר, והדברים הלא הם מפורשים בספר 'ראשית חכמה' (שער הקדושה פ"ח 'במעלת השומר עיניו'), שהשומר את עיניו יזכה לברכות עצומות:

וראיה על הנדרש ממעלת השומר ראותו ששכינה עמו, העיד לי בעל תורה אחד כי ראה במלכות מערב חסיד אחד והכם שאינו מגביה עיניו מהקרקע, שלעולם הוא שח עיניו. ומרוב חסידותו כל מי שיקניטהו לא ישלים שנתו, ועוד מעשה ניסים נעשו לו. ולא אאריך בזה.

למה נקרא שמו 'חזוה'

וכיצד שומרים על העיניים וכך מונעים את הפגיעה ביתר האברים שהעניק לנו הבורא?

ידוע, כי החוזה מלובלין נקרא כך, משום שיכול היה לראות בעיניו מסוף העולם ועד סופו. על אף שבעיניו הגשמיות כמעט ולא ראה, אך במבטו יכול היה להקיף עולם ומלואו. וכיצד זכה לכך?

סיפר בהקשר לכך הרה"ק רבי אהרן משומרי אמנים זיע"א, (טהרת הקודש, מאמר שמירת עינים, פ"א), כי החוזה הקדוש מלובלין זיע"א הלך שבע שנים כאשר עיניו עטופות ומכוסות במטפחת שלא יראה לפניו שום דבר טמא. ובזכות זאת, זכה אחר כך למה שזכה שנקרא עד היום 'החוזה', והגם שאחר כך היו עיניו כהות מסיבה גל.

כפי שפרטנו על הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א, שידוע היה בזכות עיניו

שבת קודש

כשסיימה לא נראה באופק. כשהגיעו השעות הקטנות של הלילה והעייפות כבר השפיעה על הויכוח ועל אופיו, נמנו וגמרו ר' מנחם ישעיה ובעל הטחנה כי עליהם להפסיק עתה את הויכוח ולפנות לשינת לילה קצרה. הם סיכמו ביניהם כי בשעת בוקר יפגשו וימשיכו מאותה נקודה בה עצרו. בצעדים כבדים עשה ר' מנחם ישעיה את דרכו לא האכסניה הקבועה, כשכל איברי גופו מצפים למנוחה.

המתבקש היה שבעל האכסניה שהכירו היטב יארגן לו תיכף ומיד מיטה נוחה עבור אותם השעות המעטות שנותרו עד אור הבוקר. אלא שבעל האכסניה היה נבון ביותר; כל המיטות, ללא יוצא מהכלל, היו תפוסות באורחים שכבר היו שקועים בשינה עמוקה.

הוא מהיר לגשת לר' מנחם ישעיה והתנצל בפניו עמוקות:

"אילו הייתי יודע כי יש בדעתך להגיע הנה, הייתי שומר עבורך מיטה. אולם עתה שלא ידעתי על כך, צר לי לבשרך כי בכל האכסניה אין מיטה אחת פנויה לרפואה." ר' מנחם ישעיה, איש נעים הליכות, נענה ואמר לבעל האכסניה:

"תנוח דעתך כי אין בלבי כל תרעומת. מודע אני לכך שהשעה מאוחרת, ולכן די יהיה לי אם תספק לי אפילו מחצלת פשוטה אותה אוכל לפרוש על הרצפה בפינת חדר האירוח ולישון מעט."

בעל האכסניה מיהר להביא מהמחסן מחצלת טובה יחד עם כר וכסת עבור ר' מנחם ישעיה.

עודו פושט את מעילו ומתארגן לשנת הלילה על המחצלת, קופץ לו אחד מהאורחים שכנראה התעורר לקול הרחש שנשמע בפרטית המחצלת על הארץ לשינה, וקרא לעבר בעל האכסניה: "לא אסכים בשום פנים ואופן שהאורח יישן על המחצלת הפרוסה על הרצפה!"

ר' מנחם ישעיה נבהל לשמע הדברים. גם בעל האכסניה לא הבין מה רצונו של האורח שהתעורר משנתו ומודיע כי לא יתן לו לישון על הרצפה.

אלא שהאיש המשיך תוך כדי דיבור ואמר: "אני הוא זה שאשן על הרצפה והאורח החשוב יישן על המיטה. איך אוכל לתת שינה לעיני ותנומה לעפעפי כשאורח נעלה זה יישן על הטבח שברצפה?"

לא ארשה זאת! יואיל האורח לישן על מיטתי ואני אעבור לישון על גבי המחצלת."

חדר האירוח שבאכסניה היה חשוך. רק מנורת לילה קטנה דלקה בצד החדר והפיצה אור עמום. ר' מנחם ישעיה הביט משתומם באיש נדיב הלב וניסה לזהות את פניו.

במבט ראשון לא עלתה בידו לזהות את האיש, אולם לאחר ניסיון וממושך הוא זיהה את אחד מתושבי העיר מאד, מקום מגוריו אביו. הוא אמנם לא ידע את שמו, אך הצליח להיזכר כי הוא מכירו מהעיר מאד.

ר' מנחם ישעיה נהנה מן ההצעה הנדיבה, אך חש תחושה בלתי נעימה בקרבן: האם דבר ראוי הוא ליטול מאדם את מיטתו באמצע שנתו ולהורידו אל מחצלת פרוסה על האדמה הקרה?

יתרה מכך: אותו אדם היה נראה כמבוגר יחסית, זקנו הלבין וכתפיו שחו, ואילו ר' מנחם ישעיה עוד היה בצעירותו, שערו

שחור כעורב וכוחו במתניו. הִעֵשָׂה כן במקומו, להוריד זקן ממיטתו בכדי שאדם צעיר יעלה עליה? סירב אפוא ר' מנחם ישעיה להצעת האיש והודה לו מאוד על נכונותו האדיבה.

אך האיש לא הסכים לוותר, הוא התעקש ועמד על שלו, עד שר' מנחם ישעיה הסכים ועלה על המיטה.

חילופי הדברים והויכוח הקל העירו עוד מהישנים בחדר האירוח, וקולות של טרונה נשמעו בקהל:

"איך ייתכן שאיש בא בימים יאלץ לפנות את מיטתו לאיש צעיר ממנו בהרבה!?" את האנשים לא ממש הבינו את המתרחש ולא שמעו את ההצעה, ובראותם את מעשה החליפין שהיה נראה בעיניהם מגונה ולא ראוי, חשדו כי הדבר נכפה על האיש המבוגר והרימו קול בטענה כי הדבר לא ראוי.

משראה האיש המבוגר כי כל הישנים כבר התעוררו, פתח ואמר:

"דעו לכם אחים יקרים כי איש לא כפה עלי לתת לו את מיטתי; איש לא הכריח אותי לרדת לישן על המחצלת. כל שעשיתי הוא מדעתי ומרצוני הטוב, אם כי זה לא נעשה לכבודו אלא לכבוד בית אביו המרום, מורי ורבי הגאון בעל 'בית נפתלי', רבה של העיר מאד בה אנכי מתגורר.

בוודאי תשאלו על מה ולמה חרדתי את כל החרדה הגדול הזאת, הסכיתו ושמעו את אשר אספר לכם, מעשה שהיה, וזוהי תפארתו האם נכון עשיתי."

וכך סיפר האיש:

"איש תם וישר-דרך היה ר' שמואל, מתושבי העיר מאד, ואת פרנסתו מצא מכרמים משובחים שהיו בבעלותו.

הכרמים שהיו סמוכים לעיר מאד הניבו ענבים טובים, ובעלי היקבים שייצרו את היינות ההונגריים המשובחים רכשו ממנו את הענבים.

לא נחיק לכת ונאמר שר' שמואל היה מעשירי העיר, אך הוא הרוויח את לחמו בכבוד והוא פרנס את משפחתו ברוכת הילדים כראוי.

עם זאת היה ר' שמואל רגיל ומרגיל את בני משפחתו להסתפק במועט ולא לחיות חיי רווחה. הרגל זה הוא שעמד להם כשהגיע המשבר הגדול שתקף את ענף הכרמים בהונגריה.

מגיפה נוראה של תולעים פשטה בכרמים ועשתה שמות בגפנים. ההתקדמות של התולעים הייתה מהירה והם הרסו שטחי ענק של כרמים שהפכו לארץ שממה.

גם ר' שמואל היה מאותם בעלי כרמים שהפסידו את כל הונם. מאדם המתפרנס בכבוד הפך לעני מרוד, אלא שמצבו לא נודע ברבים.

הוא נטל הלוואות קטנות שסייעו בידו לעבור את החדשים הראשונים, אך עד מהרה הבין כי אין זו תכלית, וכי עליו למצוא חיש מהר עבודה ממנה יוכל לקבל את משכורתו.

ליבו של ר' שמואל לא גילה לפיו את עיקר חששותיו:

זמן קצר לפני פרוץ המגיפה אירס ר' שמואל את בתו הנערה עם בחור מצוין ונעלה. בהסכם השידוכים שנדברו שני הצדדים ביניהם התחייב ר' שמואל לתת כמאהר הבתולות נדוניה מכובדת ביותר. התחייבות זו בנה ר' שמואל על בסיס החסכוניות שהיו בידו משנים קדמוניות בהם אגר פרוטה לפרוטה במיוחד למטרה זו.

אשר שם מבטחו בה'

איך נלמד מיוסף הצדיק מהי מידת הכישרון האמיתי, והאם יש פנה ב'משפחה'?

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישפחהו (בראשית מ כג)

במדרש בפרשתנו (ב"ר פט ג) אנו מוצאים דבר פלא אודות מעלת בטחוניו של יוסף הצדיק. על הפסוק 'ולא זכר שר המשקים את יוסף מביא המדרש **הוא דכתיב (תהלים מ) 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי קב'.**

הקושיה עצומה: הרי מצאנו במפורש במקרא שיוסף דווקא פנה אל רהבים - פנה לשר המשקים, מיד לאחר שפטר לו את חלומו, והוא ביקש ממנו כי יזכרוהו בצאתו מבית האסורים ויפעל למענו - 'וזכרתני'. אמנם, שר המשקים עצמו הפריח בקשה זו מזכרונו, 'ולא זכר שר המשקים (בקשתו של) יוסף, וישפחהו'. אך יוסף ביקש גם ביקש זאת מעמו, והוא אף נענש על כך ולכן נגזר עליו להישאר שנתיים נוספות בבור. ומדוע, אפוא, מצביע המדרש על יוסף כמי ששם בה' מבטחו ולא פנה אל רהבים?

שאלה זו נשאל הרה"ק רבי יצחק מוורקא זיע"א שיישב את הקושיה על פי המעשה הידוע שיערך עם הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א.

כאשר הלך הנועם אלימלך לערוך את מנהג היתשליך בראש השנה, איז לאחר שניער הרה"ק רבי אלימלך זיע"א את שולי בגדיו כנהוג, התכופך תלמידו הרה"ק רבי זאב וואלף זיע"א בעל 'לשון הזהב', וביקש לאסוף את 'חטאיו' של הרבי... כאשר תמה רבו על מעשיו, נימק התלמיד ש"מה שנחשב אצל הרבי לחטא, הרי זו זכות ומצוה לגבינו".

והוא הדבר, כך הסביר הרה"ק מווארקא זיע"א, לגבי המעשה שמצאנו אצל יוסף הצדיק.

יוסף זכה להגיע ולהשיג מדרגה גבוהה כל כך של אמונה בטחון ברוק"ה, עד שכאשר ביקש רק פעם אחת להשתמש בדרך הטבע ולעשות את ההשתדלות המבוקשת, דבר שכל אחד מעמנו - ולו גם מי שהוא בעל ביטחון ביותר - נדרש ואפילו מצווה לעשותו, איך לגבינו נחשב הדבר לחטא.

וזהו שאומר המדרש: 'אשרי הגבר' שיהיה בעל בטחון איתן כמו יוסף, 'אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי קב', מעולם, וכך, גם כאשר פעם אחת ויחידה הוא פונה אל שר המשקים ומבקש לעשות את ההשתדלות דרכו, כבר נחשב לו הדבר לחטא ולחיסרון...

וישפחהו - ימחקהו ויחסינו

אך פרט לאותה קושיה, ישנה שאלה נוספת שאף היא עולה מאליה:

מהו כפל הלשון של 'לא זכר שר המשקים את יוסף, וישפחהו' - הרי אם לא זכר, ברור ששכח. מדוע כופל הכתוב והוא מזכיר ששר המשקים לא זכר, וישפחהו?

גם שאלה זו - שמוצאת בזוהר הקדוש - תתורץ להפליא על ידי מעשה, אותו סיפר הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זיע"א אודות זקנו הרה"ק רבי אהרן מטייטוב זיע"א, שהיה בנו של הרה"ק

רבי צבי, בנו יחידו של רבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב זיע"א, אשר אף הוא פנה פעם אחת ויחידה לעזרת אדם. אך מיד לאחר שפנה לעזרה התחרט על כך עד עמקי נשמתו, שכן במעלתו ובדרגה בו היה - לא היה מקום מבחינתו גם להשתדלות' זו שכל אחד אחר היה מחוייב בה.

וכה מצאנו את דבר המעשה, כפי שסיפרו הרבי מטשורקוב (דברי יוד' ליקוטים עמ' ק"ב):

עני ואביון היה רבי אהרן ומדוכא מאד ביסורים רח"ל, עד כדי כך שאף כאשר נולד לו ילד למזל טוב לא הייתה הפרוטה מצויה בכיסו להזמין את המיילדת לבוא אל ביתו, והוא הוכרח להביא את אשתו לביתה של המיילדת שתלד שם, מאחר וכנראה שבביתה לא הייתה המיילדת גובה תשלום על שירותיה.

אך על אף גודל עניותו המחפירה ומחסורו התמידי לא שם איש על לב מהיכן ירק זה חי. בני המקום לא שתו ליבם אליו, על אף דביקותו והתמדתו העצומה, ועל אף גודל ייחוסו שהיה נכדו של הבעל שם טוב הקדוש זיע"א ובעל מדרגה בעצמו. וכך, המשיכו הוא ובני ביתו לחיות במחסור תמידי ולהתייסר ברעב.

פעם אחת היה מצבו דחוק מאד, עד שלא היה לו מעות אפילו בכדי לתת למלמד את שו"תו השבועי עבור לימודו עם בניו. המלמד שלא קיבל את מעותיו, עשה מעשה ושלח את הילדים חזרה אל ביתם. כראות רבי אהרן עד היכן הדברים מגיעים, וכי הגיע לכך שילדיו אינם יכולים ללמוד, הציק לו מאד הלחץ זה הדחק. מאחר שבאו מים עד נפש, גמר בליבו שאסור לו לחשות יותר והוא החליט כי יסב את תשומת ליבם של בני עירו למצבו הקשה.

ואכן, באותו היום יצא רבי אהרן מגדרו, והוא קם אחר התפילה ממקומו שבו היה יושב בבית הכנסת בירכתיים, מאחורי התנור, פנה אל המתפללים ואמר להם בכאב: היתכן כזאת אצל בני ישראל, רחמנים בני רחמנים, שלא ישגיחו על איש עני ויניחו לו ולמשפחתו לגווע ברעב?

הדברים שיצאו מעומק ליבו עשו רושם גדול על המתפללים, שאכן לא הבינו כיצד זה מתגוררת בשכונתו משפחה השרויה בעוני ובמחסור נוראי כל כך, ואין הם שמים אליהם לב. ביותר תמהו לאחר ששמו לב לייחוסו, ולא הבינו כיצד זה לא דאגו מעצמם לתמוך בו. ואכן, מיד ובו במקום סיכמו ביניהם להסדיר עזרה קבועה עבורו כשהם מחלקים ביניהם את התפקיד וקובעים מי יביא למשפחה את מאכליה, איך ומתי.

אך לאחר שהלכו משם ונשאר רבי אהרן לבדו בבית המדרש התחרט מאד על כך ששם באדם מבטחו, והוא אמר בלבו: מה עשיתי? איך התלוננתי על רבוננו של עולם בפני בשר ודם?

הדבר ייסר אותו ביותר, והוא ניגש תיכף ומיד אל הדלת, נתן את ידו על המזוזה וביקש: רבוננו של עולם, הנני מתחנן ואיני זוכר מכם עד שישכחו הבעלי בתים את כל הדברים שהיו בינינו ולא יזכרו ממני יותר.

וכן היה, כי שמע ה' אל תפילתו ושכחו כולם את התחיבותם אליו, והוא

תפילה

פנינים וערגוליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

וינה כאשר בדרכו עבר בכפרים ובעיירות כשהוא מחזר על הפתחים עד שהשיג את הסכום שהיה נחוץ לו לצורך רפואתו. ואכן, כאשר בא לוויה פנה לרופאים שהצליחו בחסדי שמים למצוא לו מזור ומרפא.

כשהחזר הבחור מווינה לישיבה וגולל את תלאותיו בדרך, סיפר כי בווינה נכנס אל הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זיע"א, בכדי לבקש את עזרתו, ושמע ממנו בהזדמנות זו את המעשה אותו סיפר אביו רבי דוד משה מטשורטקוב זיע"א ואת פירושו אשר פירש על דברי המדרש התמוהים.

כששמע זאת הרה"ק ה'בית אברהם' מסלונים זיע"א תמה מאד, והוא נאנח ואמר: כך אמר הרבי מטשורטקוב? בפני מי הוא אומר דיבורים קדושים כאלה! ...

כיון שכידוע בעיר וינה לא היו מתגוררים באותה העת חסידים, וחשש הרה"ק מסלונים שהמה לא יזכר לרדת לעומקם של דברים.

וישפחהו - שכחתו של יוסף

בפנים אחרות פירש השפת אמת' מגור זיע"א את הדברים, והוא מביא חידוש עצום, שיוסף הצדיק הוא שהשכח מליבו שלו את שר המשקים ואת הבקשה שביקש ממנו, כשהוא אינו מסתמך על כך כלל. ואלו דבריו (תרמ"ב): במדרש 'ולא פנה אל רהבים זה יוסף' כו'. כי יוסף הרגיש מיד שניתוקו לו ב' שנים על שאמר 'זכרתני'. ומיד סילק מלפנותו אחרי, דכתיב 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישפחהו'. והקשה בזוהר הקדוש להלשון כפול, עיין שם.

יש לומר 'וישפחהו' קאי על יוסף ששכח ממנו, אם כי אמר לו 'זכרתני', עם כל זה לא היה פונה דעתו ולבו אליו. והראיה, שעתה שפטר חלום פרעה לא התנצל כלום לפניו על אודותיו רק בטח בה' כני"ל.

מפרש השפת אמת', ש'וישפחהו' מוסב על יוסף, שהוא זו שחש מיד בכך שלא עשה כשורה - שכן במדרגתו הגבוהה גם להשתדלות' זו לא היה מקום - ועל כן הוציא, השריש והשכיח הדבר מליבו עד שלא נותר לכך כל זכר ורושם, ולא סמך כלל על שר המשקים כי אם בטח ליבו באלוקיו.

וראיה לכך, שכאשר יחלפו שנתיים על יוסף, יעמוד מול פרעה ויפתור את חלומו אודות שפטר הפרות שעלו מהיאור, איז אחר מכן כאשר מגולל יוסף את תלאותיו והוא מספר כי נגזב גונב מארץ העברים ולאחר מכן הושלך לכלא ללא עוול בכפו, לא מזכיר יוסף כלל את בקשתו לשר המשקים. בעוד שהיה זה טבעי וצפוי כי ינצל יוסף את המעמד והוא יזכיר כי פנה בשעתו אל השר, אך זה התעלם משום מה מבקשתו ושכח ממנה.

ומדוע, אכן, לא הזכיר זאת יוסף? הן זאת אלא משום שהדבר נשכח ממנו לחלוטין לאחר שהוא שפטר והשכיח מליבו, עד שכאילו לא היה מעולם.

ומשפחתו המשיכו לחיות בחרפת רעב ללא שיקבלו כל עזרה מבני אדם.

הוסיף ופירש הרה"ק רבי דוד משה זיע"א על פי המעשה הזה את הפסוק (בראשית מ כג): 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישפחהו', ואמר בנועם אמריו: ולכאורה תימה הוא טעם כפילות הלשון 'ולא זכר' וגו' וישפחהו'. אם לא זכר, ברור ששכח. מדוע אם כן מצאנו את כפל הלשון?

אך לפי מעשה זה נבין גם נבין. כי גם יוסף הצדיק אחר שאמר לשר המשקים (שם פסוק ד) 'כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה' התחרט ואמר בלבו: היתכן שפניתי לשר המשקים, ותליתי את יחסי בעזרת בשר ודם?

הלך יוסף והוא התפלל מקירות ליבו שישכח שר המשקים את בקשתו, ואכן נתקבלה תפילתו והבקשה פרוחה מזכרונו של השר שיצא לחופשי מבית הכלא והוא שב למעמדו, ללא שיזכור מי סייע לו לצאת מבית האסורים ומה הבטיח לו.

לפיכך אמר הכתוב 'ולא זכר שר המשקים את יוסף' - וישפחהו. וזהו פשוטו של מקרא, דבר דבור על אופניו: מפני מה לא זכר שר המשקים את יוסף? משום שקיים בו 'וישפחהו'. שהשכיח יוסף בעצמו את הבקשה מליבו של שר המשקים, מאחר והתפלל במיוחד עליו שלא יזכור את בקשתו...

ועוד הוסיף לבאר לפי זה גם את דברי המדרש, שעתה יתבאר כמין חומר:

'ולא זכר שר המשקים את יוסף' - הדא הוא דכתיב (תהלים מ) 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי קב'. והלא קשה, כפי שהקדמנו ושאלנו, שהרי יוסף פנה אל שר המשקים וביקש שיזכרו אותו. ואם כן, מדוע מקלס המדרש את יוסף כמי שלא פנה אל רהבים?

אלא שלפי המעשה הזה הכל ברור ומובן, אכן, יוסף הצדיק ביקש את עזרתו של שר המשקים, אך מיד לאחר מכן ניחם והתחרט בעצמו על מה שביקש משר המשקים, ותיכף ומיד ביקש ששר המשקים ישכח ממנו וכי תפרח הבקשה מזכרונו, כפי שאכן קרה. ואם כן, הרי שאין בעל ביטחון כמו יוסף שאמונתו באלוקיו היתה איתנה והוא שם בה' מבטחו, ולא פנה אל רהבים ושטי קב...

חלפו שנים מאז אמר ר"מ את פירושו המופלא על דברי המדרש, ובישיבת 'תורת חיים' שבברנוביץ' למד בחור שהתגלה אצלו רח"ל שיתוק קל באבעותיו. אמר לו ראש הישיבה הגה"צ רבי משה מינרנר זצ"ל שישע לעיר וינה בכדי לדרוש ברופאים, אולי ימצא שם מרפא למחלתו. תמה הבחור: וכסף מלנך? ייעץ לו רבי משה: אין לך ברירה אלא לחזר על הפתחים ולבקש מישראל עם קדושים שסייעו לך.

שמע הבחור לדבריו, והוא יצא לעבר

עתה, עם השבר הגדול אשר הושבר, נאלץ ר' שמואל להשתמש בכל כספי החסכונו לצורך פרנסת הבית. חששו המוצדק שקשר השידוכין יתבטל לא נתן לו מנוח עד שהוא פנה לעשות את אשר לא ייעשה.

נכמרו עליו רחמי של אחד ממכריו, פוחז וקל דעת, שידע את מצבו. אך במקום לעזור לו כהוגן, השיא לו עצת אחיתופל נוראה. כלפי חוץ הייתה זו נראית הצעה מצוינת אך היא טמנה בחובה מוקש מסוכן מאוד.

ואתו פוחז הציע לו משרה משתלמת כמנהל עיבוד העצים ביער גדול סמוך למאד. היה זה בית חרושת גדול למוצרי עץ, ששכן בבודפסט, ואת העצים יבאו מיערות ענק.

לאחר חיתוך העצים הגדולים היו מקלפים מהם את הקליפה החיצונית והמוחפסת, ובכך מכינים אותם לצרכי בית החרושת.

את המלאכה עצמה היו עושים ערלים מקומיים, איכרים בעלי כוח, ואילו לר' שמואל הוצע להיות המנהל והאחראי עליהם. עליו לפקח כי הערלים עושים את מלאכתם נאמנה ואינם מתעצלים ומבטלים את זמנם היקר, וכן לפקוח עין על מלאכת הקילוף ולבדוק שהיא נעשית על הצד היותר טוב.

הייתה זו עבודה אחראית מאוד, שמתן שכרה הנהא בצידה.

ר' שמואל התאים לכך מאוד. דא-עקא, שעבודה זו היתה נעשית גם בשבת קודש. יום המנוחה היה ביום ראשון, שבו הערלים לא הגיעו לעבודה.

החיוב לעבוד בשבת היה תנאי הכרחי ובלעדיו לא היה ר' שמואל יכול לקבל את התפקיד. בעלי בית החרושת בבודפסט, ערלים גם הם, לא הסכימו בשום אופן להותיר יום עבודה ללא פיקוחו של האחראי.

הצליח מעשה שטן ור' שמואל נפל בפח. הוא שמר על כך בסוד מוחלט אולם מאז אותו היום והלאה נעדר ר' שמואל מביתו במשך כל השבוע, כולל יום השבת רחמנא ליצלן.

רק ביום ראשון היה ר' שמואל מגיע לביתו ונח קימעא.

הוא מאוד התבייש בכך ולא סיפר לאף אחד על כך שהוא נאלץ לעבוד בשבת. לבני משפחתו נימק את היעדרותו בתירוצים שונים ומשונים על כך שאינו מגיע לבית בשבת, אך את סודו האיום והנורא לא גילה.

בשבת הראשונה בה נעדר ר' שמואל מבית הכנסת המרכזי של העיר מאד, אמר רבה של העיר, בעל 'בית נפתלי', לעצמו: אולי מקרה הוא. שמא אינו חש בטוב או שהוא נאלץ לנסוע מהעיר.

כך בשבת השניה והשלישית. אך משהבחין הבית נפתלי כי ר' שמואל מדיר את רגליו בשבתות מבית הכנסת הוא החליט להתחקות אחריו ולברר פשר דבר.

לאחר בירור מקיף הצליח הבית נפתלי להתוודע לטיב העבודה שר' שמואל קיבל על עצמו והבין הטיב את אשר אירע:

ר' שמואל הפך למחלל שבת, רחמנא-ליצלן...

ביקש הבית נפתלי מאחד משכניו של ר' שמואל שיאיל לפנות אליו ביום ראשון הקרוב, כאשר הוא שב לביתו, ולהודיע לו כי רב העיר מבקש כי יכנס אליו.

ר' שמואל היה נבוך מאוד מהזמנה זו, אך ברירה לא היתה לו. כשליבו פועם בקרבו הגיע אל הרב שקיבלו בלבביות רבה, והזמין אותו לשבת מולו.

הבית נפתלי פתח ואמר בעקיפין:

"בשורה טובה שמעתי כי בחסדי הבורא מצאת עבודה הגונה כמנהל עיבוד העצים ביער. שמחתי מאוד על כך, הלאוהי כי תהיה לך פרנסה טובה בהרחבה.

אולם זאת ברצוני לדעת מכם:

כיצד אתה מתנהג לגבי שמירת שבתות וימים טובים? האם גם בימים קדושים ונעלים אלו אתה מצוי ביער יחד עם הפועלים?"

ר' שמואל החוויר, אולם התשובה כבר הייתה מוכנה בפיו:

"רבי יקירי, הלא הלכה פסוקה היא 'פקוח נפש דוחה שבת'. ובכן, מצוי אני במצב של פיקוח נפש מוחלט. מחויב אני להציל את נפשי בני משפחתי מגווע ברעב, ועוד יותר מכך, מחויב אני להציל את בתי הכלה מבזיון נורא שלא יתבטל שידוכה.

זו הסיבה שקבלתי על עצמי את תפקיד זה, שכן לא הייתה לי ברירה אחרת."

התחייך הבית נפתלי ואמר: "ידידי היקר, ר' שמואל, לצערי הגדול טעית בהבנת פסק הלכה זה, אך אין רצוני עתה לעסוק בזה. כל שאנכי מבקש ממך זה שתתן לי את הפרטים המדויקים של הנהלת בית החרושת בבודפסט, ואני שיש לי מהלכים בבודפסט, אפעל עבורך לטובה ולברכה, כך שלא תאלץ לחלל את השבת."

בנהל ר' שמואל מאוד ואמר: "רבי, מבקש אני מאוד ממעלתכם שלא תתערבו לי בענין זה ואל תפנו להנהלת בית החרושת.

הלא תדעו כי עמל רב נאלצו להשקיע כדי שאני אקבל את המשרה הזו. שורה ארוכה של אנשים עומדים מוכנים ומזומנים כדי להחליף אותי, אם אפוטר מעבודתי.

רבים הם הקופצים על משרה זו, וכשהנהלת בית החרושת תראה שאין הדברים מתנהלים עמי כראוי הם יפטרו אותי ללא הנד עפעף."

פיס הבית נפתלי את ר' שמואל ואמר לו: "הסר דאגה מליבך! מבטיח אני לך כי לא תזנק ממעשי ודיבורי כמלוא נימה.

אדרבה, אתה תוכל להמשיך לשמור על השבת כדת מחללו. ולא זו בלבד, עיניך תחזינה משרים שבזכות שמירת השבת יפתחו לך שערי ברכה וישועה ותזכה לשפע רב."

לאחר שכנועים רבים נאות ר' שמואל לתת את הפרטים לרב העיר שנפרד ממנו והודיעו כי בקרוב יהיה איש בשורה עבורו.

שיחה זו בין ר' שמואל לבית נפתלי התקיימה ביום ראשון, וכבר ביום רביעי הגיע הרב בכבודו ובעצמו לביתו של ר' שמואל עם מכתב מהמנהל הראשי של בית החרושת.

במכתב זה נאמר מפורשות כי משבוע זה והלאה יהיה ר' שמואל פטור מעבודתו בשבתות ובימים טובים!

לא זו אף זו: יעלו את משכורתו בעוד עשרה זהובים לכל חודש!!

זאת ועוד: הנהלת החברה תתן לר' שמואל באופן מיידי סכום של ארבע מאות זהובים כדי שיהיה בידו למען נישואי בתו בכבוד ובהרחבה, כאשר סכום זה יקוזז בהדרגה מדי חודש מהתוספת של המשכורת!!!

ר' שמואל הפך לאדם אחר לחלוטין. הוא חיתן את בתו בשמחה רבה, כשחתנו, אברך חשוב וירא שמים, ואף ילדים לו, נעימים ויקרים, סביב לשולחנו.

כמובן שר' שמואל הקפיד מאוד לשמור על כבוד השבת, ואת יום ראשון, שגם הוא היה לו כיום חופשי מעבודתו, קבע עתים לתורה.

איש זה הוא אנכי העומד לפניכם...", סיים האיש את סיפורו המרתק באזני כל האורחים באכסניה שביער בעטלאן שהאזינו באזניים כרויות ונפח פעור לתהפוכות חייו.

"ועתה הגידו נא לי: האם לא מהראוי שאכבד ככל יכולתי את משפחת מורי ורבי הבית נפתלי אשר הציל אותי ממוות רוחני ובזכותו אני חי באושר ובעושר.

לכן, כאשר בנו של מורי ורבי, נמצא כאן, בדין הוא שאפנה עבורו את מיטתי ואפנה לישן על המחצלת."

ומביא השפ"א גם את הדברים בשם זקנו הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זיע"א:

'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו. תיבת 'וישכחהו' מיותר. ויש לפרש, 'וישכחהו' קאי על יוסף, שיוסף שכח מה שאמר לשר המשקים, רק בטח בה' ולא היה לו סמיכה על שר המשקים, שהרי גם בעמדו לפני פרעה לא דיבר מזה כלל. ולא נענש רק על מה שאמר בתחלה זכרתי והזכרתי, שהש"ת מדקדק עם הצדיקים כאוט השערה.

וראה כיצא בזה בדברי החתם סופר שאף הוא מתנבא בסגנון זה (בספרו 'תורת משה'):

'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו. פירוש, לא זכרו בפיו לדבר ולספר ממנו כלל, ועל ידי זה יצא גם הוא מלבו של יוסף, וישכחהו יוסף לשר המשקים ונתיאש כלל מישועתו. ואז אחר היאוש והשכחה אז 'ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם', כי שוא תשועת אדם ולה לבד הישועה. ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו.

ומדרגה זו, אגב, אף גבוהה מהמדרגה הקודמת שמנינו והיא שיוסף פעל שישכח שר המשקים את הבקשה שביקש מעמו. עתה הדברים מכוונים אל תוככי ליבו של יוסף, שיכול היה בעודו בבור לקוות ולייחל בסתר ליבו שישועתו קרובה, כי הנה, אח לו בבית המלך - שר המשקים שהיה לרעו הקרוב בהיותו בבית האסורים, והוא נמצא זה עתה בודאי במעמד שבו הוא יכול להשפיע על המלך ולהביא לקיצור מאסרו ולשחרורו.

אך יוסף בבטחונו באלוקיו השכיח מליבו את הבקשה, עד שכאילו לא היתה כלל, ומידת בטחונו בה' לא נפגמה בכהוא זה. גם בתוך חדרי ליבו לא נותר זכר לאותה בקשה, כך שבטחונו בקב"ה היה מושלם. עתה אין פלא שיוסף הוא זה אשר שם בה' מבטחו ולא פנה כלל לעזרת אדם.

עבודה גמורה ומנוחה

ולאחר שנוכחנו לראות את שתי הדרכים שסללו צדיקים בביאור תיבת 'וישכחהו', הן זו ששר המשקים שכח את בקשתו של יוסף וזאת לאור תפילתו של יוסף הצדיק שביקש כי ישכחהו, או שיוסף הצדיק הוא שהסיר הדבר מליבו שלו, נוכל להעמיק ולומר ששני הפירושים עולים בקנה אחד: להודיענו רוממות מדרגתו של יוסף הצדיק במידת הבטחון, עד שחז"ל הצביעו עליו במדרש כשהם קוראים עליו את הכתוב 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו'.

ונוכל להוסיף על האמור ביאר נוסף בכפל לשון הכתוב 'ולא זכר' - 'וישכחהו', והוא שאב להשמיענו כאמור ששר המשקים לא זכר את יוסף וישכחהו, אך רצון הכתוב להודיענו שלא היתה זאת שכחה בעלמא. היתה זו שכחה גמורה ומוחלטת, שכחה שאין בה אפילו שמץ של זכרון, וכל זאת לאחר שיוסף מחק ומחה מליבו כל שריד של זכרון לאותה בקשה.

וכפי שאנו רואים בדברי הכתוב (בראשית מא יב): 'וְיֵשֶׁם אֶתְנֵן נָעַר עֲבָרִי עֶבֶד לְשֵׁר הַטֶּבְחִים וְיִסְפְּרוּ לָנוּ אֵת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ פְּחֲלָמוּ פֶתֶר, וְפִירֵשׁ רִשְׁי: 'נַעַר' - שוטה ואין ראוי לגדולה. 'עבד' - אפילו לשוננו אינו מכיר. הרי לנו, שכאשר עומד שר המשקים מול פרעה, הוא שוכח לגמרי מיוסף הצדיק ואף מזלזל בו.

ולמה? הרי מי כמותו ראה שידוע אותו נער עברי לפתור חלומות, וכאשר פתר כן היה, והוא עוד מבקש להביאו כעת לפני פרעה שיפתור את חלומו. ומדוע אם כן הוא עושה אותו ללעג וקלס, מזלזל בו, מקטיין אותו וממעית בערכו?

אלא שכל זאת בא לו מפני שיוסף הצדיק אכן התחרט וניחם על בקשתו שבטח בו ושם באדם מבטחו. לזאת בא הכתוב והעיד 'וישכחהו', ולהודיענו בא כי מאחר שכל ימיו היה יוסף מצטיין כל כך במידת הבטחון המופלג שהיתה בו, על כן נתקבלה בקשתו ורצונו הטהור, וסובב הקב"ה שתהיה השכחה של שר המשקים שכחה מוחלטת וגמורה כל כך, עד שלא יהיה שום צד שהישועה באה ממנו.

וכך, בעומדו לפני פרעה מספר אמנם שר המשקים על יוסף, על כך שמומחה הוא מאין כמותו בפתרון חלומות, אך בה בעת ובאותה נשימה הוא עושה כל מאמץ בכדי להרוס את תדמיתו של יוסף והוא מציג אותו כנער שוטה שאינו ראוי לגדולה, עברי שגם את לשונינו אינו מכיר, עבד שאסור לו לעלות לדרגת מלוכה. כך שעתה, כאשר פרעה יקרא ליוסף ויגאל אותו מבור האסורים, נדע בבירור את גודל צדקותו שהדבר היה רק משום שהוא בטח בה' ללא דנדוד קל של השתדלות אחרת, וכי אכן לשר המשקים לא היה כל יד בשחרורו וגאולתו מן הבור...

ואם כן, כמה מתאים לומר עליו את דברי הכתוב, כפי שמופיע במדרש: אשרי האיש אשר לא פנה אל רבנים ושוטי כזב. שכן גם אם יוסף פנה לשר המשקים, אך לא נותר מבקשה זו כל שריד וזכר. ואדרבא, כאשר זכר סוף סוף שר המשקים את יוסף, הוא זכרו לרעה ולא לטובה.

לשמיעת השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

ספר ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה תשובה ממורינו הרב שליט"א

עשה שליח לנר חנוכה ונשתתף בפריטי והשליח טוען שלא נתכוון להוציאו ידי חובה

דיני ממונות, על כן נפרט הדבר בעז"ה לפי האופנים שיש לדון בהם:

דין אכסנאי ודין בעל הבית

עיקר מצות הדלקת נר חנוכה היא 'נר איש וביתו' (שבת כא:), שבעל הבית מדליק נר אחד עבור כל בני הבית, אמנם אכסנאי שמתארח אצל בעל הבית אינו ממש כאחד מבני הבית, וכדי שיהיה לו חלק בפרסום הנס הוא צריך שיהיה לו חלק בהדלקה על ידי שהוא משתתף בפרוטה עם בעל הבית בהדלקה (שבת כג:), ואם אשת האכסנאי מדליקה עליו בביתו אינו צריך להשתתף, שהרי בהדלקת אשתו נחשב שגם הוא הדליק בביתו.

ונחלקו הראשונים באופן ששני בעל בתים גרים בבית אחד, האם מוטל על כל אחד מהם חיוב נפרד להדליק לבדו, או שגם בהם נאמרה הקולא שיכולים להשתתף ביניהם ולהדליק נר אחד.

בשבלי הלקט (סימן קפה) ותניא (סימן נה) הביאו את תשובת רש"י (סימן מה) שכתב: 'שני בעלי בתים היו בבית אחד, והצריכם רבינו רבי דוד הלוי זצ"ל להדליק ב' נרות זה בפתח זה וזה בפתח זה, אבל שאר רבותינו אומרים אין צריכין בבית אחד אלא להשתתף יחד.' וכ"כ המאירי (שבת כג:) בשם חכמי התוספות שיכולים או להדליק שניהם או להשתתף, וכ"כ הארחות חיים (ח"א חנוכה ס"ק יד) בשם בעל המאורות. אבל במגיד משנה (חנוכה פ"ד ה"ד) כתב כדעת רבינו דוד הלוי שצריכים להדליק שניהם.

בלבוש (סימן תרעו סעיף א) פסק מדעת עצמו שאין צריכים להדליק שני נרות, ודי המשך בעמ"ב

מעשה בשני בחורים ששכרו יחד דירה לימי החנוכה בעיר ירושלים. באחד מימי חנוכה אמר ראובן לשמעון, כי מאחר ומסיבה כלשהיא הוא מתעתד לשוב מאוחר ולא יספיק להדליק את הנרות בזמן, על כן הוא מבקש ממנו שיוציאו בהדלקתו, שהרי החיוב מעיקר הדין הוא 'נר איש וביתו' - נר אחד לכל בית, ונתן ראובן לשמעון בעד זה כמה מטבעות כדי להשתתף אתו בקניית השמן והפתילות, שמעון הסכים והלך וקנה השמן והפתילות.

אולם, לאחר ששב ראובן אל הדירה באישו לילה, אמר לו שמעון כי לבסוף חזר בו ולא הדליק את הנרות גם עבורו, לפילאתו של שמעון, מדוע חזר בו ולא עמד בסיכום אתו; השיב ראובן ונימק את חרטתו, שנמלך שוב בדעתו וחשב שראוי יותר לעשות את המצוה לבדו ללא שותפים, ולא רצה להפסיד לעצמו מצוה חביבה זו, והרי הוא נכון להשיב לראובן את כספו.

קעת נפש ראובן בשאלתו, אם נאמן שמעון לומר שלא התכוון להוציאו, כי מצד אחד יש לומר שאחרי שעשאו שליח ואף נתן לו המעות לקנות השמן והפתילות, א"כ 'חזקה דשליח עושה שליחותו' והרי נרות חנוכה הם שלו ואינו נאמן כלל לומר שלא הדליק גם עבורו, אך מאידך יתכן שכיון שהוא עומד לפנינו ואומר שהרע בשליחותו, אם כן הורעה חזקתו וביטל החזקה ששליח עושה שליחותו. ויש לדון איפה, אם יצא בהדלקתו או לא או שהוא מחויב להדליק בעצמו.

תשובה:

בנידון זה יש לדון בכמה וכמה פנים. חלקם מצד הלכות נר חנוכה וחלקם מצד

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

אמר על הניסים בברכת 'רצה'

באחד מימי החנוכה טעיתי ואמרתי 'על הניסים' בברכת רצה קודם 'ותחזינה', האם זה נחשב להפסק ועליו לחזור שוב על ברכת 'רצה'? וכן הסתפקתי האם זה פוסט אותי מלומר 'על הניסים' בברכת מודים?

ת. אמירת 'על הניסים' בברכת רצה אינה הפסק בתפילה ואינו צריך לחזור על ברכת רצה! אמנם, אם נזכר בטעותו בברכת מודים, יחזור ויאמרו שנית במקומו כתקנת חז"ל².

טעה והדליק קודם פלג המנחה

יהודי עובד ה' התחיל בעבודת הדלקת המנורה בערב שבת סמוך לפלג המנחה, וכאשר ראה שהגיע זמן 'פלג המנחה', ברך את הברכות בכוונה והדליק הנרות. מיד כשסיים את ההדלקה העירו חברו שרק קעת בדקה זו מגיע 'פלג המנחה', האם עליו להדליק שוב? אם הדין שעליו לחזור ולהדליק האם עליו לברך פעם נוספת כיון שבירך לפני הזמן, או שמאחר ולא הסיח את דעתו ולא הפסיק בדיבור והוא עדיין עומד לפני הנרות, הברכה הראשונה תחול על מה שידליק שוב?

ת. הדלקה קודם זמן 'פלג המנחה' אינה מועילה

וברכותיו לבטלה. ולכן יש לכבות את הנרות ולהדליקם שוב בברכה לאחר זמן 'פלג המנחה'³, ואף שלא הסיח את דעתו מהברכה הראשונה⁴.

ליטול ידיים לסעודה בחנוכה כדי להודות ולהלל

באחד מלילות החנוכה רציתי לאכול מציות לארוחת ערב, אך חשבתי שאולי עדיף ליטול ידיים לסעודה כדי לומר 'על הניסים' בברכת המזון, האם יש עניין להקפיד על כך?

ת. אין חובה לאכול סעודה בחנוכה⁵. אמנם הרמ"א כתב שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, ובפרט אם מזמרים שירות ותשבחות שהיא סעודת מצוה⁶, המשך בעמ"ב

בהם היא סעודת הרשות, שלא קבעו למשתה ושמתה. ונאמרו בזה כמה טעמים: הלבוש (ס"ב) כתב שבחנוכה לא רצו להרוג אותם ועיקר הגזירה היתה להמיר דתם ולכך תקנו רק על ההודות ולהלל, אבל בפורים הגזירה היתה להשמיד ולהרוג את הגוף ולכך תקנו גם משתה ושמתה. המאמר מרדכי (סק"ג) והמחזיק ברכה (סק"ד) כתבו שבפורים באה עיקר הישועה ע"י משתה שעשתה אסתר, אבל בחנוכה היה הנס בנרות המנורה. הבני יששכר (ח"ב מאמר ד' אות קכד) כתב עוד טעם ע"פ המבואר בגמרא (תענית כ"ג:) שאין נהנים ממעשה ניסים, ולכן חנוכה שנעשה בו נס בכך השמן לא נתקן לסעודה ומשתה ושמתה, ורק להודות ולהלל.

6 והטעם כתב הדרכי משה (אות א) מהמדרש (פסיקתא רבתי פ"ו אות א) לפי שנגמרה בו מלאכת המשכן והמתין הקב"ה בהקמתו עד חודש

שברך 'לישב בסוכה' עבר סוכות מבעוד יום שאינו יוצא בזה וצריך לחזור ולברך כשתחשך. וראה בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' ג' ח"ח סי' רכז) שהוכיח מדברי הנודע ביהודה (תניניא, י"ד סי' קפז) שאינו יכול לברך ברכת המצוה קודם זמנה, כי אין יאמר 'יצונו' ועדיין לא נצטווה. וכתב בטעם הדבר על פי מה שכתב הריטב"א (פסחים ז:) 'שברכת המצוה היא עבודת הנפש וראוי להקדימה למעשה המצוה שהיא עבודת הגוף', וביאר בזה שברכת המצוה היא כמו הנשמה של המצוה, והפעולה של המצוה היא כגוף המצוה, ולכן צריך שתהא ברכת המצוה בזמן החיוב, שהרי הגוף והנשמה אחד הם ואינם שייכים קודם זמן החיוב. וראה עוד בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימני קסו, קסא, קסב) שהאריך להוכיח כן.

5 שו"ע (פ"ו תרע ס"ב): 'ריבוי הסעודות שמרבים

3 כך כתב השער הציון (פ"ו תרעב סק"ד) וז"ל: 'אם הדליק קודם פלג המנחה צריך לכבותה ולחזור ולהדליק, והכוונה לחזור ולהדליק בברכה, כיון שברכתו הראשונה היתה לבטלה. וכן הביא להדיא בבאור הלכה (סימן רסג ד"ה מבעוד היום) בשם ספר עולת שבת (שם סק"ד) לענין מי שהדליק נרות שבת קודם פלג המנחה שצריך לכבותם ולחזור ולהדליקם בברכה, וכן כתב בדרך החיים (סימן נ"ט).

4 שכיון שבירך בזמן שאינו ראוי להדלקה ברכתו לבטלה, ואינו יוצא בה ידי חובתו אף שלא הסיח דעתו עד הזמן הראוי לקיום המצוה. כן כתב בגליון מהרש"א (י"ד סי' ט) על דברי הש"ך שם סק"ו) במי שברך בערב פסח סמוך לחשיכה 'על אכילת מצה' ואכל מצה כשתחשך, שמסתברא שאינו יוצא בברכתו. וכן כתב הביכורי יעקב (פ"ו תולט ס"ק כב) שמי

1 כן כתב החיד"א (שו"ת יוסף אומץ סי' ח), וכן הביא השער הציון (פ"ו תרפב סק"ד) בשם עיקרי דינים (פ"ו לה אות לה), והכף החיים (שם סק"ח).

2 כן פסק הגאון רבי חיים אבולעפיא (שו"ת נשמת חיים חלק א"ח סימן ו), והוכיח כן כמה שכתב המגן אברהם (פ"ו ק"ט סק"ד) בשם טעה השליח ציבור ואמר ביום התענית את ברכת עננו קודם ברכת ראה נא בעינינו, שחזרו ואמרו במקומו קודם ברכת רפאנו. אכן הפרי מגדים (שם א"א סק"ד) הניח את דברי המגן אברהם בצריך עיון, וכ"כ הישועות יעקב (פ"ו ק"ט סק"א) והמגן גיבורים (שם) שאינו חוזר לאומרה. אך יש לחלק דשאני התם שיש חשש ברכה לבטלה כשחזור והוא אין צריך לחזור, מה שאין כן כאן. וכן הסכים לדינא החיד"א (שו"ת חיים שאל חלק א סימן עה אות א) שחזרו ואמרו 'על הניסים' בהודאה, וכ"כ בשו"ת רב פעלים (ח"ג א"ח סי' לט).

במה שישתתפו שניהם בהדלקת נר אחד, א"כ הם מבקשים להיות מן מהדרין מן המהדרין. אמנם בפרי חדש (שם סעיף א) כתב ע"פ המגיד משנה שצריכים להדליק שני נרות מעיקר הדין. בפרי מגדים (א"א שם ס"ק ג) כתב לדון בדבר, ושוב הביא (שם ס"ק ה) מה שכתב הפרי חדש ע"פ המגיד משנה, ונראה שכן תפס לעיקר (וכ"כ בפשיטות בסימן תרע"א ס"ק א').

בביאור הלכה (סימן תרע"א סעיף א ד"ה עמו) הביא את ספק הפרי מגדים, וכן מחלוקת הלבוש והפרי חדש, ומחלוקת שבלי הלקט והמגיד משנה, ונראה שלא הכריע בדבר. אלא שלגבי איסור השתמשות בנר חנוכה גם לא כדי להדליק נר חנוכה אחר שהוא רק הידור, פסק המשנה ברורה (סימן תרע"ד ס"ק י) כהפרי מגדים (שם ס"ק א') דמאחר ששני בעל בתים הדרים בבית אחד צריכים להדליק שני נרות, נמצא ששני הנרות הם עיקר המצוה ואינם רק הידור, ומותר להדליקם זה מזה.

וליישב הדבר נראה, שבוודאי עיקר דעתו שאין הכרעה במחלוקת ראשונים זו, אלא שלגבי איסור הדלקת נר מנר, כיון שאפילו הדלקת נר של הידור מותרת לגמרי מעיקר הדין ורק שנהגו להחמיר (כלשון הרמ"א שם), בזה סמך על השיטות שלשני בעל בתים בבית אחד יש חיוב גמור לגבי שאין צורך להחמיר את המנהג.

ולכן לכתחילה וודאי היה ראוי ששני הבחורים ישכרו דירה יחד, ידליקו כל אחד בפני עצמו, ולא ישתתפו אחד עם השני בהדלקתו. אך נידון שאלה זו הוא בדיעבד, שכבר נשתתף עם חבירו, ולאחר מעשה טוען שלא כיוון להוציא.

שליח שקנה ממעות משלה ואומר שקנה לעצמו

אכן תחילה יש לדון מצד דיני ממונות, מאיזה מעות קנה שמעון את השמן והפתילות. והנה אם השתמש לקניית השמן והפתילות רק במעות שהביא ראובן, נחלקו הראשונים אם זכה בשמן והפתילות לעצמו ורק ממון הוא חייב לראובן, או שהשמן והפתילות של ראובן.

כתב האור זרוע (ב"ק סימן תי"ג) מעשה בעיר פראג בראובן שנתן מעות לשמעון לקנות לו סחורה מסוימת, והלך וקנה סחורה אחרת, וטוען שקנה לעצמו, ולכך שינה. ודן מורי רבי יצחק בר מרדכי זצ"ל שכל הריווח לשמעון, והוכיח כן מגמרא ב"ק (ק:), רק הקשה מפני מה יהיה נאמן שמעון לומר שגזל את המעות לעצמו, והרי 'לא משווי איניש נפשיה רשיעא', וכתב ליישב ע"פ דברי רבינו אפרים שזה נאמר רק לגבי חיוב מיתה, אבל לגבי ממון נאמן אדם לומר שגזל ולזכות הרויח לעצמו.

האור זרוע כתב בדעת עצמו שכלל אין כאן 'משווי נפשיה רשיעא' שהרי לא לקח את המעות על דעת לגזול, אלא מתוך מחשבה ליתן מעות אחרות תחתיהם, והרי בלאו דלא תגזול אנשים טועים לסבור שהוא לא נאמר באופן שבכוונתו להשיב מעות אחרות תחתיהם, ונמצא שאינו משיע עצמו רשע.

שוב הקשה האור זרוע, כיון שמעון לא קנה את המעות לעצמו רק קנה במעות של ראובן את הסחורה לעצמו, כיצד זכה בסחורה, והרי המוכר לא נתכוון למכור רק לבעל המעות ושמעון אינו בעל המעות, וכתב ליישב דמאחר ששמעון מכוון לגזול את המעות לקנות לעצמו, גם המוכר מוכר לו כבעל המעות.

הרשב"א (ב"ק קב: ד"ה ושמינין) הביא להוכחת הריב"ם ששליח שקנה לעצמו זכה בסחורה ונתחייב רק במעות, אך כתב שהשליח אינו נאמן לומר שגזל את המעות, אלא אם כן יש לו עדים שאמר לפניהם שהוא גזול את מעות השליח, אז נאמן להחזיק את הסחורה לעצמו. ושוב הקשה הרשב"א (שם ד"ה ואם נפשך) ממה שמצאנו (ב"ק עד.) בשליח של שלשה בני אדם לקנות עבורם במעותיהם, והשליח קנה במעות רק עבור אחד מהם, שהסחורה שייכת לשלשתם, ומכאור שאין אדם יכול לקנות לעצמו במעות של המשלה. וכתב לחלק שהמוכר אינו מוכר רק או לבעל המעות או לקונה שלפניו ואפילו אינו בעל המעות, אבל אינו מוכר לאדם שאינו לא בעל המעות ולא הקונה שלפניו, ולפיכך השליח אינו יכול לקנות את הסחורה עבור אחד מן השלשה, ורק כאשר הוא קונה לעצמו, הגם שעשה עצמו רשע וגזל המוכר מוכר לו

אך כאשר אוכל כמו שרגיל מידי לילה בביתו, לא מצאנו שיש ענין בכך.⁷

לנקות כוסיות הדלקה שהשחירו

אני מודליק את נרות החנוכה בפתיל צף בתוך כוסיות זכוכית, מצוי לפעמים שנדבק פיח מהנר בדפנות הכוסיות והיא משחירה מעט, האם עלי לנקות את הכוסיות לפני ההדלקה?

ת. ראוי לנקות את הכוסיות לפני ההדלקה.⁸

הדלקה בכוסות זכוכית במנורת כסף

לכבוד נישואי קיבלתי מחמי מנורת כסף יפה ומהודרת כדי לקיים בה את מצוות הדלקת הנרות בימי החנוכה. האם יש עדיפות להדליק בתוך בית הקיבול של המנורה עצמה או שאפשר להניח שם כוסיות זכוכית ולהדליק בהם?

ת. יש מן הפוסקים שכתבו שאין ראוי להדליק בזכוכית אלא במנורה עצמה, כדי שלא להפסיד את מעלת ההדלקה בכלי כסף ממש.⁹ בנוסף, יש הסוברים שנדרש דין כלי בנרות חנוכה, וכוסיות זכוכית שאינן עומדות בפני עצמן אינן נחשבות כלי.¹⁰ מאידך, יש אומרים שהכוסיות בטלות לגבי מנורת הכסף, ובפרט שתפקידן

לשמש את המנורה ולשמרה.¹¹ ואלו המדליקים בפתיל צף, יש גם טעם נוסף שעדיף להדליק בזכוכית, כדי שיראו את האור דולק עד גמר ההדלקה.¹² ונראה שכיום, שהכוסיות עשויות כדי להשתלב בתוך מנורת הכסף, אפשר לסמוך על כך שהן נחשבות כחלק מן המנורה עצמה וטולות למנורת הכסף, וההדלקה באופן זה נחשבת כהדלקה בתוך המנורה ממש. ובפרט שיש אנשים שעלולים שלא להדליק באופן הראוי מחשש פגיעה במנורה, ובדרך זו אדרבה ידליקו ביותר הידור שיתנו שמן כשיעור, וגם השמן ניכר ונראה. וכמו שנהגו כן גם לגבי נרות שבת שמניחים כוסיות זכוכית בכלי הכסף, וההידור מצוה הוא בקני הכסף שמפארים את המצוה.

הדלקת נרות חנוכה בשמן שביעית

קיבלתי ארגז שמן זית משובח תוצרת הארץ, אך השמן קדוש בקדושת שביעית. חשבתי להשתמש בו להדלקת נרות חנוכה כדי לקיים בו עוד מצוה, השאלה היא האם הדבר מותר?

ת. סתם הדלקת נר מותרת בשמן של שביעית,¹³ ולכן מותר להדליק בשמן זה נרות שבת.¹⁴ לגבי נר חנוכה נחלקו הפוסקים ונכון להחמיר.¹⁵

הרבה מהראשונים [תוס' (פסחים נב: ד"ה מתבערים), רמב"ן (ע"ה" ויקרא ה: ז), סמ"ג (עשין קמו-קמח)] שאם הפקיר את פירות השלש שביעיות בזמן הביעור יכול לחזור ולזכות בהם. אך דעת הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ו ה"ג) שכאשר מגיע זמן הביעור, אם היו לו פירות מרובים מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד, ואם לא מצא אוכלים בשעת הביעור, שורף באש או משיך לים המלח או מאבדן בכל דבר שמאבד, ויש שכתבו (אור לציון שביעית פ"ג תשובה ד) שכן ראוי לבני ספרד לנהוג, ולפי זה אי אפשר להדליק בשמן שביעית אחר זמן ביעורו. אמנם, הגר"ע יוסף כתב (ביעור אופר ח"ט א"ה ס' ק) שגם בני ספרד נהגו להלכה שלא לשרוף פירות שביעית לאחר זמן ביעורם, אלא להפקירם וכדעת הראשונים הנ"ל, והביא שם שכן כתב החיד"א (ברכי יוסף י"ד ס' שלא ס"ק).

15 הריד"ב (בגהות פאת השלחן פ"ה ה"ט) כתב לאסור להדליק בשמן של שביעית, כי מאחר שאסור להשתמש ולהנות לאור נרות חנוכה, הרי הוא עובר על ציווי התורה של 'לאכלה ולא להפסד'. וכן כתבו בשו"ת לבושי מרדכי (ממח"ד סימן ג) ובשו"ת מהר"ש ענג'לי (ח"ב סימן ד), וכ"כ הגאון ר"מ קלייר בספר תורת הארץ (ח"א פ"ח אות נו), פתחי שערים (שבת כא.), מהר"ם אריק (ש"ת אמרי יוסף ח"א סימן ק), דרך אמונה (ביאור ההלכה שמיטה ויובל פ"ה ה"ח) בשם החזון איש, שו"ת שבט הלוי (ח"א סימן קפ"ג), מועדים וזמנים (ח"ב סימן קמ"ה). אמנם דעת הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ש"ת מנחת שלמה סימן מב) להתיר להדליק בשמן של שביעית כיון שנהגו שאינו יושב בחדר השוחר [והנאה זו מותרת בנר חנוכה (מ"א ס' תריע"א ס"ק)]. ושער הציון שם ס"ק (ה"ה), ועוד שיש לו דעות המצוה שמפרסם הנס על ידי הדלקת הנרות. וכן כתב בשו"ת קנין תורה (ח"ב סימן ז), וכן דעת הגאון רבי אבא שאול זצ"ל (אור לציון שביעית עמוד מב) והנה להתמיר, יש לציון דלהנהיגם כדעת הרמב"ם שהאבנו לעיל, היינו דוקא קודם זמן הביעור.

כלי עצם יא. כלי חרס מצופה באבר [עופרת] יב. כלי חרס בלתי מצופה יג. קליפות רימון יד. קליפות אגוז טו. קליפות עץ האלון, וכן הביאו בשו"ת השדי חמד (ענינת חנוכה אות י) והכ"ץ החיים (פ"ה תריע"א ס"ק), ולפ"ז כתב השבט הלוי (ח"ב ס' ק) שכשמדליק בכוסיות זכוכית מפסיד את מעלת ההדלקה בכלי כסף שקודמת הרבה בחשיבותה לכלי זכוכית.

10 חסד לאברהם (שם) בשם כתב יד שמצא, והוא קונטרס הלכות חנוכה לרבי יצחק סגי נהור בנו של הראב"ד, וכתב שם שדברים אלו מסר לו אליהו הנביא זכור לטוב. וכן הוכיח מכמה ראשונים בשו"ת אבני נזר (א"ח ס' תק). אמנם שאר הפוסקים לא הזכירו כן שכלי יהיה לעיכובא בנרות חנוכה, וכל משמע מדברי המשנה שמרכיבים עליהם (ס"ק ח) שדן על אלו המדליקים בנרות שעוה המודבקים בכותל, ולא נגע כלל בזה שצריך כלי.

7 כ"כ כתב הגר"ש אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פ"ו הערה 17).

8 תשובות והנהגות (ח"ה ס' רכג אות א).

9 כמו ששינו במסכת שביעית פ"ה (מ"ג) 'קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר', וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה ה"ח), ומקורו מתורת כהנים (ב"ר פ"ה א פ"א) שדרשו על הפסוק (ויקרא ה: ז) 'תהיה כל הבואתה לאכול' אף להדלקת הנר.

10 תורת הארץ להגאון ר"מ קלייר (ח"א פ"ח אות מז), דרך אמונה (שמיטה ויובל פ"ה ס"ק פט). אמנם יש שאסרו בזמנינו שיש אור מהחשמל, כיון שאין הנר מביא הנאה ועונג ושרגא כביהרא מאי אהני ואין בנו כ"א כבוד ונוי (תורת הארץ שם), אך להלכה הסכימו הפוסקים להיתר כיון שיש בכך תוספת אור, ובפרט אם מניחים במקום בולט ונראה לעין שזה מרבה את הנאת האדם (וראה ש"ת משנת יוסף ח"ד א"ח ס' לד).

יש שכתבו שכל זה דוקא קודם שהגיע זמן הביעור, ואולם לאחר שערב זמן הביעור, אזי לבני אשכנז אין שינוי ואם הפקיר את השמן מותר להדליק בו, ולפי שנקטינן לדינא כדעת

ניסן, ושילם לחודש כסלו את ימי החנוכה, וכן משום חנוכת המזבח בימי חשמונאים.

7 אמנם יש לציין מה שכתב הרמ"א בהגהותיו על המרדכי (פסחים ס' תרה) וז"ל: 'ועוד הרי בכל סעודה אומרים על הניסים ומהללים להקב"ה על הנס ועל גבורתו והוי פרסום הניסים', ולפי זה יש אולי יש ענין אפילו בסתם סעודה שאוכל בביתו שיאמר בה על הניסים. וראה בהליכות שלמה (מועדים פ"ו הערה 21) שכתב טעם למה שנהגו בימי החנוכה לאכול סופגניות וכדומה שהם מאכלים שמרכיבים עליהם ברכת מעין שלש, לפי שבחנוכת בית חשמונאי טיהרו את כל המקדש ואילו את אבני המזבח ששיקצום היוונים לא ידעו לטהרם וגונום, והצטערו על כך, ולכן נהגו להמליץ שמרכיבים עליהם ברכת מעין שלש שבה מזכירים 'דחם נא וכו' ועל מוצקתך, משא"כ בברכת המזון שלא מוזכר בה המזבח ביחוד.

8 הגר"ש אלישיב (הובא בפניני חנוכה ע"מ קמ"ב), ולפי ששמן שנפל לתוכו שריים מהפיח של הפתילה חסר בו בידעור, שאינו כמו השמן של מנורת בית המקדש שפסול באופן זה, וכן כתב הגר"ח קנייבסקי (פסקי שמועות ע"מ ק"ה). אמנם הגר"ש קמניצקי (קובץ הלכות, חנוכה פ"א ס"ב והערה כז) כתב שלכלוך שנדבק בכוסיות ע"י השמן והפתילה וההדלקה בלילה שעבר, הרי זה שיורו מצוה ואינו מאוס כלל [כמו זה חרס שפסק השול"ע (פ"ה תריע"א ס"ג) שהוא מאוס ואין מדליקים בו שם]. ולכאורה יש לדייק שלא כדבריו שמה שכתב בשו"ע (שם ס"ד) שאין צריך להחליף את הפתילות מידי לילה, ובמשינה ברורה (ס"ק לא) כתב טעם לפי שהם יותר נוחים להדלקת כשהם מודלקים כבר, ולא כתב משום שיירי מצוה.

9 בחסד לאברהם (אוליא, עין הקודר נהר נח) הביא שיש ט"ו מיני כליים ראויים לנר חנוכה וכל הקודם משובח: א. כלי זהב.

ב. כלי כסף ג. נחושת קלל דומה לזהב.

ד. נחושת אדום ה. כלי ברזל ו. כלי ברזל ז. עופרת ח. כלי זכוכית ט. כלי עץ י.

הביא במשנה ברורה (סק"ד) לענין אחד שהדליקו עליו בביתו ורוצה לברך, שלדינא אין לנהוג כן להדליק בברכה, אלא אם כן יאמר בפירוש שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו.

ודנו בזה הפוסקים מדוע לא הוי ברכה שאינה צריכה, ובאמת דעת הבית יוסף דהוי ברכה שאינה צריכה שהרי כבר יצא בהדלקתה. ובברכי יוסף (סימן תרע"ו סק"ב) כתב לבאר דעת הבית יוסף שאפשר לחלק בין חנוכה לשאר מצוות, שבכל המצוות בשעת אמירת חבירו הברכה הדבר תלוי בו שצריך לכוון לצאת בברכות חבירו, ואם לא כיון לא יצא, אף אם יכוון המברך להוציא, וכיון שבו תלוי הדבר אם לא כיון לצאת וברך לעצמו לא הוי ברכה שאינה צריכה, אבל בנרות חנוכה אין תלוי בכוונתו כלל, ובין אם יכוין לצאת בהדלקת אשתו, בין לא יכוון, יוצא בהדלקת ביתו, וממילא הוא יוצא, ואם מברך הוי ברכה שאינה צריכה.

ויסוד דבריו לחלק שכאשר המצוה ממילא קיימת עבורו, בעקירת קיום המצוה ממנו ועשייתה לבדו, הוא נכנס לגדר ברכה לבטלה. אבל באופן שמצד עצמו אין קיום המצוה עומדת לו, רק צריך לכוון לצאת בה, רשאי האדם שלא להכניס עצמו בכוונה לקיים המצוה על ידי חבירו, ולקיימה בעצמו.

ומבואר דמה שהבעל יוצא בהדלקת אשתו, אינו דומה לשאר המצוות שאדם מקיים על ידי חבירו, כי עצם זה שהאשה מדלקת בביתו נחשב כקיום המצוה על ידי הבעל, ולדבריו נראה פשוט שהוא הדין האשה אינה צריכה לכוון להוציא את הבעל בקיום מצוות הדלקת נר חנוכה אלא עצם זה שהיא מדלקת בביתו, הוא קיום מצוה עבורו.

וכיון שמצאנו בבעל ואשתו שצריכים להדליק בבית אחד, בהדלקה של אחד מהם האחר מקיים את המצוה גם בלי כוונה מיוחדת להוציא את חבירו בקיום המצוה, יש לדון גם בנידון דידן ששני בעל בתים הגרים בבית אחד, שצריך שיהיה מתכוון שלא להוציא את חבירו, אבל כל שהדליק בסתמא, הרי הוא יוצא אפילו ללא כוונה מיוחדת. אך באמת שאין הדברים שווים, כי לבעל ואשתו יש מעיקר הדין רק חיוב אחד להדליק נר חנוכה, ולכן לא מצאנו חומרא לאשה שתדליק נרות חנוכה בעצמה (משנ"ב סימן תרעה סק"ט). משא"כ שני אכסנאים הדרים בבית אחד, לכל אחד מהם יש חיוב נפרד בהדלקת נר חנוכה, ומטעם זה נחלקו הראשונים האם כל אחד מהם חייב להדליק בפני עצמו, או שהם רשאים לקבץ עצמם לקיים שניהם את חיוב ההדלקה בבית אחד, אבל לכולי עלמא יש בהם הידור מצוה של המהדרין מן המהדרין להדליק כל אחד נר חנוכה בנפרד. ומשכך אם בעל הבית אחד הדר בבית מדליק עבור עצמו, אין ההדלקה מעצמה מתייחסת גם לחבירו להיחשב עבורו כקיום מצות הדלקת נר חנוכה, וצריכים כוונה להוציא את חבירו. ויש לעיין בכל זה לדניא.

אם כיוון בפירוש שלא להוציא

והנה באופן שאמר בפירוש שאין בכוונתו להוציא בזה נראה פשוט דלא יצא, וא"כ שליח שטוען שנתכוון להדיא שלא להוציא, אע"ג דאמרין חזקה שליח עושה שליחותו, מכל מקום זה אינו אלא שבסתמא תולים עשה שליחותו, אבל לא כשאומו מפורש שלא עשה שליחותו. אמנם בבתיבות (ח"מ סימן קפ"ג סק"ג) כתב שחזקה שליח עושה שליחותו חזקה אלימתא היא, ואינו נאמן לומר שלא עשה שליחותו.

אלא שיש לחלק שהחזקה היא שהשליח עומד בדיבורו לעשות שליחות המשלח ושלל לבטלה, אבל כאשר קיום השליחות יש בו איסור או ביטול מצוה נראה דנאמן השליח לומר שלא קיים השליחות, ובנידון דידן הן ביאר השליח מה שלא עשה השליחות משום שחשש שבזה לא יקיים את המצוה בעצמו, וכבר נתבאר לעיל שאכן כדבריו כן

המשך בעמ' ד'

מתי נתערבו המעות, אלא אע"פ שנתנו לו בעלי המעות שלשתן כל אחד בפני עצמו צרור וחתום, מ"מ מאחר שיערב אח"כ השליח מעות שלשתן ומדמי העירוב קנה, המקח של כולם, ואף על פי שדעת השליח היה שהקנין יהיה לאחד מהם, וגם דאם על עירוב השליח וקנה במעותיו של אחד, היה שלו לבדו, אפ"ה השתא דעירבם הוא לכולם.

ומעתה, לדעת הרמב"ם ולהכרעת השו"ע, לענין דיני ממונות, אם קנה במעות המעורבים, הו"ל השמן והפתילות של שניהם. אמנם הרמ"א (ס"א) פסק כדעת רבינו יעשיה (ב"ק עד. הו"ד בטור שם) שאפילו מסרו לו את המעות מעורבים, רשאי השליח להפריד את החלקים ולקנות רק לאחד מהם, ולכן אם פירש בהדיא שקנה לאחד מהם, הרי שחזר בו משליחות האחרים וזכה זה שקנה לו. והגם שלשון הרמ"א הוא באופן שאמר בפירוש שקנה רק לאחד מהם, מ"מ כבר פסק הסמ"ע (סק"ב) דלאו דוקא, דאין הכי נמי אם חזר בו בדעתו ובמחשבתו, יכול לחזור בו משליחותו, וא"כ אם חזר בו לפני הקניה, ודאי שחזר משליחותו ואף אם קנה במעות שהיו מעורבים בתחילה, הרי בשעת הקניה הוא חילק את המעות וקנה רק במעותיו לעצמו, ולא הוי השמן והפתילות גם של ראובן.

דין תרעומת ורמאות בשליח שקנה לעצמו

הנה פסק בשו"ע (ח"מ סימן קפ"ג ס"א) דהנותן מעות לשלוחו לקנות לו סחורה ידועה, ולא לקחה, אין לו עליו אלא תרעומת. ואם הלך השליח וקנה לעצמו כתב בשו"ע (שם ס"ב) שמה שעשה עשוי והרי הוא מכלל הרמאים. ובט"ז (שם) כתב שאינו נקרא רמאי רק בייחד לו סחורה ידועה וקנאה לעצמו, ואם כן כאן שלא ייחד שמן ונרות מסוימים, אינו רמאי ואין לו עליו אלא תרעומת לפי דעת הט"ז.

אמנם דעת הסמ"ע (סק"א) שסחורה ידועה הכוונה שאמר לו מה לקנות, וכגון שאמר לו לקנות מעות ושמן, ולא דוקא שיאמר לו ממי לקנות ואיך וכמה, ולדבריו לכאורה בנידון דידן ששלחו לקנות עבורו שמן ופתילות, כיון שאמר שחזר בו וקנה לעצמו נקרא רמאי.

אמנם נראה, שגם לדעת הסמ"ע שנקרא רמאי גם בלא ייחד סחורה ידועה, זהו רק מצד שקנה את הסחורה לעצמו והפסידה מהמשלח, שכעת אין המשלח יכול להשיג ולקנות את הסחורה, וכמו בעובדא בגמרא (קידושין נ"ט). שהייתה קרקע מסוימת ואין המשלח יכול לקנותה עתה לעצמו. אבל באופן שחזר משליחותו ולא קנה למשלח אך גם עתה יכול המשלח לקנות בחנות, והרבה נרות ושמן יש בשוק, לא שייך בזה רמאות רק דין תרעומת.

אם לא כיון להוציא בשעת ההדלקה

אמנם מלבד ממה שיצאנו לדון בזה מצד דיני ממונות בבעלות מי השמן והנרות, הרי שלענין נר חנוכה יש לדון עוד, כי אפילו אם נניח שבוודאי השתמש במעות ראובן והנרות הם בבעלותו של ראובן, מכל מקום, כיון שאמר בפירוש שלא התכוון להוציא בהדלקתו, הרי בכל המצוות צריכים כוונת מוציא, ואם כן, אף אם מצד דיני ממונות השמן והפתילות שייכים לראובן, הלא אם אומר שלא התכוון להוציא ידי חובה, לכאורה לא יצא ידי חובת המצוה. [ולא נשאר לדון, כי אם לגבי שמעון שהדליק בעצמו, אם הוא יצא ידי חובה בהדלקת נרותיו של ראובן, אם נחשב שהדליק בשמן גזול או לא].

ובנידון שאלתנו, יש לדון עוד באופן שלא אמר כלום אלא הדליק בסתמא, ועתה הוא טוען שלא נתכוון להוציא את חבירו. כי הנה אם האכסנאי מבקש להדר לקיים המצוה בגופו, הדין הוא שרשאי האכסנאי להחליט שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, ולהדליק לעצמו ואף לברך, כמו שפסק הרמ"א (סימן תרע"ו ס"א) שאם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו, מדליק ומברך עליהם, וכן

וקנה את הסחורה, ונתחייב רק בדמים שגזל. שוב הביא הרשב"א מבעל המתכות שלמד מהתוספתא שלעולם אין השליח יכול לקנות לעצמו במעות המשלח, ושכן גם דעת הרי"ף (רי"ף ב"מ ס"ב), ואמנם בדעת הרי"ף כתב שאפשר לדחוק עיי"ש. והרמב"ם (מכירה פ"ז הל' ב) כתב: 'הורו מקצת המורים, שאם קנה לעצמו במעות חבירו אחר שזקפן עליו מלוה הרי קנה לעצמו, ומקבלין ממנו כשאמר זקפתי אותם המעות על עצמי במלוה. ואני אומר שאין דין זה דין אמת, אלא המקח של משלח כמו שיתבאר בדין העסק'. ובמגיד משנה הביא דברי הרשב"א, וכתב שדברי הרמב"ם עולים כדעת הרי"ף שאין אדם יכול לקנות לעצמו סחורה במעות של חברו.

בטור בבית יוסף ובדרכי משה (ח"מ סימן קפ"ג) הביאו שיטות הראשונים בזה, ובשו"ע (שם סעיף ג) הכריע כהרמב"ם שקנה המשלח, אמנם הרמ"א (שם) הביא גם דעת הרשב"א שאם יש לו עדים שנתכוון לגזול את המעות קנה השליח.

וכתב הפתחי תשובה (שם סק"ד) בשם הנודע ביהודה (ח"מ קמ"א סימן ל"ט ס"ק טו) שאם אין לנו עדים שקנה את הסחורה במעות המשלח, אלא רק הודאת פי השליח, נאמן השליח לומר שקנה לעצמו ולהשוות עצמו רשע, שהרי הפה שאמר שקנה במעות המשלח, הוא הפה שאמר שקנה לעצמו בגזלה. וכתב הפתחי תשובה שמדברי הנודע ביהודה מוכח שסבר שלא הוכרעה ההלכה במחלוקת זו וכדעת הרמ"א, ולא כהט"ז (שם) שהעלה לדניא שהעיקר כהרמב"ם.

ומעתה נהדר לנידון דידן, דמאחר שאין עדים ורק שמעון הוא שאומר שקנה במעות של ראובן את השמן והפתילות לעצמו הוא נאמן להשוות עצמו רשע, ולדעת הרשב"א נעשה הוא בעל השמן והפתילות, אבל לדעת הרמב"ם בכל אופן השמן והפתילות נקנים רק לראובן בעל המעות.

שליח שקנה ממעות מעורבים ואמר שקנה רק לעצמו

לדעת הרמב"ם שהמשלח בעל המעות קנה, אף אם ערב מעותיו של המשלח במעותיו שלו, והשתמש לקניה גם במעות של עצמו, מכל מקום הרי אין במעות מעורבים וקנה במקצתם קנה לכולם, כמו שפסק המחבר (ח"מ סימן קפ"ד ס"א): 'שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם מקח, אם היו המעות מעורבים וקנה במקצת הדמים, אף על פי שהיתה כוונת השליח שזה שקנה לאחד מהם, הרי המקח של כולם וחולקים אותו לפי מעותיהם'. [אבל לדעת הרשב"א בכל אופן אם קנה השליח לעצמו זכה, ואינו דומה לשליח שקנה לאחד מהשותפים, וכמו שנתבאר לעיל].

ואמנם מדברי הטור, שהביא הסמ"ע (שם סק"א) מבואר שסובר שאין הולכים אחר מעשה השליח אלא אחר בעל המעות, שכיון שנתן לשליח המעות בפני עצמו, וכשנתן לא היו המעות מעורבים כלל לא הוי כמעות מעורבים, ולדעת הטור השליח רשאי להוציא מתערובת מעות ולקבוע שהן של אחד מהם, והוא קונה עבורו בלבד. ולפי זה הוא הדין בנידון דידן שראובן מסר את כספו מעותיו באופן שאינם מעורבים, והגם ששמעון עירבם במעותיו, הרי רשאי שמעון לשוב להפריד את המעות ולקנות עבור עצמו בלבד. ולפי זה הוי הנרות של שמעון.

אך מלבד מה שיש לחלק דהגם שראובן מסר את מעותיו כשאינם מעורבים, הרי כל כוונתו ששמעון יערב את המעות ויקנה את השמן ופתילות ממעות שניהם, ולא שיקנה לכל אחד שמן ופתילות לבדו ורק אחר כך יערב את השמן והפתילות, ואם עשה שמעון בתחילה את שליחות ראובן ועירב את המעות, בוודאי מיד חלה התערובת כשליחות ראובן, ושוב אין השליח יכול לומר שהוא שעירב את המעות שלא מדעת ורצון המשלחים, ולכן מותר לו להפריד חזרה את המעות שעירב. הרי בכל אופן להלכה פסק המחבר כשיטת הרמב"ם שאין נפק"מ

הוא לדעת כמה מהראשונים שמוטל על כל שותף להדליק נר בפני עצמו ולא להשתתף עם זולתו, וכיצד נאמר כאן חזקה שליח עושה שליחותו.

האם האכסנאי צריך לשמוע את ברכת בעל הבית

ודע עוד דלפי מה שכתב הפרי מגדים (סימן תרעו א"א סק"א) בשם האליה רבה (שם סק"א) בשם הב"ח (סימן תרעו סק"ג) ושיירי כנסת הגדולה (הגה"ט אות ג) וצריך האכסנאי לשמוע הברכות מבעל הבית, דאם לא כן צריך לברך על הראיה. לפי זה אם לא היה במקום כשחבירו הדליק ולא שמע הברכות, הרי בלאו הכי אינו יוצא ידי חובה בברכות, ולדעתו נמצא שמה שאמרו בגמרא (שבת כג.) דרבי זירא נשתתף בפריטי, אין הכוונה שלא בירך כלל, אלא שיצא ידי חובה מבעל הבית או שבירך על הראיה. ולפי זה, אם אין כעת נרות דולקים שיוכל לברך עליהם ברכת הראיה, נמצא שחייב להדליק כדי לברך את הברכות. ואין נפקא מינה בשאלה זו אלא באופן שאין נרות דולקים ואינו יכול להדליק, ורוצה לדעת אם יצא ידי חובתו אם לא.

אלא שנראה שדין זה תלוי בפלוגתא ובסתירה שמצינו בדברי המחבר, כמו שהעיר בזה במשנה ברורה. שבסימן תרעו (ס"ו) כתב המחבר: 'מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו. ומבואר שאם מדליקים עליו בביתו אינו צריך לברך בראייתו.

אבל בסימן תרעו (ס"ו) כתב: 'יש אומרים שאף על פי שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות'. וכתב הרמ"א: 'כי חייב לראות הנרות, וכן נוהגין'.

וכתב המשנה ברורה (סימן תרעו ס"ק יד) דזה סותר לסימן תרעו ס"ג, שם כתב שכאשר מדליקים בביתו כלל אינו צריך לברך על הראיה. ודין דכאן הוא מן המרדכי, ושם סתם המחבר כשאר פוסקים שחולקים עליו, ולכן כתב המשנה ברורה "לדינא אין לנהוג כן להדליק בברכה, אא"כ שיאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו וכמ"ש רמ"א אחר זה", והיינו דהרמ"א כתב שם אחר כך: 'ואפילו אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות, אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו, מדליק ומברך עליהם, וכן נוהגין'.

נמצאנו למדים שנחלקו הפוסקים אם מי שהדליקו עליו בביתו חייב לראות את הנרות כדי להודות בברכת 'יעל הניסים', או שהוא יוצא ידי חובה לגמרי במה שהדליקו עליו בביתו. ודעת המשנה ברורה להלכה שלא יברך, כי ספק ברכות להקל. וכ"כ עוד המשנה ברורה (סימן תרעו סק"ו): 'יש פוסקים דסברי, דאפילו יודע שמדליקין עליו בביתו, כיון שהוא בעצמו אינו מדליק, וגם אינו משתתף עם אחרים בפריטי, צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך אז שהחיינו, ומ"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה דספק ברכות להקל'. ובשער הציון (שם ס"ק י) כתב: 'דאילו היה משתתף בפריטי ושומע ברכה מבעל הבית [אפילו אם לא ראה אז הנרות], אינו מחוייב לכולי עלמא לברך אחר כך על הראיה, דשומע כעונה, והרי כבר הודה על הנס'. ומשמע נמי דמה שאמרו שיוכל להשתתף בפריטי, היינו לכתחילה כששומע הברכות. אלא דמי"מ בדיעבד אם לא שמע הברכות, דעת המשנה ברורה דאין לו לברך על הראיה, כיון דהוי פלוגתא דרבנן וספק ברכות להקל.

ומעתה אם באמת יצא ראובן ידי חובה, הרי אפילו אם ירצה שוב להדליק כדי לצאת ידי חובה גם של הברכה, לא יוכל כיון שספק ברכות להקל.

הדלקת נרות בשמן שאינו שלו

ובענין שמעון עצמו, אם הדליק בשמנו של

ראובן, בין אם קנה ממעות מעורבים וכדעת המחבר בחו"מ הנ"ל, ובין אם קנה להדיא ממעות שניהם ואחר כך חזר בו, יש לדון אם יצא ידי חובתו, שלכאורה הרי נשתמש בשמן גזול, וכתב המשנה ברורה (סימן תרעג ס"ב) בשם השואל ומשיב (מהדורה תליתאה סימן שמש) להסתפק האם יצא ידי חובת נר חנוכה, ושורש הספק אם אמרינן דפסול משום מצוה הבאה בעבירה גם במצוות דרבנן, סימן וכבר נחלקו המחבר והרמ"א בדבר לענין לולב הגזול (א"ח סימן תרמט ס"ה), דעת המחבר דלולב גזול כשר בשאר הימים דלא בעינן לכס, אבל הרמ"א כתב דלולב הגזול פסול גם בשאר הימים. [וצ"ע מהא דבי"ד (סימן שמ סכ"ט) פסק המחבר שהקורע חלקו הגזול על מתו, לא יצא ידי חובה, ומצות קריעה היא מדרבנן. ואפשר שיש לחלק בין קריעה למצוה דרבנן. ואכ"מ].

וכתב השואל ומשיב שגם לדעת האוסרים מצוה הבאה בעבירה בשאר כל מצוה דרבנן, יש מקום לדון להכשיר בנידון דידן, שהרי מיד בהדלקה נאסרו השמן והפתילה בהנאה, וכיון שנאסרו בהנאה קנה ב'שינוי מעשה', ונמצא מדליק בשלו. אך לאידך גיסא כתב שמה יש להחמיר כאן, שהרי קיום המצוה הוא שיוצא את איסור ההנאה, והאיסור בהנאה עושה 'שינוי מעשה' ובוזה שוב אין חיוב השבת של השמן לבעלים רק מעות, וגדלה הגזלה שנעשתה בשמן הגזול. [ראה עוד בביאור הלכה סימן תנד (ס"ד ד"ה אין) לענין מרור הגזול שהוא מצוה דרבנן ובלעיסתו עושה גם שינוי מעשה].

ומכל מקום לענין ברכה לכולי עלמא אינו יכול לברך על שמן גזול, וכמו שכתב במשנה ברורה (סימן תרמט ס"ק לא) לענין לולב גזול לדעת המחבר, וזה לשונו: 'ומ"מ לענין ברכה בגזול גזול גם לדעת הרמב"ם אין לברך דבוצע ברכ' ניצא"ה'.

ומיהו בנידון דידן שקנה ממעות שניהם אדעתא דלהדליק בשותפות, ונמצא דהשמן של חבירו מעורב בשמן שלו, יש לעיין על פי מה שדן בשו"ת משנה הלכות (חלק טו סימן רג) לענין שמן של גזול שנתערב אם כשר להדלקה, שכיון שנתערב שמנו בשמן הגזול ויש גם מהשמן שלו כדי להדליק שיעור, נראה פשוט שיכול להדליק ממנו, כיון שאינו חייב להשיב רק שמן הגזול, וכל מה שישאיר יחזיר לנגזל, נמצא שהדליק בשמן כשר שלו לגמרי. אלא שכל זה נכון אם היה כשיעור לשניהם, שאם לא כן הרי הדליק רק בחצי שיעור. [וכתב עוד שאפילו בלא טעם ברירה כיון שמעורב כדן לח בלח, שמתערב כל משוה ומשוה ונמצא מה שהדליק היה בו משלו ושפיר יכול להדליק. אלא שדבריו צריכים ביאור, שהרי ס"ו אינו דולק משלו לבד ורק ממה שמעורב גם משל חברו דולקת השלהבת].

דין לכס בנר חנוכה

והנה מעצם נידון השואל ומשיב האם מקיים מצוה נר חנוכה בשמן גזול רק מדין מצוה הבאה בעבירה במצוה דרבנן, מבואר שאין צריכים בנר חנוכה להדליק דוקא בשמן של הבעלים, וגם אם הדליק בשמן שאינו שלו יצא ידי חובה.

אמנם מצאנו מי שחולק על זה, שהרמב"ן (פסחים ז.) יצא לבאר חילוק נוסח הברכות בין לשון 'וציוונו לבער חמץ' ובין לשון 'וציוונו על ביעור חמץ', שלשון 'וציוונו לבער חמץ' ראוי לחיוב הגוף שאינו יכול להתקיים על ידי אחר, ובין נוסח 'וציוונו על ביעור חמץ' שמתאים לחיוב שניתן לעשותו גם על ידי שליח. ולכן תפילין מברכים 'וציוונו להניח תפילין' שהרי המצוה אינו יכולה להתקיים על ידי אחר, ובין מצוות ביעור חמץ שיכולה להתקיים על ידי שליח, ולכן מברכים 'על ביעור חמץ'.

על חילוק זה הקשו הראשונים, שהרי הדלקת נרות חנוכה יכולה להתקיים על שליח, ואפילו הכי הברכה היא בלשון 'להדליק נר חנוכה'. ובסוף ספר המכתם למסכת פסחים נדפס קטע מתלמיד הרמב"ן שהעיד שקיבל מרבו תשובת הדבר: 'בנר חנוכה מברך

להדליק, ואף על פי שאפשר על ידי אחר ואפילו אינו שלוחו, לפי שאי אפשר לו אלא בשלו שצריך ליתן בו שמן משלו', והיינו מה שמצאנו בדין אכסנאי שאין די במה שבעל הבית מדליק בשליחותו רק שצריך ליתן בשמן חלק משלו. וראה לרבינו המאירי בספר מגן אבות (ענין ח) שכתב: 'נמתי להם, ומה יעשה הרב (-הרמב"ן) בנר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח והיא בלמ"ד (-להדליק), והם משיבים בשם הרב ז"ל שמאחר שצריך שיהא השמן שלו, הרי הוא כגופו'. ונראה שזו גם כוונת הרמב"ן (פסחים ז.) וז"ל: 'דצריך לאישתתופי בפריטי ואינו יוצא אלא בשל עצמו'. ומה שכתב קודם לכן 'שאני התם שההדלקה מצוה ועצמה היא שעשה מצוה' הוא יישוב נפרד לומר שבנוהג כאן לשון 'להדליק' כי מעשה המצוה מסתיים בהדלקה, וכן כתבו הר"י מנרבונא (תלמיד הרמב"ן שם) והאבודרהם (ברכת המצוות ומשפטיהם).

וזה לשון הר"ן (חידושים פסחים ז): 'ומיהו איכא למידק בהאי כללא, דהא הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה על ידי שליח, ואפ"ה מברכים עליה להדליק, איכא למימר דכיון דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כג.) דצריך לאשתתופי בפריטי, כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו, הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים ע"י אחר'.

ומכאן למד הגרצ"פ פרנק (מקראי קודש חנוכה סימן כא) ששמן הנרות והפתילות צריכים להיות של המדליק, ואינו יוצא ידי חובה בהדלקה בשמן גזול. וכתב שבזה יש לבאר מדוע אין די שבעל הבית ידליק גם בשליחות האכסנאי ומפני מה צריכים שהאכסנאי ישתתף בהדלקה בשוה פרוטה, כי בדברי הר"ן מבואר שגם בהדלקת נר חנוכה יש דין 'לכס' להדליק בשמן של מקיים המצוה. ומקור הדבר במנורה של המקדש שלכל ישראל היה חלק בשמן, ולכן הגם שבמצוות אחרות דין 'לכס' פוסל קיום המצוה בשותפות, דין 'לכס' הנאמר לגבי מצות נר חנוכה יכול להתקיים גם בשמן של שותפות.

גם הגרי"ש אלישיב (שבועות יצחק חלוק עמ' זג) למד מדברי הראשונים שלא רק אכסנאי שיוצא בהדלקה של בעל הבית צריך להיות שותף בשמן והנרות, אלא גם אכסנאי שנתנו לו שמן ופתילות להדליק בעצמו צריך לעשות בהם קנין שיהיה שלו, שאם הם נשארים של בעל הבית לא יצא ידי חובתו, וכמבואר בדברי הראשונים.

ולדבריהם נראה שגם המדליק בשמן או פתילות הפקר לא יצא ידי חובתו, והדברים מחודשים, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן פ) ע"פ פשוט כוונת הר"ן, רק כתב שעכ"פ עצם זה שהוא מחזיק בשמן הפקר לשימוש של שריפה גם זה כוונת קנין, ואין צריכים שיכוון להחזיק בו לאכילה.

אמנם בחוט שני (חנוכה עמ' טד) דחק בכוונת הראשונים שבוודאי אין דין 'לכס' במצות נר חנוכה, ומה שהצריכו שהשמן יהיה של בעל הבית היינו דוקא באכסנאי שאינו מדליק בעצמו, ואם גם השמן לא יהיה שלו, נמצא שאין לו שום שייכות בהדלקה, וכיצד תתייחס המצוה אליו כדי שנאמר שקיימה. אבל אכסנאי שמדליק בעצמו אינו זקוק לזכות לעצמו את השמן והפתילות.

ובשו"ת שמע שלמה (ח"ד סימן כא סק"ד) ביאר הדבר כמין חומר, שמצוה נר חנוכה נתקנה מתחילתה להדליק 'נר איש וביתו', ואם מדליק נר שלו בבית חבירו אינו יוצא ידי חובה, שהמצוה היא לפרסומי מילתא שגם המתגורר בבית זה מודיע הנס לרבים, ואורח שאינו מדליק בביתו, וגם אינו נשוי כדי שאשתו תדליק עליו בביתו, תיקנו לו חז"ל שיהיה לו חלק במצוה על ידי שישתתף עם הבעל הבית בפרסום הנס במה שיתן פרוטה להדלקה, ובוזה יש לו חלק בקיום המצוה לפרסם את הנס בשלו, אבל במה שבעל הבית ידליק משלו בביתו, הגם שידליק בשליחות האכסנאי, הרי אין לאכסנאי שום חלק בקיום המצוה. ודוקא כאשר מדליקים בבית שלו

דיני זמן הדלקת נר חנוכה

זמן הכנת הנרות / עסוק בדברים דחופים / מנין קבוע למעריב / אין לו מנין כעת / מה עדיפה מאוחר בלילה או מפלג המנחה / בנים תלמידי חכמים

ומיהו טוב ליהזר ולהקפיד להדליק קודם הזמן שתכלה רגל מן השוק אפילו בזמנינו, כדי להדר ולעשות כתקנת חכמים שתקנו להדליק מיד 'משתשקע החמה' (רמ"א), וכן כדי לחוש לתירוץ הראשון שבתוס' שבת [כא ע"ב ד"ה דאי] (שעה"צ סקט"ו).

טו. וכל זה לכתחילה אבל **בדיעבד** אם לא הדליק עד שתכלה רגל מן השוק, איכא מחלוקת הראשונים בזה, שלדעת הרמב"ם אין לו תשלומין, אבל לדעת הטור מודליק והולך כל הלילה וכך נפסק בשו"ע (ס"ב), שיכול להדליק אפילו בברכה כל זמן שבני הבית נעורים, והמדליק בברכה אפילו שאין לו בני בית או שהם ישנים כבר אין מוחין בידו (שעה"צ סקט"ז).

לאחר הדלקתה מאוחר בלילה

טז. אם אין לו אפשרות להדליק בזמנה אלא מאוחר בלילה, עדיף שידליק מאוחר בלילה משיקדים להדליק לפני זמנו קודם 'השקיעה' דהיינו מפלג המנחה, משום שלא התירו להדליק מפלג המנחה אלא בשעת הדחק, וכן אם יש לו אפשרות להדליק בזמנה על ידי שליח, ויש לו גם אפשרות להדליק בעצמו בלילה אפילו מאוחר ביותר, אזי עדיף שידליק הוא בעצמו משיעשה שליח שידליק בזמנה, דמצוה בו יותר מבשלוחו (שו"ת שבה"ל שם).

תפילת מעריב

יז. מחלוקת הפוסקים אי תפילת מעריב קודם להדלקת הנרות, כיון שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ועוד שמעריב איכא מצות עשה דאורייתא שהוא 'קריאת שמע', או שאנו אומרים שהדלקת הנרות קודם למעריב, משום שיש לחוש שעד שיתפלל מעריב יעבור עיקר זמן הדלקת הנרות שהוא חצי שעה מדינא בגמרא (שע"ת סק"ב), אכן **אם הזמן התאחר ולא הדליק בשעת צאת הכוכבים והגיע זמן תפילת מעריב**, בוודאי לכולי עלמא יש להקדים תפילת מעריב להדלקת הנרות (מ"ב סק"א). יח. למעשה כיון שנוהגים להדליק אחר צאת הכוכבים ואז כבר הגיע זמן התפילה, נוהגים להתפלל מעריב קודם שמדליקים נרות חנוכה, אלא שראוי ונכון שיכינו את הנרות והתפילות והשמן קודם מעריב, כדי שיהא מוכן להדליק מיד לאחר מעריב, ותיכף ימהר עצמו להדליק הנרות כדי שלא יעבור עיקר זמן הדלקתו באופן המובחר ביותר (מ"ב שם).

יט. אם יש לו **מנין קבוע** לתפילת מעריב בשעה מאוחרת מותר לו להדליק לפני מעריב שלא שייך כאן תדיר ושאינו תדיר, וכל שכן אם אין מצוי לו **כעת מנין** למעריב, שידליק מקודם ואחר כך יתפלל (אחרונים).

גודל שער המדליק בזמנה

כ. כתב הרשב"א (מס' שבת) הא דאמרינן 'הרגיל בנר הוי ליה בנים תלמידי חכמים', קאי על אלו שמדקדקים להזדרז ולהדליק נר חנוכה בזמן, שעל ידי יזכו לבנים תלמידי חכמים, ולכן החכם עיניו בראשו להקדים ולהדליק מיד בזמנה, ולהיות נכלל בכלל הזרזים המקדימים למצות.

ש'משתשקע החמה' היינו בסוף השקיעה והיא אחר צאת הכוכבים, ופוסקים שאפילו **בבין השמשות** אין להדליק שאין אומרים בזה ספיקא דרבנן לקולא, אולם **אם מסופק אם כבר היה צאת הכוכבים** או לא יכול להדליק, משום שמוטב למהר הדלקה במקצת משיאחר זמנו במקצת (כה"ח סק"ב). ט. ואפילו אלו שנוהגים כר"ת לחומר לגבי הדלקת נר חנוכה נוהגים כהגאונים בין לגבי זמן הדלקה ובין לגבי משך זמן הדלקתה, שאם נחמיר כר"ת נבוא לידי קולא שנפסיד עיקר זמן הדלקתו לרוב רובו של הפוסקים, אמנם מי שסובר כר"ת **לדינא** בכל דבריו, גם לגבי הדלקת הנרות נוהגים שמדליקים בזמן ר"ת.

להקדים מפלג המנחה

י. מי שהוא טרוד דהיינו שלא יהיה לו פנאי להדליק נרות בלילה, או שהוא אנוס דהיינו שלא יוכל להדליק בזמנה כגון בערב שבת וכדו', יכול להקדים ולהדליק אפילו בברכה מהזמן של פלג המנחה [שהוא שעה ורבע לפני השקיעה בשעות זמניות (מ"ב סק"א)], **ובתנאי** שיוזר שיתן שמן בנרות שידלוק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים (שו"ע ס"א), ואפילו בקטן שהגיע לחינוך יש להיזהר כשמדליק **נר חנוכה בערב שבת** שיהא בשמן או בנרות כשיעור, כדי שיוכל להדליק נרות חנוכה בברכה, ומובא במ"ב (תריעה סק"ד) שאין צריך לחנכו יותר מנר אחד לכל לילה.

יא. **בדיעבד** אם נתן בה שמן פחות מכשיעור, צריך לכבות הנרות ויוסיף בה שמן כשיעור ויחזור וידליק בלא ברכה (מ"ב סק"ד), וכן אם נתכבה הנר קודם החצי שעה שלאחר צאת הכוכבים צריך לחזור ולהדליק בלא ברכה (ביה"ל ד"ה ובלבד), ואם אין לו מספיק שמן כדי שידלוק כשיעור הזה, יכול להדליק לכתחילה אבל לא יברך (ביה"ל ד"ה כזה), ופשוט שאם הדליק קודם פלג המנחה לא יצא, וצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה (שעה"צ סק"ד).

יב. אולם אם יש לו אפשרות להדליק בלילה על ידי שליח, עדיף שידליק על ידי שליח משידליק הוא עצמו ביום לאחר פלג המנחה, משום שיש פוסקים שסוברים שאפילו שמדליקים מפלג המנחה אינו יוצא ידי חובתו (שו"ת שבה"ל ח"ד סי' ס).

עד שתכלה רגל מן השוק

יג. אם לא הדליק בזמנה ואפילו אם איתר במזיד יכול להדליק עד שתכלה רגל מן השוק, דהוא לשיטת המחבר חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, משום שעד אז עוברים ושבים ברחוב ורואים הנרות שמדליקים בחוץ ואיכא פירסומא ניסא (שו"ע ס"ב), **ובזמנינו** שיש עוברים ושבים ברחוב אמרינן שהזמן שתכלה רגל מן השוק מתאחר לפי מציאות המקום והזמן (קובץ מבית לוי), ולכן יכולים להדליק אפילו יותר מאוחר מחצי שעה אחר צאת הכוכבים.

סוף זמן הדלקה

יד. יש אומרים דבזמנינו שמדליקים בפנים אין צריך ליהזר להדליק קודם הזמן שתכלה רגל מן השוק, מפני שהעיקר פירסום הוא לבני הבית בפנים והם מקובצים ביחד ורואים פירסום הנס.

א. חכמינו ז"ל קבעו שיפרסמו הנס של חנוכה על ידי הדלקת הנרות, ושיהא בזמן קבוע והיא בתחילת הלילה דייקא, מפני שבתחילת הלילה הנרות מאירים וגם נמצא אז עוברים ושבים ברחוב העיר, ובשעה כזו היא אופן המובחר ביותר לפרסם הנס שנעשו בימים האלו, וכך אמרו חז"ל (שבת כא) **מצות הדלקת נר חנוכה** משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה אחרי שתשקע החמה, ולא מקדימים ולא מאחרים מהזמן הזה (שו"ע סי' תרעב).

ב. צריך לדקדק ולהדליק מיד כשמגיע הזמן שקבעו חז"ל, שהיא בזמן 'משתשקע החמה' ולא לחכות לרגע האחרון שלפני הזמן של 'תכלה רגל מן השוק', שכן מבואר בגמ' (שם) וז"ל 'דאי לא אדליק מיד בזמנה 'מדליק' עד שתכלה רגל מן השוק עכ"ל, מבואר מכאן **דעיקר תקנת חז"ל** היתה להדליק מיד בזמנה, ועוד דזריזים מקדימים למצות להדליק מיד ברגע האפשרי, כי מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה (קב הישר).

ג. ולכן אסרו הפוסקים **שלא להתעסק בשום דבר** מיד כשמגיע זמנה, ואפילו ללמוד תורה שהוא מצוה אסור, וכל שכן שאסור לאכול יותר מכביצה או להתעסק בשאר דברים אפילו שהם דחופים ביותר, ואף אם התחיל כבר צריך להפסיק (מ"ב סק"י), והטעם כדי להזדרז ולהדליק מיד בזמנה המבואר בחז"ל (שעה"צ סקט"ו).

משתשקע החמה

ד. הזמן של 'משתשקע החמה' היא מחלוקת הראשונים, להרמב"ם היינו בסוף השקיעה שהיא אחר צאת הכוכבים וכך נפסק בשו"ע, ולדעת שאר הראשונים היינו מיד בתחילת השקיעה שהיא קודם צאת הכוכבים.

ה. אך מתי הזמן של התחלת זמן השקיעה תלוי במחלוקת אחרת שהוא הגאונים ור"ת, שלדעת הגאונים יש רק שקיעה אחת ולר"ת איכא שתי שקיעות, א' בתחילת השקיעה וא' בסוף השקיעה, וכן מתי הזמן של צאת הכוכבים תלוי במחלוקת זו, שלדעת הגאונים היא שלוש רבעי מיל אחרי השקיעה, ולדעת ר"ת היא ארבעה מילין אחרי השקיעה הראשונה.

ו. איכא דיעה שלישית מתי השקיעה מתחיל והוא שיטת הרא"ם שסובר השקיעה מתחיל שלוש רבעי מיל לפני השקיעה שלנו, ובזמן השקיעה שלנו היא כבר צאת הכוכבים, וחוץ מכל הני שיטות יש לברר גם כן כמה הוא שיעור מיל שמצינו בזה כמה שיטות י"א שהיא ח"ד דקות וי"א שהיא כ"ד דקות.

ז. לכן מצינו בכל הדורות הראשונים והאחרונים וכן בזמנינו, הרבה חילוקי דיעות מתי הזמן הנכון ביותר להדליק נר חנוכה, אי פוסקים כהרמב"ם או כשאר ראשונים וכן אי פוסקים כהגאונים או כר"ת, וכן כמה היא שיעור מיל, וכדי לצאת כל השיטות ראוי ונכון שיתנו כמות שמן שידלקו חצי שעה לאחר צאת הכוכבים שאז יוצא אליבא דכולי עלמא.

תחילת זמן ההדלקה

ח. למעשה נפסק בשו"ע כדעת הרמב"ם

בורר מקצת פסולת

תגובה על תשובת מורנו הרב שליט"א בגליון פרשת וישלח על דין בורר מקצת בצל מתוך סלט בשבת. הרב בתשובתו מסיק להלכה לאיסור (ודלא כמי שרצה להתיר), ונביא כמה ציונים והערות בעניין זה: דברי הירושלמי:

רציתי לציין לירושלמי (שבת פ"ו ה"ב) המובא בביאור הלכה סימן שמ סעי' א ד"ה ומלקט, וז"ל: והנה בירושלמי פרק כלל גדול לענין בורר איתא, אמר ר' יודן היה יושב על הכרי ובורר כל היום אין מתחייב, ופירש שם המפרש שלא הועיל כלום שעדיין יש צורות [ועיין לעיל מה שכתבנו בסימן שי"ט בזה (א.ה.) לא ידעתי לאיזה דברי בסי' שיט הביה"ל מתכוון כאן], עד כאן דברי הביה"ל.

היוצא מדבריו שעפ"י הירושלמי אין חיוב בבורר מקצת פסולת, והטעם כי לא הועיל מאומה, אך יתכן [ובפשוטו כן הוא] שמכל מקום אסור מדרבנן, וכמו כל פטורי שבת דפטור אבל אסור (כמ"ש בגמ' שבת ג.) אך אינו מוכרח כי כלל זה נאמר רק בפטור הנאמר במשנה (ע"י תוס' שם ד"ה בר, וע"י רא"ש פ"ג דיצה ס"א וברקנן נתנאל שם אות ז הובא בגמ' ס"א שטו ס"א). שו"ר פרי מגדים (אשל אברהם סוף סימן שמ) שכתב להדי' על ירושלמי זה דפטור אבל אסור, וכ"כ ערוך השולחן (סימן שיט סעיף ד) דמדרבנן ודאי אסור ולכן לא הזכירו זה הפוסקים. ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן יב אות ב) הביא מספר תוספת ירושלים (מבעל אשי ישראל עמ"ס שבת) שמסתפק בדין הירושלמי אי מקרי חצי שיעור ואסור מה"ת או לא ונוטה יותר לקולא, עיין שם.

אמנם לכאורה נראה חילוק ברור בין מקרה הירושלמי לבין מקרה דינן דחמור טפי, כי בירושלמי מיירי בבורר צורות מתוך כרי של תבואה, ובדאי כל עוד שלא גמר לברור כל הצורות אין באפשרות כלל לאכול התבואה, ולכן אינו חייב כי לא הועיל מאומה, משא"כ במקרה דין בסלט - באופן שראוי לאורחים לאכול הסלט אחר שכבר הוציא מקצת מהבצל, א"כ הועיל והועיל הברירה מאוד וחשוב מלאכה ותיקון המאכל, וכמו שביאר הרב בנימוק תשובתו בהערות בגליון שם, וא"כ יתכן שיהא חייב במקרה שלנו בבורר בצל מתוך הסלט.

בנוסף יש לציין שדעת האבני נזר (בורר ס"ד) שבורר מקצת פסולת חייב בכל אופן ודלא כהירושלמי (כי לדעתו הבבלי חולק על זה, עיי"ש סק"ז מה שביאר).

דברי הפרי מגדים:

והנה בנידון בורר מקצת פסולת יש לציין עוד לדברי הפרי מגדים בסימן שיט (משבצות זהב ס"ק יג) וז"ל: והנה, משמע דכל שאין בורר לגמרי אוכל מפסולת אלא מניח קצת אוכל עם הפסולת, וכן יניח קצת פסולת עם האוכל, יכול לברור כל היום בענין זה. והא דבורר כגרוגרת חייב (רמב"ם שבת ה"א), שלא היה אוכל בפסולת כי אם גרוגרת ובורר הכל, ויש לומר כל שיש חיוב חטאת אסור על כל פנים מדרבנן כהאי גוונא, וכל היכא דאי בורר הכל לית חיוב חטאת, אז כשמניח מקצת לא גזרינן, כמו שופך מכלי לכלי וכדומה. עד כאן דברי הפמ"ג. (ופלא קצת שלא ציין לדברי הירושלמי הנ"ל).

מבואר מדבריו דבברירה דאורייתא אסור לברור מקצת הפסולת מדרבנן, ובברירה דרבנן מותר לברור מקצת הפסולת.

והנה המקרה שלנו בסלט עם בצל יש לדון האם דינו כב' מיני אוכלין שאינו רוצה לאכול אחד מהם - שאיסור ברירתו דאורייתא (כמ"ש רמ"א ס' שיט ס"ג וביה"ל שם סוד"ה ומניח), וא"כ אסור לברור מקצתו כדברי הפמ"ג, או שדינו כבורר עליו מעופשין מתוך ירק הסלט שאינו אסור אלא מדרבנן באופן שראוי לאכול ע"י הדחק בלי ברירה (כמ"ש משנה ברוהה סק"ז), וא"כ יהא מותר לברור מקצתו כדברי הפמ"ג.

ובאמת גם אם נאמר שדין הבצל והסלט כב' מיני אוכלין, מ"מ יתכן שלגבי ברירת מקצתו דאסור רק מדרבנן - נוכל לסמוך על השיטות (המובאים בביה"ל שם) המקילין בב' מיני אוכלין לברור המין שאינו רוצה לאכול מאחר שאינו פסולת גמור (כי רק לגבי ברירת כולו דאסור מן התורה חיישי' לדיעה האוסרת כמבואר בביה"ל שם בסוף דבריו).

אולם למעשה צ"ע אם אפשר להקל באופן שע"י ברירת מקצתו מותר המאכל ונעשה ראוי לאכילה לאורחים וכמו שכתבנו למעלה. ומאידך אין זו סברא מוכרחת להחמיר, כי בדין ברירת הזבוב מתוך המשקה שממנו מדייק הפמ"ג את דינו להתיר ברירת מקצת פסולת, ג"כ מיירי שע"י ברירתו מתקן המשקה לשתיה, וצלע"ע בזה.

המשך בעמ' הבא

בשליחותו, הרי העמיד ביתו לקיום המצוה, או באופן שמסר את שמנו ופתילותיו לקיום המצוה, הרי שיש לו חלק בפרסום הנס ובקיום המצוה, אבל מה מועיל מה שהמדליק עושה בשליחותו, וצריך שיהיה למקיים חלק בקיום המצוה.

ולדבריו אכסנאי שהכין לו בעל הבית שמן ופתילות להדליק, אפשר שלא יצא ידי חובה, שהרי לא העמיד ביתו לצורך ההדלקה, וגם לא את השמן והפתילות, ואין לו כל חלק במצוה, והדין עולה כדעת הגרי"ש אלישיב שצריך להקדים לקנות לעצמו את השמן והפתילות, אך אפשר גם שעצם מעשה ההדלקה גם הוא מחשיב שיש לאכסנאי חלק בקיום המצוה, ורק כשבעל הבית ידליק בביתו משמנו אין לאכסנאי כל חלק בקיום המצוה, ועכ"פ אין במצוה של נר חנוכה הלכה של דין 'לכם', אלא דין לקחת חלק בהדלקה.

אמנם לרבינו דוד בונפיד (פסחים ע"ב) מצאנו דרך מחודשת מאוד בגדר מצות נר חנוכה, דכשם שמצות תפילין אינה במעשה הקשירה של התפילין לגופו, אלא היות התפילין קשורים לגופו, והשליח שמסייע להניח את התפילין אינו מקיים את המצוה עבור המניח, אלא רק מסייע ביד המניח לקיים את המצוה, וגם מברך עבורו להוציא ידי חובת הברכה, כך גם בנר חנוכה המצוה מתקיימת למי שמסר שמנו ופתילותיו לצורך פרסום הנס, והשליח שמדליק רק מסייע בידי בעל הבית לקיים את המצוה בממונו. ולדבריו אין במצות נר חנוכה דין 'לכם' וכדעת הגרי"ש פרנק, אלא שיש כאן גדר אחר לגמרי שכל קיום מצות נר חנוכה הוא דוקא בממונו, וגם אין די במה שמעמיד ביתו לקיום המצוה, וגם בביתו דוקא אם מדליק משמן ופתילות שלו יצא ידי חובת המצוה.

וז"ל: ויש לומר שמצות נר חנוכה ודאי אינה על ידי שליח, שאם קנה אדם פתילות ושמן והדליק בשביל חברו ודאי לא עשה כלום ואינו ראוי לברך כלל, אלא כמי שהניח תפילין ונתעטף בציצית בשביל חברו, אבל אחר שהכין בעל הבית בביתו השמנים והפתילות יכול אחר שירבך במקומו והוא שומע ויוצא ידי ברכה, שהרכה על עיקר ההדלקה היא רוצה לומר התקנת השמן והפתילות, שהדלקה בשמן ופתילות של חברו אינה כלום, ומעתה כשזה מדליק ומברך להוציא לזה שהוא שומע הוא עושה, שאף בתפילין וציצית כך הוא הדין שיעשה הוא המצוה וחברו יברך לו להוציא ידי ברכה, שכל הברכות כן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הפירות, ואע"פ שכמה פעמים אדם מברך על נר חנוכה בביתו של חברו והוא אינו שם, הרי יש שם אשתו ובני ביתו שהמצוה שלהם ואיפשר להם לברך, וזה בא ומוציאם ידי הברכה אבל בבית חברו שאין שם אדם אינו יכול לברך. עכ"ל.

ומסתמית דברי שאר הראשונים שלא הזכירו בשום מקום שגם בבית האדם בעצמו צריך להדליק דוקא משמנו ופתילותיו, נראה שלא סברו כן, וגם מדברי הרמב"ן ותלמידו שקיצרו בביאור הדבר, נראה שלא סברו רק לדחות את הראיה שניתן להדליק על ידי שליח, ממה שבעל הבית מדליק לאכסנאי, והוכיחו שאדרבה הרי צריכים שהאכסנאי ישתתף עם בעל הבית, ונמצא שאין המצוה יכולה להתקיים על ידי אחר, והוא הדין לדבריהם במדליק על ידי אחר בביתו שאין קיום המצוה על ידי אחר לבד, שהרי יש תנאי שיהיה למקיים המצוה חלק במה שמדליק בביתו או בשמנו.

ועכ"פ בנידון דידן שהמדליק הדליק שמן שאינו שלו, לדעת הגרי"ש פרנק שיש דין 'לכם' בנר חנוכה הרי לא יצא ידי חובתו. והגם שיוצאים ידי חובת נר חנוכה בשמן השותפים, היינו כאשר השותפים מדליקים נר חנוכה בשותפות ובעין המנורה שבמקדש, אבל הגזול חלק שותפו ומדליק רק עבור עצמו, הרי אינו מדליק בשלו ולא יצא ידי חובת נר חנוכה. אולם לפשטות כוונת הראשונים וכפי שביארם השמע שלמה, מאחר והדליק בביתו שוב אינו צריך להדליק גם בשמנו.

וגם בדעת הגרי"ש אלישיב נתבאר שאין כוונתו כהגרי"ש פרנק שיש דין 'לכם' בנר חנוכה, ורק באכסנאי שמבואר בדברי הראשונים שצריך להדליק משלו ציווה לאכסנאי שצריך שיעשה קנין בשמן והפתילות, אבל במי שמדליק בביתו נראה שגם הגרי"ש מודה שאינו צריך גם להדליק משלו, וכמו שמוכח בשואל ומשיב שהביאו המשנה ברורה שכל הנידון הוא רק מצד מצוה הבאה בעבירה.

להלכה:

שני בחורים שישנים בחדר אחד וכל אחד אוכל משלו, לכתחילה ידליק כל אחד משלו ולא ישתתפו יחד בפריטי.

בנידון שאלה זו ששלח את חברו שידליק עבור שניהם, ולאחר מכן אומר שקנה רק לעצמו ולא הדליק עבור חבריו: אם קנה שמעון ממעות עצמו, הרי לא קיים ראובן את המצוה כלל, אבל אם ערב את מעות ראובן במעותיו, וכעת קנה מהמעות המעורבים רק לעצמו, לדעת השו"ע המעות של שניהם, ולדעת הרמ"א כיון שחזר בו לחלק את המעות ולהשתמש רק במעות של עצמו, הרי השמן והפתילות של שמעון.

אלא שלכולי עלמא מאחר ודעת שמעון הייתה להדליק רק עבור עצמו, מהטעם שרצה לצאת ידי חובה לכתחילה ששניהם צריכים להדליק כל אחד בנפרד, נאמן שמעון שחזר בו מהשליחות, וממילא לא יצא ראובן ידי חובת הדלקת נר חנוכה.

וכל שיש לדון הוא לדעת השו"ע שהשליח אינו יכול לחלק את המעות, והשמן והפתילות של שניהם, או לדעת הרמ"א שהשליח יכול לחלק את התערובת, באופן שלא חילק וקנה עבור שניהם, אבל עתה מבקש להשתמש בשמן והפתילות רק עבור עצמו, וישיב לחבירו את ערך מעותיו אחרי ההדלקה, האם שמעון שגזל את השמן והפתילות יצא ידי חובת מצוה הדלקת נר חנוכה. ונראה מדברי הראשונים שאין דין 'לכם' בחנוכה, והמדליק בביתו בשמן ופתילות שאינם שלו יצא ידי חובה אלא שחייב להשיב את הגזלה, ורק באכסנאי שמדליק שלא בביתו, אם גם השמן והפתילות אינם שלו, נמצא שאין לו כל חלק בהדלקה ובפרסום הנס, ובזה הצריכו שישתתף בפרוטו כדי שיהיה לו חלק בהדלקה ובפרסום הנס.

אנחנו נוהגים להדליק את הנרות בפנים הבית, ויש לברר מהו האופן המהודר ביותר להניח את המנורה בפתח ביתו מבפנים:

תשובה: הנה שנינו במסכת שבת (כב:): נר חנוכה מניחו בטפח הסמוך לפתח, וכן נחלקו שם אם מניח הנרות בצד ימין של הפתח או לשמאל הפתח. ולהלכה פסק בשו"ע (סימן תרעא ס"ו) "מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ואם אין מזוזה בפתח הניחו מימין".

וסדר ההדלקה במנורה עצמה מצאנו במסכת יומא (ז:): כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין. ובפירושו דין זה נחלקו הדיעות: דעת השו"ע שכל פנות שאתה פונה לימין, פירושו שיתחיל בצד שמאל וימשיך לפנות לצד ימין. ודעת הט"ז (שם סק"ו) להיפך, שתמיד צריך להתחיל בצד ימין ועמו הסכים הפמ"ג (ג"ס). וכתב הפמ"ג שלדעת השו"ע אינו מדליק בתחילה הנרות שנמצאים בטפח הסמוך לפתח משא"כ לשיטתו, ודעת מהרש"ל שלעולם צריך להדליק ראשון את הנר הסמוך לפתח, וכשיטתו פסק הגר"א וכתב בזה שני טעמים: א. שצריך תמיד להדליק סמוך לפתח. ב. שצריך להדליק ראשון את הנר שהדליק ביום הראשון ולא להתחיל בנוסף.

והנה לנוהגים כיום להדליק בדלת ביתו מבפנים נמצא שהמזוזה היא בצד שמאל, וממילא, אם מניח המנורה בתוך הדלת או בטפח הסמוך לה, אולם בצורה מקבילה לדלת, וכגון אם הדלת היא ממזרח למערב, גם המנורה עומדת ממזרח למערב, אזי לשו"ע ודאי טוב לעשות כן שאז הכל סמוך לפתח, וכן כתב המשנ"ב שכן עדיף לעשות לדעת השו"ע.

ולשיטת המהרש"ל, הנה לטעם הראשון של הגר"א בזה יכול להדליק משמאל לימין. אבל לטעם השני צריך תמיד להתחיל מהנר שהדליק ביום הראשון, ואם המנורה מונחת מחוץ לפתח בטפח הסמוך לו ומונחת שלא בכיוון הפתח, וכגון, אם הפתח הוא ממזרח למערב והמנורה מצפון לדרום, בזה להשו"ע צריך להדליק הנר השמאלי ונמצא שהדליק מביתו מבפנים שהמזוזה משמאל והמנורה מימין, אזי הנר הראשון שמדליק הוא אינו בטפח הסמוך לפתח, ובאמת לכן כתב במשנ"ב שעדיף לסדר כל הנרות בתוך הפתח. אך מכל מקום לשיטת המחבר גם כשאין אפשרות לסדר כן, וכגון שצריכים לעבור שם מכל מקום ידליק משמאל לימין.

ולסיכום בסדר הדלקת הנרות ישנם שלוש שיטות: א. שיטת השו"ע: לעולם יתחיל מהנר השמאלי ויילך לימין. ב. שיטת הט"ז: לעולם יתחיל בימין. א. שיטת המהרש"ל והגר"א: לעולם יתחיל בנר שהדליק ביום הראשון. ולהלכה המשנ"ב לא פסק בזה וכתב ע"ז "ודעביד כמר עביד", ובשעה הציון כתב "ואין בנו כח להכריע" ובייאור הלכה כתב, "וכל אחד יעשה כמנהגו". והמנהג היום הוא כהשו"ע וכ"כ ערוך השולחן כאן ועוד הרבה פוסקים.

והנה לדעת השו"ע נשאר לדון בבדיקה אחת והיא, שאת הנר הראשון שמדליק (ובחנוכיות המצויות הגדולות איז טפח סמוך לפתח יהיה אולי בשלושה הימים האחרונים) אינו מדליק בטפח הסמוך לפתח ובאמת זו קושיית הפמ"ג על שיטת השו"ע [ולהיפך ממה שיכלנו לחשוב שדי בכך שהמנורה מונחת בטפח הסמוך לפתח, ובפרט להסבר שברש"י שאם ניחנה רחוק מהפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחה שם. ומסברא היה נראה שדי בכך שמניח המנורה סמוך לפתח, שכבר ניכר שבעה"ב הניחה שם, מ"מ מהפמ"ג הנ"ל מוכח - וכן במשנ"ב שמביא שטוב ונכון לסדר הכל בתוך הפתח - שצריך שהנר עצמו יהיה בטפח הסמוך לפתח], ולכן באופן שיכול להניח כל המנורה בתוך הפתח או שכולה תהיה בטפח הסמוך לפתח מה טוב, ובאופן שצריך להניח שכולה אינה בטפח הסמוך, וכגון אם הפתח ממזרח למערב וצריך הניח המנורה מצפון לדרום. הרי שלדעת השו"ע ידליק קודם הנר השמאלי, כך יוצא שבימים הראשונים אינו מדליק בטפח הסמוך לפתח ויש בזה חסרון מסוים אך אינו משנה את הדין. והנה יש בזה שגם המדליק בפנים ביתו והמנורה עומדת לצד הפתח שלא בצורה מקבילה לפתח שיכול גם לנהוג כשו"ע וגם להתחיל בנר הסמוך לפתח.

ורבים מדליקים בפתח המרפסת מתוך הבית וכדין בקביעת המזוזה, והנהוגים להניחה בימין הכניסה למרפסת ממילא כשמניח המנורה בצד שמאל ומדליק לימין נמצא שהנר הראשון הוא הסמוך לפתח (ויש שדייקו מלשון האר"י דוקא שיתחיל רחוק מהפתח ואח"כ יתקרב אליו, אך יותר נראה שרק בא להסביר את אופן ההדלקה בדלת רגילה של הבית) ואמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן נב) דן במדליק בפתח המרפסת אם צריך להדליק בימין דידיה או בימין ההולכים ברשות הרבים ופסק בזה דאין הולכים בזה אחר בני רשות הרבים אלא תמיד יהיה מזוזה מצדו האחד והמנורה מצידו השני (ובכל אופן ספק זה הוא רק למניחים מזוזה בימין הכניסה שהיא בשמאל העומד בבית משא"כ להנהוגים מזוזה בימין הכניסה למרפסת נמצא שהמנורה באמת לימין ההולכים ברה"ר וכתב המנח"י שכן הוא עולה) וממילא כשעושה כן אזי גם מקיים דעת השו"ע וגם מדליק הנר הראשון בטפח הסמוך לפתח.

העולה דינא:

א. נחלקו הדיעות כיצד נכון להדליק הנרות חנוכה. והנהוגים כדעת השולחן ערוך שמהלך משמאל לימין וכל יום מתחיל מהנר הנוסף. ב. כשיכול להדליק באופן שתמיד הנר הראשון יהיה בטפח הסמוך לפתח, כגון אם הפתח מצפון לדרום, ניח המנורה גם כן מצפון לדרום בתוך הפתח או בסמוך לו בטפח. ג. אם אינו יכול להניח כן אלא חייב להניח הפוך מכיון הפתח, שאם הפתח מצפון לדרום מניח המנורה ממזרח למערב, ונמצא שחלק מהנרות הם בטפח הסמוך לפתח וחלק לא, אזי אם מדליק מחוץ לבית, וכן אם יש לו מרפסת והוא נתן מזוזה מימין לבתוך הבית, נמצא שתמיד הנר הראשון הוא בתוך טפח לפתח שפיר, אך גם אם אין לו כזה פתח ומדליק בתוך ביתו בפתח רגיל ונמצא שהנר הראשון שמדליק אינו בטפח הסמוך לפתח מ"מ לא משתנה הדין וידליק כך מימין לשמאל.

בדעת החזון איש:

והנה בספר נחלת אליהו (לר' אליהו הכהן דושניצר, הערות וחידושי דינים אות סב) מביא שחידש החזון איש זצ"ל דאסור לברור מקצת פסולת, וכתב אולי הטעם משום דנחשב חצי שיעור. ואבאר בקיצור נמרץ שורש דעת החזון איש, דהנה הפרי מגדים הנ"ל בנה סידור להתיר ברירה במקצת מדין ברירת הזכוב יחד עם קצת מהמשקה [כי כמו שמותר לברור הפסולת עם מקצת מן האוכל כן מותר לברור מקצת מן הפסולת] עיי"ש, אבל החזון איש יש לו מהלך אחר (עי' חזו"א א"ח סי' נג) לבאר טעם ההיתר בברירת הזכוב עם מקצת משקה [שאין שאר המשקה בכלל התערובת עם הזכוב] עיי"ש, ולכן נופל יסודו של הפמ"ג להתיר ברירת מקצת פסולת, והבן כי קצרת".

אמנם עם כל זה לא בהכרח שהחזון איש יחלוק לדינא על דברי הפמ"ג שבאופן שיש רק ברירה מדרבנן היא מותר לברור מקצתו, כי עדיין יתכן לומר שהיה ואיסור ברירה במקצת אסור רק מדרבנן [גם לדעת החזון איש, וטעם האיסור נלמד מסברא או עפ"י הירושלמי, ולא מדין חצי שיעור שכתב הנחלת אליהו], א"כ בברירה דרבנן יתכן שלא גזרו וכמ"ש פמ"ג.

[והנה מה שכתב שו"ת ציץ אליעזר (חלק טז סימן יב אות א ד"ה ונראה) דדברי הפרי מגדים הנ"ל כתבו רק לדעת הט"ז אבל לדעת המגן אברהם היא אסור כל שניכר הברירה עיי"ש, אין זה מוסיף צד לאסור להלכה לדין, כי הלוא ידוע שנקטינן בזה להקל כדעת הט"ז (כמ"ש משנה ברורה ס"ק סא ושו"ע הרב סכ"ד) ודו"ק כי קצרת].

היוצא מן האמור שלפי הפרי מגדים יתכן שיש צד להקל לברור חלק מן הבצל מתוך הסלט. והנלענ"ד כתבת.

העולה דינא:

ברירת מקצת פסולת גמור [כגון צרורות מתוך כרי של תבואה] לרוב הפוסקים פטור אבל אסור מדרבנן [לדעת האבני נזר חייב].

באופן שהברירה אסור רק מדרבנן כתב הפרי מגדים שמותר לברור מקצת הפסולת.

בנידון דין לגבי ברירת בצל מתוך סלט, יתכן להתיר ככעין ממנ"פ, דהיינו: אם נאמר שדין הבצל כדין פסולת גמור, א"כ יתכן להקל עפ"י הפמ"ג הנ"ל מאחר שאיסור ברירתו רק מדרבנן הואיל ונאכל ע"י הדחק גם בלי ברירה. ואם נאמר שדין הבצל בסלט כדין ב' מיני אוכלין שאינו רוצה באחד מהם, א"כ לגבי ברירה במקצת שאסור רק מדרבנן, יתכן שיש לסמוך על הדיעות המקילין בזה ולא נחשב פסולת.

מאידך יתכן שברירת מקצת הבצל חמור יותר מברירת מקצת צרורות, כי ע"י ברירת מקצתו נתקן האוכל לגמרי משא"כ לגבי צרורות, אמנם נתבאר בפנים שאין סברא זו מוכרחת לאיסור.

בכבוד רב

ממני הצעיר אברהם שלום מושקוביץ

כ"ב כסלו תרצ"א

הרה"ק רבי יחזקאל פאנעט זי"ע אבד"ק ואדמו"ר מדענעש - כנסת יחזקאל

להתחזק ולא ליתן למילי דעלמא להפריע לו מלימוד
התורה

שח הגה"צ ר' אליעזר דוד פרידמן זצ"ל: אספר מה דבדידי הוה עובדא בלומדי בישיבה בצרפת. פעם הייתי צריך לנסוע לפריז בירת צרפת כדי לסדר כמה מסמכים שונים ורישיונות, כי בימים ההם היתה מחשבתי לנסוע לארצות הברית. באותם ימים הגיע לפריז האדמו"ר רבי יוסף פאנעט מדענעש זצ"ל, וכיון שכן כנסתי אליו כדי לקבל ברכתו. משכנסתי אל הקודש שאל אותי באיזו ישיבה אני לומד והתעניין בפרטי דברים שהנני עושה, ובין הדברים השבתי לו שהעובדא שאני טרוד בסידור הרשיונות גורם לי להתרשלות וחולשה בלימודי.

פתח האדמו"ר וסיפר לי מעשה נורא שהתרחש עם אביו הרה"ק בעל הכנסת יחזקאל זי"ע (שהיה מפורסם כאיש קדוש ובקי נפלא בתורת הנסתר), שפעם השתתף באסיפה שנכחו שם גדולי הדור, וביניהם הרה"ק בעל המנחת אלעזר ממונקאטש זי"ע. וכשהביע הרה"ק ממונקאטש את דעתו העיז אחד המשתתפים ושפך קיתון של שופכין בלעג וקלס על שיטתו. הרה"ק ממונקאטש לא הגיב מאומה ולאחר האסיפה חזר לביתו.

דיבורי הגנאי והזלזול ששמע אבי זצ"ל על הרה"ק ממונקאטש הפריעו מאד את מנוחתו והרגיש צורך עז לפייסו ולנחמו, וגם כדי שלא תחול איזו קפידה על המלגלג. ומן המחשבה למעשה יצא לבית אכסניתו של הרה"ק ממונקאטש, אך מה רבה היתה הפתעתו כשראה אותו מבעד לחלון עוסק בתורה בהתמדה עצומה כאילו לא קרה דבר לפני זמן קצר, ולא היה יכול להתאפק מלשאול את פיו איך הצליח להסיח דעתו מן המעשה שהיה זה עתה ולצלול בים התלמוד בראשו ורובו.

נענה הרה"ק ממונקאטש והשיב בפשטות: "אם כל דבר שהיו אומרים לי היה גורם לי להתבטל מלימוד, כי אז לא הייתי יכול ללמוד כלל... ובה רמז לי האדמו"ר מדענעש שעבודת האדם הוא להתחזק ולא ליתן למילי דעלמא [דברי העולם] להפריע לו מלימוד התורה.

(פרקי אבות מפי ספרים וסופרים ח"ב, עמי קמ"ד ועמ' צ"א)

✠ ✠ ✠

כ"ד כסלו תרס"ה

הגה"צ רבי חיים חזקיהו מדיני זצ"ל בעל ה'שדי חמד

האם חילקו את השמן בכד לשמונה?

ידועה קושיית הבית יוסף מפני מה תקנו חכמים חנוכה שמונה ימים, הלא לא היה הנס אלא שבעה ימים, כי הספיק השמן שבכד ליום הראשון. ויישב הבית יוסף ג' יישובים על קושייתו, ואחד היישובים הוא שבתחילה חילקו השמן שבפך לשמונה חלקים, ובכל יום היו נותנים חלק אחד ודלק כל הלילה, ואם כן גם ביום הראשון היה נס.

והפרי חדש הקשה על יישוב זה, כיצד הותר להם לעשות כדבר הזה, הלא לכאורה חובה היה עליהם לתת את כל השמן ביום הראשון, כדי

שתדלק כמצוותה מערב עד בוקר, וכמו שאמרו חז"ל בכמה מקומות "תן לה מדתה" - שתהא דולקת מערב עד בוקר.

והשואל בשו"ת רמ"ץ (סימן ג) העיר על קושייתו, שהרי היו רשאים לתת את החצי לוג שמן מעט מעט עד שיתמלא, ואם כן יש לומר שמיד כשמילאו שמינית חצי לוג כבר התמלא הכד חצי לוג, ולכן פסקו מלמזוג עוד כשראו הנס. ואף שנחלקו בגמרא במנחות האם אופן מילוי המנורה היה מלמטה למעלה או מלמעלה למטה, אך גם הדעה הסוברת שהיו ממלאים תחילה ואז מחסרים עד השיעור, היה זה מפני שאין עניות במקום עשירות. אך כל זה שייך בשאר זמנים, אבל באותה שעה שלא היה בידם אלא פח אחד, ודאי שנת עניות היא - ומותר היה להם ליתן מעט מעט.

אמנם ה'שדי חמד (מערכת חנוכה, סוף אות א ד"ה והנה מרן) העיר על יישובו, כי בשלמא אם היה אפשר לומר שהנותנים השמן במנורה היה דעתם תחילה לתת את כל השמן שבפך, ורק אחר שנעשה הנס ותיכף בתתם שיעור שמינית נתמלא ושב לא היו צריכים ליתן יותר, אזי היתה מעלה תשובתם ארוכה ליישוב הבית יוסף.

אך לשון הבית יוסף אינו מורה על זה, אלא מבואר מדבריו שעוד טרם שהתחילו ליתן השמן במנורה, חילקו את השמן שבפך לשמונה חלקים, וכיון שכן הרי חזרה קושיית הפרי חדש למקומה - מה ראו לחלק את השמן בתחילה עוד קודם שידעו שנעשה להם נס, והלא אין סומכים על הנס, והיה להם לעשות כשורת הדין שתדלק מערב עד בוקר.

ובאמת המאירי בשבת מביא שיש אומרים שחילקו השמן בפך לשמונה לילות, והוא כותב כי לא הוטבו דבריהם בעיניו, שהרי אין סומכים על הנס והיה להם להדליק המנורה כמצוותה.

(מרגליות חיים)

✠ ✠ ✠

כ"ה כסלו תשנ"ט

הרה"ק רבי יחנן מטאלנא זי"ע

גדול ענותנותו

אברך מיוסר שגשג בו כותל המערבי, ניגש אליו עם קוויטל על מצבו הקשה וביקש שיעתיר בעדו. רבינו עיין ונאנח, ואז התקרב לכותל אדם שאינו שומר תורה ומצוות עם כיפת קרטון על ראשו, והסתכל על אבני הכותל בפליאה, ניכר היה שהוא כאן לראשונה בחייו.

ניגש אליו רבינו כשהוא מקדם אותו בשלום עליכם לבבי, פתח עמו ספר תהלים, והחל לקרוא פסוק פסוק כשהוא מורה לאיש שיאמר אחריו. כשניגש האברך לרבי להזכיר עצמו בשנית, ענהו הרבי, כבר נושעת, הכל מסודר וממחר יהיה רק טוב.

האברך המופתע אכן זכה לראות ישועות, כיצד כל הטבע מתהפך עבורו בזכות הצדיק וכל ביתו התהפך מן הקצה לקצה, עם פלאות של ממש.

אחר זמן חזר לרבי יהדות, אולם הוא הביט בו בפליאה ושאל, מה רצונך ממני, תחפש את היהודי שהתפלל עליך ככותל המערבי, רק הוא החיש לך את הישועה, האינך יודע מה כוחו של פרק תהילים של יהודי.

(תנחומיך ישעשעו נפשי)

✠ ✠ ✠

כ"ז כסליו תקע"ג

הרה"ק רבי חיים טירער מטרנוביץ זי"ע בעל "באר מים חיים"

היה מפורסם כגאון גדול בגולה

רבינו, מלבד קדושתו ורוב גודלו, מפורסם היה כגאון גדול בתורה שבגולה, וגאוני זמנו חולקים לו כבוד רב ובאים אתו במגע של שאלות ותשובות בהלכה. ביניהם הגאון הגדול רבי אלכסנדר מרגליות מסאטינוב דודו ורבו של הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות.

כמו כן הוא בא בכתובים עם הגאון רבי משולם איגרא הנמצא בשו"ת ר"מ איגרא בכמה מקומות. רבינו מביא המשא ומתן של הלכה שהיה לו עם רבי משולם איגרא בתחלת חלק ב' של ספרו "סידורו של שבת". בתחילת ספר זה מראה רבינו את כוחו הגדול בהלכה ובפלפולה של תורה.

(באר מים חיים - תולדות המחבר)

כיצד זכה אביו לכן קדוש כזה

בהקדמת הספר באר מים חיים, מסופר כיצד זכה רבי שלמה לבנו הקדוש. היה זה לאחר שאחיו שהתגרור במדינה רחוקה, נפטר ללא זרע של קיימא. רבי שלמה עזב את עסקיו ואת חנותו, ונסע דרך ארוכה על מנת לחלוץ את יבמתו, לא עצרוהו הגשם, הקור, והרעב.

בהגיעו לנמל ממנו יוצאות הספינות לאותה מדינה, לא נותרה בידו פרוטה, הוא התחנן לפני רב החובל שיקחהו בספינתו ובתמורה ישרת אותו ואת אנשיו. ה' נתן את חינו בעיני רב החובל ונתרצה, עברו עליו קשיים ומכשולים רבים, עד אשר הגיע למחוז חפצו.

בבואו לבית אחיו שמחה האלמנה לקראתו, אחר שכבר נואשה מלקבל חליצה וחששה פן תשאר עגונה כל ימיה. אולם דא עקא, בכל העיר לא נמצא בית דין כשר, היה עליהם לנסוע למרחקים עד שמצאו בית דין הבקי בטיב חליצה. היבמה שהיתה עשירה גדולה, בקשה להעניק לו מעושרה כשכר על טרחתו הרבה, ועל שזכתה לצאת מכבלי העיגון, אבל הוא מאן ליטול מאומה, אף לא את הוצאות וההפסדים שהיו לו, באומרו, כל חללי עלמא לא ישוּוּ בערך המצווה היקרה והנדירה הזו, והוא בכל איותו יוצא לשוב לביתו.

בדרכו פגש זקן בעל צורה שהתעניין למטרת נסיעתו, ורבי שלמה סיפר את כל אשר קרהו. כשמוע הזקן כל זאת, הפציר בו שיקבל הימנו מנה יפה עבור מצוותו הגדולה, או למצער לכסות הוצאות הדרך, אולם הוא סרב למען לא יפגום מהמצווה. הזקן העלה את הסכום עוד ועוד, העיקר שיסכים למכור לו חלק קטן מהמצווה, אולם רבי שלמה סרב בתוקף לקבל שכר בעולם הזה.

בראות הזקן כי הוא עומד בעקשנותו, סיפר כי הוא אליהו הנביא שנשלח משמים לנסותו אם יסכים ליטול שכר, ושלחוהו לבשרו כי בזכות מסירות נפשו על המצווה בלי שום כוונה צדדית, בלתי לה' לבדו, נעשה מכך רעש בשמים, ובשכר זאת יזכה לבן בעל נשמה גבוהה, שאור תורתו יזרח על פני תבל ויאיר את העולם.

בספרו סידורו של שבת (ח"ב דרוש ד'), רמז רבינו על המעשה וכתב, האם קרה לאדם מפשוטי המוני ישראל לנסוע לארץ מרחקים לקיים מצווה שאי אפשר לקיימה כאן כמו מצות חליצה, או לעבור במקום סכנה לקיים מצווה כמו כיבוד אב וכדומה. (אוצר פניני החסידות)

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו חבלי גירוש

אלא שאז הגיעה המגפה.

היתה זו "המחלה הצרפתית" שדבקה ברבים מאד מגולי ספרד, התלוותה עמם לכל ערי גלותם ועשתה בהם שמות. במיוחד פשטה המגפה ביהודים שהתרכזו בפאס וסביבותיה. במהלך החורף של רנ"ג השתוללו "המחלה הצרפתית" ומחלות נוספות בקרב המגורשים והפילו מהם חללים רבים מאד. נוסף על הסבל מעצם המגפה נוסף לה גם סבל נוסף: הערבים, תושבי האזור בו התפרצה המגפה במלוא עוזה, נדבקו אף הם במגפה. אלו, שגם כך התייחסו אל היהודים באיבה וחסד, האשימו אותם בהבאת המגפה שכמותה לא הכירו, אל תוך מרוקו, ושנאה עזה נוספה לה על שנאתם.

כך עברו על פליטי ספרד שבפאס ימי החורף של רנ"ג, מתוך עוני ומחסור, מחלות ומות, רדיפות ומשטמה.

רק קרן אור אחת עמדה להם באותו החורף, המושל מולאי שייך, ש"בכל יום היה נותן מכיסו מאה פרחים לפרנס העניים שהיו מתים בשווקים וברחובות. וכאשר לא יכלה הארץ לשאת אותם, ציזה ויקחו עבדיו לוחות וקורות וקרשים ויבנו בעמק אהלים קטנים ככף איש, ושם נחו היהודים ומצאו מרגוע לנפשם..."

עם תחילת האביב נרגעה המגפה, וסוף סוף היתה להם למגורשים שבפאס מעט מנוחה. הם דימו להתחיל ולחזור לחיים רגילים ושגרתיים בשכונות האוהלים הזמניות שהוקמו עבורם בעמק שליד פאס מ"לוחות וקורות וקרשים".

אבל לא כך רצתה ההשגחה העליונה!

בקושי הספיקו להירגע מחודשי הטלטול והגלות, העוני והמחסור, הרדיפות והמחלות - קפץ עליהם רוגזה של השריפה הנוראה.

"ואחר עבוד הפסח באו כמה צרות על ישראל. לאחר שישבו במדינת פאס כמו שמונה חדשים, יצאה אש בתוך היהודים בחודש תמוז, ונשרפו בשעה אחת כמה אנשים כאילו האש יצאה מן השמים... והיתה צרה גדולה אשר לא נהייתה מעולם... ואחרי השריפה הגדולה באו גם רעב ודבר גדול ומתו יותר מעשרים אלף נפשות מישראל במדינת פאס ובמדינות אשר סביבותיה כהנה וכהנה..."

לצרות הבלתי פוסקות שמיעטו באופן ניכר את אוכלוסיית המגורשים שבפאס, היו השלכות רבות נוספות, עד כדי שובם של חלק מהם לספרד וקבלת הנצרות עליהם(!):

"ובעת שראו הרעה הגדולה הזאת חזרו לארץ אדום כי אמרו כולנו מתים ומהם נסו לאהלי מואב וישמעאלים ומהם מתו ברעב בשווקים וברחובות..."

גם הנותרים בחיים אשר היתה להם נפשם לשלל, הגיעו לידי מצבים נוראים שלא יאמנו. זלעפות הרעב היכו בגולי ספרד שבמרוקו בכל עוז ובכל צורה אפשרית.

הרבה מהם שנותרו ללא קורת גג נאלצו להתגורר בשדות, ומאכלם היה חציר ועשב כבהמות השדה. היו בהם כאלו שבלחצם ודחקם כססו בשיניהם את הצמחים בעודם מחוברים למקום גידולם אף בשבתות. בסברם כי אין זה חילול שבת באשר אינם קוטפים בידיהם ממש. היו כאלו שמכרו אחד מילדיהם לישמעאלים יושבי הארץ כדי לפרנס בכסף המכירה את יתר הבנים, והקונים המקומיים התאכזרו עד מאד אל הילדים והעבידו אותם בפרך ממש. היו ילדים יהודיים שיצאו ללקט עשבים בחוף הים שבעיר סאלי, ראו אותם הספנים הנוצרים ופיתו אותם באמצעות פת לחם לעלות אל ספינותיהם. כאשר עלו הילדים אל האניות הרימו אלו עונג ופנו להפליג כשהמטען האנושי היקר על סיפונן. הורי הילדים שראו את בניהם ונבותיהם נגזלים מחיקם הקימו קול זעקת אימים ורבים מהם קפצו הימה בניסיון נושא להציל את הילדים החטופים. אבל הניסיון הזה נדון מראש לכישלון. הספנים הנוצרים אטמו אזניהם באכזריות ולא שעו אל זעקות השבר של האבות, האמהות והילדים החטופים, והם הפליגו לדרכם עם השבויים הקטנים. את הילדים הובילו לארצות רחוקות. חלקם ניתנו כמתנה למושלים ומלכים כדי שישרתום ומהם שנמכרו לעבדי עולם.

פניני אור החיים

לעמוד בנסיון

'והנה אנחנו מאלמים אלומים'.

מבאר האור החיים הקדוש כך: משמים הראו ליוסף הצדיק בחלום, את האלומות, המרמוזות על המצוות של השבטים הקדושים, בני יעקב.

לכל אחד מהשבטים יש הרבה מצוות. לכולם יש אלומות של מצוות. אך האלומה של יוסף עומדת זקופה יותר.

ומדוע? כי יוסף הצדיק עבר נסיון קשה, ועמד בו בהצלחה.

מי שעומד בנסיון זוכה למעלה עצומה.

לדון לכף זכות

יוסף הצדיק הולך בשליחות אביו, לחפש את אָחִיו, ופוגש את המלאך. 'האם ראית את אחי', שואל יוסף הצדיק, והמלאך משיב לו 'נסעו מזה'.

רש"י מביא את פירוש חז"ל, שכוננת המלאך הייתה לומר 'נסעו מזה' - הם נסעו מהאחוזה, הם לא רוצים את קַרְבְּתְךָ, הם מתנכלים אליך.

שואל האור החיים הקדוש שאלה כפולה. ראשית, הרי יוסף הבין את דברי המלאך כפשטם, שהאחים נסעו מהמקום הזה, ולכן הלך אחריהם. ומה העויל המלאך בדבריו אם יוסף לא הבין זאת ממנו. ושאלה נוספת, האם אכן התכוון המלאך להגיע את יוסף מללכת?! לקב"ה יש כאן מהלכים גדולים ונשגבים, מכבשונו של עולם, יוסף הצדיק צריך להימנע, ולאחר מכן להעשות למשנה למלך במצרים. האמנם התכוון המלאך לבטל זאת?! ודאי שלא!

מפרש האור החיים הקדוש את עומק העניין. שני פירושים יכול היה יוסף להבין בדברי המלאך. מצד אחד, אולי הכוונה כפשוטו, שהם נסעו מכאן, הלכו מהמקום הזה למקום אחר. וניתן גם להבין את הפירוש השני, כפי שמפרשים חז"ל, 'נסעו מזה' - הם נסעו מן האחוזה.

עומד יוסף הצדיק ומתבונן בשני הפירושים. והוא בוחר ללכת אחרי האחוזה. הוא מסיר מלבו את הפירוש השני, ואומר 'אני כן אלך אחרי האחוזה'. בכך זכה יוסף

הצדיק בזכות גדולה. זה רצה המלאך, שיוסף ילמד את דבריו לטובה, וכך יגדלו זכויותיו. הוא צריך כעת הרבה זכויות, כדי להגיע לכל הגדולה והכבוד שזכה להם אחר כך במצרים.

האדם אחראי על מעשיו

'וישמע ראובן, ויצילהו מידם'.

ראובן אומר לשבטים, לא נהרוג אותו, נשליך אותו אל הבור.

הבור מלא בנחשים ועקרבים מסוכנים. וכיצד נסביר את הפסוק **'ויצילהו מידם'**. האם לזה ניתן לקרוא הצלה?

מבאר האור החיים הקדוש:

השבטים הקדושים סברו שיוסף הצדיק חייב מיתה.

אמר להם ראובן. אם אנחנו טועים, יוכל להיות מצב שנהרוג אותו אפילו שהוא לא חייב מיתה.

כיצד?! האם שייך לעשות לאדם דבר שלא נגזר עליו?!

אומר האור החיים הקדוש יסוד גדול. אדם הוא בעל בחירה, ומכיון שכך, יש לו אפשרות לגרום לזולתו רעה שלא נגזרה עליו.

לעומת האדם, חיות השדה אין להם בחירה. אמר ראובן: אנחנו, בעלי הבחירה, חס לנו מלשלוח בו יד. זו הכוונה ויצילהו 'מידם'. נציל אותו מידי הבחירה שיש לנו. אנחנו לא נהרוג אותו.

אדם לא יכול להסתתר תחת הטענה, של 'אם עשיתי כך, סימן שמשמים רצו כך'. אדם מקבל משמים את זכות הבחירה, ובידו להטות את החלטותיו לכאן או לכאן. **וישמע ראובן, ויצילהו מידם.**

חן וכבוד יתן אלוקים

'ויהי ה' את יוסף, ויט אליו חסד, ויתן חינו בעיני שר בית הסוהר'.

הקב"ה היה עם יוסף הצדיק, ובעקבות כך **'ויט אליו חסד'**, וגם **'ויתן את חינו בעיני שר בית הסוהר'.**

מבאר האור החיים הקדוש: כשיש על האדם השראת השכינה, ממילא מושפע עליו מברכת השכינה. וכיוון שהקב"ה הוא מקור החן, ממילא **'ויהי ה' את יוסף - ויט אליו חסד'.**

אך לא כל אחד זוכה לראות את החן האלוקי הזה - - -

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

האדם גורם לעצמו

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. אֵלֶּה תְּלֻדֹת יַעֲקֹב יִסְרָאֵל (בראשית לו א-ב).

רש"י מביא מחז"ל, ביקש יעקב אבינו לישב בשלוח, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוח, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה.

לאור זאת פירש רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שהכתוב בא הודיע שיעקב אבינו עצמו הוא הגורם לכך שבאו לו כל הצרות של מכירת יוסף ועוד, וזאת כעונש על שביקש לישב בשלוח. **כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו, כי אין דבר רע בא מהאדון הטוב לכל,** ובפרט לידידי יעקב וכיוצא בו.

וזה סמיכות הפסוקים: 'וישב יעקב', ולכן תולדותיו הם ש'יוסף בן שבע עשרה שנה' וגו', ונתגלגלו הדברים שירד למצרים.

הרב הקדוש בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זיע"א כותב (קונטרס אחרון) ששמע מרבו, אור שבעת הימים, הבעל שם טוב הקדוש זיע"א, משל על ענין זה:

מלך אחד היה נוהג להגיע מדי פעם לבקר בשוק, היה שם עני אחד שזכה בדרך קבע לקבל ממנו מתת יד הגונה, והעני תמיד היה משיב לו 'כל מה שאדם עושה לעצמו הוא עושה'. המלך התרגז על הדברים המחוצפים, והטיח בעני מה פירוש 'עושה לעצמו'? הרי אני נותן לך כסף, ואני עושה עימך חסד.

יום אחד החליט המלך שהוא יתן לעני אוו מפותם ובתוכו רעל, וכך ייפטר ממנו אחת ולתמיד. את האווז המורעל הוא שלח לו בסתר ללא שידע מי השולח, ראה העני את המגש עם האווז לצידו, ולא היה קץ לשמחתו. העני היה גר בביקתה עלובה בקצה העיר בתוך יער עבות, והוא מיהר לחזור לביתו עם האווז הגדול והמפוטם, ואמר לאשתו תערכי נא את השולחן באופן חגיגי, שהרי לא כל יום זוכים אנו לכזאת ארוחה דשנה.

בני משפחתו החלו לארגן את השולחן בצורה חגיגית עד כמה שיכלו, והעני בינתיים פרס את האווז למנות. בן המלך שהיה חובב ציד, יצא באותו היום ליער יחד עם פמלייתו, אך לפתע הם איבדו את הכיוון אליו הם הולכים, ובחפשם אחר מוצא מן היער הגיעו לבית העני שהיה ביער. בן המלך דפק על הדלת, והעני מיודענו פתח את הדלת, וכשראה אותו שמח שמחה גדולה. נסיך יקר, התמוזל מולך שבדיוק היום קיבלתי אוו מפוטם, ולעונג לי הוא לארח אותך על שולחני.

בפמליית הנסיך היה גם רופאו הצמוד, ובין היתר תפקידו היה לבדוק אם המאכלים הבאים אל פיו הם בריאים ואינם מקולקלים או רעילים. הנסיך היה כלבו של הנסיך, אליו נזרקה חתיכה קטנה של האווז, ולתדהמת כולם תוך דקות ספורות מת הכלב. מיד עצרו המלווים את העני באשמת ניסיון לרצח הנסיך בהרעלה, ודינו נגזר למיתה.

קודם שהוציאוהו לגרדום, החליט המלך לראות בעיניו מי הוא אותו חצוף שהעז לנסות לפגוע בבנו יחידו, וכאשר זיהה את אותו העני כמעט ונחנק מתדהמה, אז הוא הבין שהוא עצמו כמעט וגרם למות בנו יחידו על ידי האווז ששלח לעני, ודבריו של העני אליו שיכל מה שאדם עושה לעצמו עושה' היו ברורים ומובנים לו...

גם הרב הצדיק ר' חנוך צבי הכהן מבענידין זיע"א כותב בספרו **'יכהן פאר'** (דרוש כב לשבת תשובה): ובאמת מה שאדם עושה לחבירו עושה לעצמו... וכן בכל דבר שאדם עושה, הן בין אדם למקום והן בן אדם לחבירו.

ומביא הרב מבענידין משל אחר על כך: אדם אחד היה רוכב על סוס מהכא להתם, ובאמצע הדרך נופף לו איזה הלך וביקש ממנו שיואיל להרכיבו על סוסו. בעל הסוס שלא ניחן במדת טוב עין מופלגת, הסכים להעלותו בתנאי שהוא יחזיק במושכות וישא בעול הנהגת הסוס.

ההלך הסכים לתנאי, וכך תפס את המושכות לידיו והחל להרכיב את הסוס, מעשה בעל-הבית, ואילו הבעלים ישב מאחור.

בבואם העירה, פונה ההלך לבעל הסוס ומצווהו לרדת מן הסוס, הבעלים כמוכן התנגד והחל לצווח שהוא הנו הבעלים האמיתיים, אך ההלך התופס במושכות נשאר בשלו, 'שלי הוא הסוס...' עוברי אורח וסקרנים נתקבצו לקול הזעקות, וכך התלהטו הרוחות, עד שהמשתרה נאלצה להתערב ולהביאם לפני שופט.

השופט שמע את טענות הצדדים, ולבו נטה להאמין שבעל הסוס הוא הנו הבעלים האמיתיים, אך מנגד האחיזה במושכות, מעשה בעל-הבית, הכריעה שההלך יזכה בסוס. וכך אמר השופט לבעל הסוס, יתכן שהצדק עמך, אך אתה חבת בעצמך, כי למה הושבת אותו לפניך, ולמה נתת הרסן בידו...?

אבא לא צריך לקחת צד

"וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וְעֵשָׂה לוֹ כְּתָנֶת פְּסִים" (לו א).

דבר יום ביומו, כהורים, אנו נתקלים בסיטואציה הבאה:

הילדים מתקוטטים, מתעמתים ביניהם ומנסים להכריע בכוח הזרוע, או הרגל, או הציפורניים במקרים מסוימים ולא נדירים. יש והשיניים אף הן מתערבות בנעשה, תלוי בגיל.

בסופו של דבר, כמה צפוי, מופיעים בפנינו השניים. פרצוף של בכי, שפתיים שמוטות בעלבון ואצבע מאשימה הנשלחת באופן הדדי. הטונים מהריפים ועולים, הטענות נשמעות פחות כמו דיון תרבותי, ויותר כמו בליל קולות בלתי נהיר, ואנו מוצאים את עצמנו כפעם המי יודע כמה מפשרים, מגשרים ומנסים למצוא מוצא מן הסבך הילדותי.

בדרך כלל זה מסתיים במשפט הקסם: **'ילדים, הסתדרו לבד'**. ואם זה לא עוזר, נוסף לכך ההמשך הקסום והכה נדוש: **'אתם מספיק גדולים'**.

אכן, לא תמיד צריך להתערב. לעתים קרובות עלינו להותיר ביד הילדים את הברירה כיצד להכריע בוויכוח שעל הפרק, סוער ככל שיהיה, ולהנחות אותם להגיע לפשרה או הכרעה בכוחות עצמם.

צעד חפוז בו אנו נוקטים לעתים קרובות, אך מוטעה וחסר טעם, הינו להכריע לטובת אי מי מהילדים ולהפלותו לטובה. גם אם נניח שהוא צודק, אם כי ההיגיון לצדו, מכל מקום אין זה מתפקידנו כהורים לבכר מי מהאחים על פני האחרים.

בכל בית עם ילדים אתה יכול לראות שני אחים מתקוטטים. זה לקח לו את הספר וזה הפריע לו לשחק, כמעט תמיד שניהם בוכים ואז הם מגיעים בפני האבא או האמא שישפטו ביניהם. כל אחד משוכנע במאת האחוזים שהוא צודק, הוא רואה רק את מה שעשו לו ולא רואה את מה שהוא עשה לאחרים. לפעמים זה באמת כך, שאחד צודק, אבל כמעט תמיד שניהם צודקים, או יותר נכון: לא צודקים. וההורים עומדים אובדי עצות. להעניש או לא להעניש. להתערב או לא להתערב. לקחת צד במריבה או להסתלק מהזירה.

ישנם מקרים יוצאי דופן שבוודאי חייבים התערבות מוחלטת של ההורים, וכל הורה יודע בדיוק באיזה מקרים מדובר, אבל ישנם מריבות קטנות וקטנוניות שבהם ברור שהעצה הכי טובה להורים זה פשוט לא להתערב. האבא צריך לומר לילדים: כמו שאתם הצלחתם לריב לבד, כך אני בטוח שאתם גם תוכלו להשלים לבד. תראו איך להסתדר ביניכם. האבא או האמא הם לא הכתובת לכל מריבה בין הילדים.

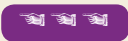
רבינו האור החיים הקדוש זיע"א מתייחס בפרשת השבוע למריבה שהייתה בין יוסף הצדיק לאחיו. ברור שזו מריבה שאנחנו לא משיגים ומבינים אותה, אבל 'אין מקרא יוצא מיד פשוטי', ויש מסרים שאנחנו יכולים ללמוד ממריבה זו.

אומר רבינו האור החיים, שהגם שיוסף עשה עוולה לכאורה לאחים שלו, כשהוא דיבר עליהם רעות, אבל בכל זאת לא היה קורה מזה שום דבר. האחים היו מתווכחים איתו, מסבירים לו שלא טוב הוא עושה, וכך זה היה מסתיים. הבעיה הייתה שהאבא לקח צד, יעקב אבינו אהב את יוסף והראה את זה לכולם. כשהאחים ראו זאת, הם הבינו שמבחינתם הסיפור אבוד. האבא מצדד עם צד אחד. אם ככה, אנחנו לא יכולים להשלים איתו, וזה מה שגרם שהשנאה של האחים ליוסף התגברה עד כדי כך.

פרשת יוסף ואחיו, אם כי אין לנו שמץ של הבנה בה, אולם ככל פרשיות התורה היא נכתבה כדי ללמד, להקנות לנו - פחותי הערך ומעוטי ההשגה, אורחות חיים והליכות נכונות. ויש בה מסר עבורנו, כהורים, לא לקחת צד בין ילדינו.

לדון לכף זכות

וַיֹּאמֶר אֶת אַחֵי אָנֹכִי מִבְּקֶשׁ... וַיֹּאמֶר הָאִישׁ

המשך מעמוד א'

צריך להיות במדרגה מסוימת כדי לחוש את החן האלוקי הנעלה והצרוף. הרע לא מרגיש את הטוב. לכן כאן הייתה צריכה להיות פעולה נוספת 'ויתן את חינו בעיני שר בית הסוהר', להרכיב משקפיים מיוחדות לשר בית הסוהר, שיוכל להרגיש בחן זה.

ככל שמוזכרים יותר ומרוממים יותר, זוכים יותר לראות את 'מתק החן' המושפע משמים.

ותתנו לחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואינו.

למצוא תמיד מה להיטיב עם הזולת

'ויתן שר בית הסוהר ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסוהר, ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה'.

'ואת כל אשר עושים שם - הוא היה עושה' מפרש התרגום שהכוונה על פיו - של יוסף - היו נעשים הדברים.

אומר האור החיים הקדוש: מכך שלא נכתב בפירוש 'וכל אשר היה נעשה בבית הסוהר, היה נעשה על פי יוסף', אלא הפסוק מציא את הדברים בלשון 'הוא היה עושה', מרמז הדבר על אופיו ומגונו הטוב של יוסף הצדיק.

נכון שיוסף נשא בתפקיד הבכיר בבית הסוהר, הוא היה הממונה והמנהיג שם, למרות זאת לא היה יוסף הצדיק מתנהג בשררה, אלא מה שכולם עשו, עשה אף הוא עמהם. לקח תפקיד ונשיאה בנטל כמולו.

זו הייתה הנהגתו של יוסף, וזה היה מזג טבעו המיוחד. להרגיש את הזולת, לתת הרגשה טובה לזולת, לא גבה לבו ולא רמו עיניו, וכך מצא חן ושכל טוב בעיני ה' ואדם.

כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם

'ולא זכר שר המשקים את יוסף, וישכחהו'.

יש כאן הדגשה וכפל לשון, 'לא זכר - וישכחהו'.

רמז יש כאן, אומר האור החיים הקדוש:

שר המשקים לא זכר את יוסף, מוסיף הפסוק ואומר לנו 'וישכחהו', הוא זה ששכח, אבל הקב"ה לא שכח את יוסף, וזיכרהו לטובה.

כיוון שכך, יהיה מקץ שנתיים וגו', ככל המסופר בפרשה הבאה, ואז שר המשקים זכר את יוסף בעל כורחו.

זכות הבחירה, ובידו להטות את החלטותיו לכאן או לכאן.

וכדברי רבינו כתב גם הרמב"ם בשמונה פרקים שלו (הקדמת מסכת אבות פ"ח), שבכוח 'בעל בחירה' כלול גם שיש בידו להרשיע ולהפסיד את זולתו, ואפילו אם לא נגזר עליו דבר זה, כגון שבבחירתו יכול ליטול ממון מן הזולת או לצערו, אף שלא נגזר עליו דבר זה, וכמו שיש כח לאדם בבחירתו לעבור על האיסור.

אלא שלכאורה יש להקשות דברי רבינו האור החיים הק' אהדדי, שלעיל (פסוק יג) דברי על הנאמר שם: 'ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם: פירוש, לכה אצל אחיך, ואם אתה חושש לשנאתם, הריני מלווהך ושולחך בדבר מצוה שתלך בשליחותי, ושלוחי מצוה אינה ניווקים.

ואף שלמעשה הרי נמכר לעבד, כתב רבינו בפסוק י"ד שזה לא נחשב נזק, כיון שזנך שתכליתו הטבה ומעלה גדולה אינה חשוב נזק, והרי סופו נעשה מלך במצרים. וכתב הרמב"ם (ח"ב ויגש אות ט), דלפי זה מוכח דשלוחי מצוה אינן ניווקין גם מנוק שבא על ידי בעל בחירה, ודלא כדעת האלשיך הק' שהקשה איך נמכר יוסף לעבד והרי שלוחי מצוה אינן ניווקין, ותיירץ דמצוה אינה יכולה להציל מנוק שבא על ידי אדם שהוא בעל בחירה, ורק מנוק שבא על ידי שמים הוא ניצול.

הרי שלדעת רבינו האור החיים הק' שלוחי מצוה אינן ניווקין אפילו אם בא הנזק על ידי אדם שהוא בעל בחירה, וכאן רק נראה שניזוק אך אין זה נזק. וזה לכאורה סותר למה שכתב כאן בפסוק 'ויצילהו מידם', שאדם שהוא בעל בחירה יש לו אפשרות לגרום לזולתו רעה שלא נגזרה עליו.

ונראה ליישב, שבוודאי אין כוונת רבינו האור החיים לומר שהבחירה לגרום רעה למי שלא נגזר עליו כלל, כי דבר זה לא יתכן. אלא כוונתו שצריכים יותר זכויות להנצל ממעשי בעל בחירה, והם חשבונות עמוקים ונשגבים מעומק עצתו יתברך שאין ביכולתנו להשיג. כלומר שלפעמים אין חובתו של האדם חמורה כל כך שתבוא אליו הרעה מאליה באופן ישיר, אלא נגזר עליו שתבוא עליו רעתו באופן עקיף, דהיינו שכשיבחר אדם להרע לו תינתן לו האפשרות לבצע מזימתו. והנה לולא שנגזר עליו הדבר לא היה מצליח אותו אדם לעשות עמו רעה, אבל בעצם הדבר הרי זה וודאי כי אין ביד בשר לשנות גזירת עליון, ואין בכוחו להוסיף ולגרוע ממה שנגזר מלמעלה.

שח הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זיע"א, ידוע מאמר העולם: 'אחרי שריפה מתעשרים', ולכאורה מדוע אינם אומרים כן גם על גניבה, שאחרי גניבה מתעשרים?

אלא הענין בזה הוא כמו הדין שנפסק בשלחן ערוך (יורה דעה סי' טז), שבהמה שהריאה שלה הצטמקה, אזי תלוי איך קרה הדבר, אם בידי שמים, הבהמה כשירה, שאומרים שיכולה לחזור ולהבריא, אך אם קרה הדבר בידי אדם, הבהמה טריפה, שאין לומר שתחזור ותבריא. וזה גם החילוק בין שריפה לגניבה, ששריפה הרי היא בידי שמים, ולכן אומרים שבעל הבית יחזור ויעשיר אחרי שריפת ביתו, מה שאין כן גניבה הרי היא בידי אדם, ולכן לא אומרים שיחזור הנגנב ויעשיר.

וכאמור, מה שנעשה בידי שמים הוא סימן למהלך מכוון כפי מזל האדם למעלה, מה שאין כן הנעשה בידי אדם אין זה סימן לכך, שיתכן שנעשתה לו עוולה שלא כפי מזלו.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

נסעו מזה... וילך יוסף אחר אָחיו (בראשית לו טז-יז). יוסף הצדיק הולך בשליחות אביו, לחפש את אָחיו, ופוגש את המלאך.

האם ראית את אחי', שואל יוסף הצדיק, והמלאך משיב לו 'נסעו מזה'.

רש"י מביא את פירוש חז"ל, שכוונת המלאך הייתה לומר 'נסעו מזה' - הם נסעו מהאחוזה, הם לא רוצים את קִרְבְּתְךָ, הם מתנכלים אליך.

שואל רבינו האור החיים הקדוש זיע"א שאלה כפולה. ראשית, הרי יוסף הבין את דברי המלאך כפשוטם, שהאחים נסעו מהמקום הזה, ולכן הלך אחריהם, ומה הועיל המלאך בדבריו אם יוסף לא הבין זאת ממנו. ושאלה נוספת, האם אכן התכוון המלאך להניא את יוסף מללכת?! להקב"ה יש כאן מהלכים גדולים ונשגבים, מכבשונו של עולם, יוסף הצדיק צריך להימכר, ולאחר מכן להעשות למשנה למלך במצרים. האמנם התכוון המלאך לבטל זאת?! ודאי שלא!

מפרש האור החיים הקדוש את עומק העניין. שני פירושים יכול היה יוסף להבין בדברי המלאך. מצד אחד, אולי הכוונה כפשוטו, שהם נסעו מכאן, הלכו מהמקום הזה למקום אחר. וניתן גם להבין את הפירוש השני, כפי שמפרשים חז"ל, 'נסעו מזה' - הם נסעו מן האחוזה.

עומד יוסף הצדיק ומתבונן בשני הפירושים. והוא בוחר ללכת אחרי האחוזה. הוא מסיר מלבו את הפירוש השני, ואומר 'אני כן אלך אחרי האחוזה'. בכך זכה יוסף הצדיק בזכות גדולה.

זה רצה המלאך, שיוסף ילמד את דבריו לטובה, וכך יגדלו זכויותיו. הוא צריך כעת הרבה זכויות, כדי להגיע לכל הגדולה והכבוד שזכה להם אחר כך במצרים.

האדם אחראי על מעשיו

יִשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִפְגַּם נַפְשִׁי (בראשית לו כא).

ראובן אומר לשבטים, לא נהרוג אותך, נשליך אותך אל הבור.

חז"ל מלמדים אותנו שאותו הבור היה מלא בנחשים ועקרבים מסוכנים, וכיצד אם כן נסביר את הפסוק 'ויצילהו מידם', האם לזה ניתן לקרוא הצלה?

מבאר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א: השבטים הקדושים סברו שיוסף הצדיק חייב מיתה, ולכן חפצו להורגו בידיים.

אמר להם ראובן, אם אנחנו טועים, יוכל להיות מצב שנהרוג אותך אפילו שהוא לא חייב מיתה.

ואין לתמוה כיצד יתכן?! וכי שייך לעשות לאדם רע שלא נגזר עליו מלמעלה?!

אומר האור החיים הקדוש יסוד גדול: לפי שהאדם בעל בחירה ורוצן ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומר 'ויצילהו מידם' פירוש מיד הבחירי...

כלומר, אדם הוא בעל בחירה, ומכיון שכך, יש לו אפשרות לגרום לזולתו רעה שלא נגזרה עליו.

לעומת האדם, חיות השדה אין להם בחירה. אמר ראובן: אנחנו, בעלי הבחירה, חס לנו מלשלוח בו יד.

זו הכוונה ויצילהו מידם, הציל אותו מידי הבחירה שיש להם. אנחנו לא נהרוג אותו.

אדם לא יכול להסתתר תחת הטענה, של 'אם עשיתי כך, סימן שמשמים רצו כך'. אדם מקבל משמים את

מתיבתא אור החיים

אין ה' מצילו על ידי ביטול בחירתו של האדם, אלא על ידי נס שאינו מתנגד לבחירת האדם, כמו שמצינו אצל משה רבינו בשעה שרצה פרעה להורגו, שנעשה צווארו כשיש (רש"י להלן י"ד). וכן מצינו אצל יעקב אבינו בשעה שרצה עשיו להורגו, שנעשה צווארו כשיש (ילקוט שמעוני וישלח רמז קלג).

ה. בשפתי חיים (אמונה והשגחה ח"א, מאמרי גזירה ובחירה מאמר ג) ביאר, שודאי גם לדברי רבינו לא יתכן שאדם יזיק לחבירו אילולי נגזר עליו מלמעלה, אמנם כוונת רבינו שהדבר תלוי ברצון בעל הבחירה, לפי שגם אחר שנגזר על אדם שימות יש לו זכות קיום כדי לשמש ככלי בשביל הבחירה של ההורג. וברצונו יכול להרוג ולקיים גזירת ה', אמנם יכול גם לבחור בטוב ולא להרוג, וזה עצמו נותן זכות קיום לנהרג, שישמש ככלי לעבודת ה', ובמקרה הזה הוא כלי לבחירה בטוב של ההורג. וזו היתה כוונתו של ראובן שרצה להציל את יוסף אחיו בעלי הבחירה, כי חשש שמא באמת נגזר על יוסף מן השמים שימות, ולכן רצה להציל את יוסף מידים כדי שלא ישתמשו בבחירה הרעה, ועל ידי כך יקבל יוסף זכות קיום מחדש, ככלי לעבודת ה' של אחיו שיבחרו בטוב, ולכן אמר לאחיו שישליכוהו לבור שיש בו נחשים ועקרבים שהם אינם בעלי בחירה, וזה יהיה סימן אם יקבל זכות קיום ככלי לעבודת ה', או שבכל זאת ימות על ידי הנחשים והעקרבים, וזה יהיה ראיה שחלומותיו אינם אמת, ונתחייב בפועל דין מיתה.

לכאור דברי רבינו, כי הקב"ה דן את האדם גם על גרמא ועל גרמא דגרמא, והאדם שנפגש עם שונאו הרוצה להזיקו, הרי הוא גורם לשונאו לחטוא בזה, וממילא מתעורר עליו קטרוג על שגרום לו לרצות להזיקו, וגזר עליו ה' להיענש על ידו.

ד. בברכת שמעון ביאר, שכיון שתכלית העולם היא יצירתו של האדם, ומעלתו על כל הבריאה היא בכך שהוא בעל בחירה, לכן רצון ה' יתברך שלא תבטל בחירת האדם, וכביכול קשה לפני המקום לעשות נס לצדיק בדבר שנוגד את בחירת האדם. ואמנם כאשר יש לאדם זכויות גדולות, ה' מצילו גם מידי בעל בחירה, אך צריך לזה זכויות גדולות יותר מהנצרך להנצל מידי חיות שאינן בעלי בחירה. וגם באופן שיש לאדם זכויות גדולות, אם אפשר להצילו באופן אחר,

כתב רבינו (בראשית לו כא): **'ויצילהו מידם'.** פירוש לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו ויצילהו מידם פ"י מיד הבחירי ובוזה סתר אומרו ונראה מה יהי חלומותיו וגו' כי הבחירה תבטל הדבר ואין ראיה אם יהרגוהו כי שקר דבר.

מבואר מדברי רבינו שבעל בחירה יכול להזיק אף שלא נגזר כן מן השמים, ובמפרשים מצינו שביארו בזה בכמה אופנים:

א. בשם החזון איש מובא לבאר (בספר הזכרון לבעל המכתב מאליהו, ח"א עמ' יז), שכאשר בעל הבחירה רוצה להזיק, נעשה מקום סכנה, ומתגבר הקטרוג של מידת הדין, וממילא משתנה הדין. ואם יתגבר הבוחר על יצרו, אזי יתבטל מקום הסכנה, ועל ידי זה יתבטל הקטרוג.

ב. בשם בעל מסגרת השלחן מובא (בספר שמועות טובות, גליק, עמ' קלח) שביאר, שודאי הכל הוא מה' יתברך אפילו מה שבא על ידי אדם בעל בחירה, אך האדם יכול לגרום שידונו בית דין של מעלה את חבירו למיתה. וכמבואר בגמרא (נדרים מ). שרבא ביקש מאנשי ביתו שלא יגלו לאחרים שחלה, כדי שלא יורע מזלו, וביאר הרא"ם (שיטה מקובצת שם ד"ה שלא), שאין אדם שאין לו שונאים, וחשש רבא שיזכירו עוונותיו, וידונו אותו בבית דין של מעלה על פי דבריהם.

ג. בספר הבה נראה את יד השי"ת (להגר"ח פרידלנדר, עמ' ז בהערות) כתב בשם הגר"א דסלר

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כוחה של תפילה מעומק הלב

הסיפור התרחש בחודש אדר א' תשע"ט. אחד מבני משפחתנו, אדם יקר ואהוב, סבל במשך תקופה ארוכה מכאבים עזים בחזה שהלכו והחמירו. מצבו הפיזי השפיע על יכולתו לתפקד ביומיום, עד שבקושי הצליח לצאת מהבית.

לאחר בדיקות מקיפות, הודיעו לו הרופאים כי שלושה מעורקי הלב שלו סתומים בצורה חמורה, וכי עליו לעבור ניתוח מעקפים דחוף. הרופאים הבהירו שאין חלופה לניתוח, אך הזהירו כי מדובר בהליך מסוכן הכולל הרדמה כללית ושיקום ארוך ומורכב.

המחשבה על הניתוח הלחיצה אותו מאוד, והוא התלבט וחשש לחתום על אישור לביצוע ההליך. בינתיים נשאר מאושפז בבית החולים, ואנו, בני משפחתו, חשנו חוסר אונים בתקופה מאתגרת זו.

בהחלטה של רגע קמתי ונסעתי להר הזיתים לציונו של **האור החיים הקדוש** זיע"א, והתפללתי שם מעומק הלב. ביקשתי שהצדיק יפעל אצל ה' יתברך רפואה שלמה לבן משפחתנו, והבטחתי כי אם נתבשר בבשורות טובות והמצב יסתדר, אקבל על עצמי ללמוד מדי יום בספר הקדוש של האור החיים ולפרסם את גדולתו ומעלת ספריו.

ימים ספורים לאחר מכן כשבן משפחתי שוהה בבית החולים, פרופסור בכיר במחלקה עבר על תוצאות הבדיקות שוב, והגיע למסקנה שאין צורך בניתוח מעקפים, תחת זאת, ניתן לטפל בבעיה באמצעות צנתור פשוט, ללא הרדמה וללא שיקום ממושך. הצנתור בוצע בהצלחה, ובן משפחתי שוחרר מבית החולים בריא ובמצב מעולה.

אני מודה לה' על החסד הגדול והישועה שהגיעה בזכות **האור החיים הקדוש** זיע"א. הסיפור הזה מחזק ומעורר את האמונה בכוח התפילה ובזכות הצדיקים, שמסייעת להוריד רחמים.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

